

Rechtspraak in Nederland
2001

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Prinses Beatrixlaan 428
2273 XZ Voorburg

Druk

Centraal Bureau voor de Statistiek - Facilitair bedrijf

Omslag

WAT ontwerpers, Utrecht

Inlichtingen

Tel. (045) 570 70 70
Fax: (045) 570 62 68
E-mail: infoservice@cbs.nl

Bestellingen

E-mail: verkoop@cbs.nl

Internet

www.cbs.nl

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen, 2003.
Verveelvoudiging voor eigen gebruik of intern gebruik toegestaan.
Bronvermelding is verplicht.

Prijzen zijn excl. administratie- en verzendkosten.

Prijs: € 18,50

Kengetal: W-37

ISBN 9035725883

Verklaring der tekens

.	= gegevens ontbreken
*	= voorlopig cijfer
x	= geheim
–	= nihil
–	= (indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0,0)	= het getal is minder dan de helft van de gekozen eenheid
niets (blank)	= een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2000–2001	= 2000 tot en met 2001
2000/2001	= het gemiddelde over de jaren 2000 tot en met 2001
2000/'01	= oogstjaar, boekjaar, schooljaar enzovoort, beginnend in 2000 en eindigend in 2001
1990/'91–2000/'01	= boekjaar enz., 1990/'91 tot en met 2000/'01

In geval van afronding kan het voorkomen, dat de totalen niet geheel overeenstemmen met de som der opgetelde getallen.

Verbeterde cijfers in de staten en tabellen zijn niet als zodanig gekenmerkt.

Inhoud

Inleiding	7
Samenvatting en kerncijfers	9
1. Organisatie van de rechtspraak	13
1.1 Het recht	13
1.2 Bemiddeling of de rechter	14
1.3 Rechterlijke organisatie	14
1.3.1 Kantongerecht/rechtbank sector kanton	15
1.3.2 Arrondissementsrechtbank	16
1.3.3 Gerechtshof	18
1.3.4 Hoge Raad	18
2. Burgerlijke rechtspraak	21
2.1 Algemeen	21
2.2 Civiele procedure	22
2.3 Procedures	24
2.4 Kantongerecht/rechtbank sector kanton	26
2.5 Arrondissementsrechtbank/rechtbank sector civiel	27
2.6 Hoger beroep	32
2.7 Gerechtshof	33
2.8 Hoge Raad	34
Scheidingsprocedures in Nederland	37
3. Bestuursrechtspraak	47
3.1 Algemeen	47
3.2 Bestuursrechter	47
3.3 Procedure bij de bestuursrechter	47
3.3.1 Sector bestuursrecht van de rechtbank	49
3.3.2 Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State	52
3.3.3 Centrale Raad van Beroep	54
3.3.4 College van Beroep voor het Bedrijfsleven	55
3.4 Procedure bij de belastingrechter	57
3.4.1 Belastingkamers van het gerechtshof	58
3.4.2 Belastingkamer van de Hoge Raad	60
3.5 Bestuursrechtspraak door de burgerlijke rechter	61
3.6 Nationale ombudsman	61
Asiel in Nederland	63

4. Strafrechtspraak	69
4.1 Algemeen	69
4.2 Van delict tot strafzaak	69
4.3 Personen en functionarissen	70
4.4 Procedure	71
4.5 Delict	73
4.6 Ingeschreven zaken bij het openbaar ministerie	75
4.7 Beslissing over verdere vervolging	77
4.8 Afdoeningen kantongerechtstrafzaken door het openbaar ministerie	78
4.9 Afdoeningen Wet Mulder	80
4.10 Afdoeningen rechtbankstrafzaken door het openbaar ministerie	82
4.11 Afdoeningen kantongerechtstrafzaken door de rechter	83
4.12 Afdoeningen rechtbankstrafzaken door de rechter	84
4.13 Halt en jeugdstrafrechtspraak	90
4.14 Doorlooptijd strafprocedures	91
4.15 Hoger beroep	93
4.16 Beroep in cassatie	94
4.17 Enkele bijzondere procedures	95
Gedetineerden in Nederland	99
Bronbeschrijving	107
Begrippenlijst	109

Inleiding

Rechtspraak

De rechtspraak is een onmisbaar instrument voor de ordening van de samenleving. Rechtspraak is maatschappelijk gezien een aspect van de rechtshandhaving en verschaft iedereen de mogelijkheid een onpartijdige beslissing te verkrijgen bij gerezen conflicten of bij de vervolging van strafbare feiten.

Tot enkele jaren geleden is de statistische informatie over de diverse vormen van rechtspraak in een aantal afzonderlijke periodieken van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) gepubliceerd. Begin 2000 is voor het eerst een grote hoeveelheid statistische gegevens van de meest belangrijke vormen van rechtspraak tot en met het verslagjaar 1998 in één publicatie samengebracht. De voor u liggende editie is een actualisering van deze publicatie en verstrekt nieuwe informatie tot en met het verslagjaar 2001.

De rechtspraak in Nederland is een onderwerp dat vrijwel altijd in de belangstelling staat. Doelgroep voor de informatie zijn het onderwijsveld, de beroepsgroepen op het gebied van juridische organisatie en dienstverlening in brede zin alsmede beleid en wetenschap in het algemeen.

Na een algemene inleiding over de organisatie van de rechtspraak zijn achtereenvolgens de burgerlijke rechtspraak, de bestuursrechtspraak en de strafrechtspraak beschreven. Dit boek behandelt de uitkomsten van de ingeschreven en de afgedane zaken bij de meeste algemene en een aantal bijzondere rechtsprekende colleges.

Aan elk van de hoofdstukken naar rechtsterrein is een kort verdiepend artikel toegevoegd met specifieke informatie. In deze editie gaat het om de rechtspraak rond echtscheidingen (burgerlijk recht), rond asiel (bestuursrecht) en rond gedetineerden met de tenuitvoerlegging van door de rechter opgelegde vrijheidsstraffen (strafrecht).

Cijfers over rechtspraak

De basisgegevens voor de cijfers in de afzonderlijke hoofdstukken worden door het CBS, soms direct soms indirect, periodiek verzameld bij de griffies en de parketten van de kantongerechten, de arrondissementsrechtbanken, de gerechtshoven en de Hoge Raad. Ook van veel bijzondere colleges zijn gegevens ontvangen of aan reeds gepubliceerde informatie ontleend. De cijfers worden voor een deel elektronisch afgetapt uit gecentraliseerde administraties.

Het vervolg van dit boek geeft cijfermatig inzicht in de rechtspraak in Nederland op de drie traditionele hoofdterreinen van het recht. Het biedt een overzicht van de zaken die jaarlijks bij de griffies van de diverse rechtscolleges (en voor het strafrecht bij het parket van het openbaar ministerie) worden aangeboden.

Het is nog van belang te vermelden dat in deze publicatie de hoofdlijnen van de rechtspraak in Nederland worden behandeld en dat specifieke terreinen in de marge van de rechtspraak (zoals militair strafrecht) niet of slechts zijdelings ter sprake zullen komen. De cijfers bestrijken in principe de periode 1995–2001 (exclusief 1996). De jaren 1985, 1990 en 1996 waren opgenomen in de eerste editie van deze publicatie (Rechtspraak in Nederland 1999).

Meer informatie ...

Aanvullende informatie (meer details, andere periodes) is, indien beschikbaar, op aanvraag te verkrijgen of te raadplegen in papieren of elektronische publicaties van het CBS. Inlichtingen hierover kunt u krijgen bij de eerstelijns informatiedesk van het CBS (e-mail infoservice@cbs.nl of telefoon (045) 570 70 70). Op de CBS website (www.cbs.nl) zijn statistische gegevens te vinden, onder andere over rechtspraak en verwante onderwerpen, in de gratis te raadplegen online databank StatLine™ (mens en maatschappij/rechtsbescherming en veiligheid). De CBS-bibliotheken in Voorburg en Heerlen en de grote algemene bibliotheken beschikken over alle CBS-publicaties.

Samenvatting en kerncijfers

Algemeen

Nederland telt in het kalenderjaar 2001 61 kantongerechten, 19 arrondissementsrechtbanken, vijf gerechtshoven en een Hoge Raad. Daarnaast zijn er diverse bijzondere (bestuursrechtelijke) colleges zoals de Centrale Raad van Beroep, het College van Beroep voor het Bedrijfsleven en de Raad van State. De cijferreeksen in dit boek over de rechtspraak in Nederland beslaan in beginsel de periode van verslagjaar 1995 tot en met het laatst beschikbare jaar, meestal 2001. De recente omvangrijke organisatorische verandering van de rechterlijke macht in Nederland (per 1 januari 2002) heeft nog geen invloed gehad op de gepresenteerde uitkomsten, maar komt hier en daar in het boek wel aan de orde.

Burgerlijk recht

Bij de kantonrechters zijn in 2001 473 duizend civiele zaken ingediend. In datzelfde jaar zijn bij de arrondissementsrechtbanken 187 duizend zaken ingeschreven. Bij beide instanties gaat het om zowel dagvaardingsprocedures als verzoekschriftprocedures. Het aantal afdoeningen bij de kantonrechter bedroeg in totaal 400 duizend zaken (eindvonnissen en eindbeschikkingen). Bij de rechtbanken zijn 152 duizend zaken afgedaan.

In 2001 zijn bij de rechter bijna 37 duizend echtscheidingsprocedures beëindigd. Bij drie van elke vijf zaken zijn minderjarige kinderen betrokken. De meeste scheidingen komen voor na een huwelijksduur van minder dan vijf jaar gevolgd door een duur tussen vijf en negen jaar. Een echtscheidingsprocedure kost gemiddeld steeds minder doorlooptijd. Binnen acht weken is meer dan de helft van de ingediende zaken beëindigd.

Bestuursrecht

De diverse bestuursrechtelijke colleges hebben in 2001 ruim 50 duizend zaken afgedaan. Hierin zijn de vreemdelingenzaken niet opgenomen. De meeste zaken werden afgehandeld door de sectoren bestuursrecht van de rechtbanken (30 duizend). De belastingkamers van de gerechtshoven, die uitspraak doen in beroepen tegen de beslissingen van de inspecteur der belastingen, nemen ruim 8 duizend eindbeslissingen.

In 2001 hebben 32,6 duizend personen in Nederland een asielaanvraag ingediend. Vergeleken met het 'topjaar' 1998, toen er 45,2 duizend aanvragen wa-

ren, een flinke teruggang. Ook het aantal ingewilligde verzoeken is navenant lager dan in de voorgaande jaren. In 1995 werden 18,5 duizend verzoeken ingewilligd, in 2001 waren het er minder dan 11 duizend. Deze afname van verzoeken en inwilligingen hangt ongetwijfeld samen met de nieuwe Vreemdelingenwet die op 1 april 2001 inwerking trad.

Strafrecht

In 2001 zijn bij het openbaar ministerie (OM) ruim 176 duizend kantongerechtstrafzaken ingeschreven. Ten opzichte van 1995, toen het er nog 306 duizend waren, een flinke daling. Vooral door de inwerkingtreding van de Wet Mulder in de loop van de jaren negentig, inzake de afhandeling van eenvoudige verkeersovertredingen, is het aantal zaken bij de kantonrechter sterk gaan dalen. Ook bij de rechtbankstrafzaken is een afname te zien, zij het een lichte: van 260 duizend in 1995 naar 240 duizend in 2001.

Een deel van de ingeschreven kantongerechtstrafzaken en rechtbankstrafzaken doet het OM zelf af door middel van bijvoorbeeld transactie of sepot. De overige zaken komen in beginsel voor de rechter. De kantonrechter heeft in 2001 ongeveer 90 duizend zaken afgehandeld. De rechtbanken hebben in hetzelfde jaar bijna 112 duizend zaken afgedaan, in 95 procent met een schuldigverklaring.

In de Nederlandse penitentiaire inrichtingen voor volwassenen bevinden zich op 30 september 2001 in totaal ruim 12 duizend gedetineerden. In 1995 waren het er ruim 10 duizend. Bijna drie van elke tien gedetineerden zitten vast omdat zij worden verdacht van of zijn veroordeeld voor een geweldsmisdrijf.

Van de bijna 6 duizend *veroordeelde* gedetineerden heeft bijna een kwart (22 procent) van de rechter een bruto straf opgelegd gekregen van vier jaren of langer. De meeste veroordeelden zitten een straf uit voor een geweldsdelict of een vermogensdelict. Ongeveer 2 procent van de veroordeelde gedetineerden zit een (bruto) straf uit langer dan twaalf jaren. Er zijn in Nederland zo'n 15 levenslang (meer dan twintig jaren) gestraften, veelal voor een geweldsdelict.

Kerncijfers

In het Kerncijferoverzicht van deze publicatie staan een aantal belangrijke basisgegevens over de afdoeningen van zaken in de Nederlandse rechtspraak. De nadere uitwerking en detaillering van deze totalen zijn te vinden in de afzonderlijke hoofdstukken over burgerlijk recht (hoofdstuk 2), bestuursrecht (hoofdstuk 3) en strafrecht (hoofdstuk 4).

Kerncijfers Rechtspraak in Nederland

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
	<i>x 1 000</i>						
Burgerlijk recht (afdoeningen)							
Dagvaardingsprocedures							
Kantongerechten	215,7	213,4	219,7	226,4	241,2	235,4	254,7
Arrondissementsrechtbanken	34,8	34,8	35,3	35,2	31,2	30,2	29,2
Gerechtshoven	3,3	3,3	3,3	3,3	3,3	3,2	3,4
Hoge Raad	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,4
Bestuursrecht (afdoeningen)							
Arrondissementsrechtbanken							
sector bestuursrecht	53,5	44,8	44,5	40,7	36,5	28,6	29,3
Centrale Raad van Beroep	4,2	5,8	6,0	5,9	5,5	4,3	4,7
Raad van State							
afdeling bestuursrechtspraak	11,9	8,2	5,7	5,2	4,9	4,9	5,9
hoger beroep Algemene Wet Bestuursrecht	0,3	0,7	1,0	1,7	1,8	1,6	2,3
Gerechtshoven (belastingkamer)	10,9	10,0	9,7	9,4	8,5	7,9	8,4
Hoge Raad (belastingkamer)	0,7	0,7	1,0	0,9	.	.	.
College van Beroep voor het Bedrijfsleven	0,9	0,9	0,9	0,8	0,8	0,8	0,9
Strafrecht (afdoeningen)							
Openbaar Ministerie							
kantongerechtstrafzaken	257,2	188,6	180,0	152,5	171,7	207,7	229,0
rechtbankstrafzaken	147,5	133,8	130,8	120,2	114,5	118,4	116,3
Beschikkingen CJIB ¹⁾ (Wet Mulder)	3 263,8	3 718,8	4 653,7	5 255,6	6 368,0	7 794,0	9 203,1
Rechter in eerste aanleg							
kantongerechtstrafzaken (bij de kantonrechter)	124,8	98,8	92,9	78,2	79,0	88,0	90,3
rechtbankstrafzaken (bij de rechtbank)	110,1	111,5	112,9	112,2	115,1	111,3	111,9
Rechter in hoger beroep							
kantongerechtstrafzaken (bij de rechtbank)	4,7	5,1	4,7	4,9	8,6	6,2	6,5
rechtbankstrafzaken (bij het hof)	9,7	9,2	8,9	9,0	9,1	.	.
Rechter in cassatie (bij de Hoge Raad)							
kantongerechtstrafzaken	0,7	0,6	0,7	0,6	0,6	0,5	.
rechtbankstrafzaken	1,8	1,6	1,4	1,4	1,7	1,3	.

¹⁾ Centraal Justitieel Incassobureau.

²⁾ Excl. vreemdelingenzaken.

Bron: CBS.

1. *Organisatie van de rechtspraak*

1.1 *Het recht*

In elke gemeenschap zijn de onderlinge verhoudingen tussen mensen op de een of andere manier geregeld. Om structuur en ordening in een samenleving aan te brengen zijn op uiteenlopende terreinen van het maatschappelijk leven afspraken gemaakt. In een moderne maatschappij zijn de meeste van die afspraken op schrift vastgelegd in wetten en regels. Op de achtergrond spelen mee de regels van het ongeschreven recht: een stelsel van normen en waarden die weliswaar niet zijn vastgelegd, maar wel een richtsnoer vormen voor de onderlinge menselijke verhoudingen en de wijze waarop men omgaat met de omringende wereld. In de negentiende en vooral de voorbije twintigste eeuw zijn veel van deze ordeningsregels vastgelegd in wetboeken.

In het recht is in grote lijnen een aantal gebieden te onderscheiden. Gaat het bijvoorbeeld om regelingen van afspraken voor situaties waarbij burgers of rechtspersonen, zoals bedrijven of instellingen, zijn betrokken, dan spreekt men van burgerlijk of civiel recht. Het bestuursrecht regelt de verhouding tussen burger en overheid of tussen overheden onderling. In het strafrecht is geregeld hoe moet worden omgegaan met handelingen die zijn strafbaar gesteld.

Het heeft weinig zin regels te stellen wanneer de naleving daarvan niet kan worden afgedwongen, de regels niet worden gehandhaafd en overtreders van de regels niet aan sancties onderhevig zijn. Binnen het recht is dat geregeld. Hierbij is van belang het onderscheid naar het formele recht en het materiële recht. Het materiële recht omschrijft welke handelingen of gedragingen juist wel of juist niet van de betrokkenen, burgers (natuurlijke personen), overheden of ondernemingen (rechtspersonen), kortom de justitiabelen, worden verwacht: een huurder moet zijn huurpenningen betalen; een ingrijpende verbouwing mag niet zonder een vergunning van de overheid en door een rood verkeerslicht rijden is verboden. Het formele recht regelt hoe te handelen als het materiële recht is geschonden: de verhuurder kan bij de kantonrechter ontruiming vorderen, een illegale verbouwing moet op last van de gemeente ongedaan worden gemaakt en de betrapte verkeersdeelnemer krijgt van het Centraal Justitieel Incassobureau in Leeuwarden het verzoek de aangeboden transactie ('boete') te betalen.

Het formele recht hangt dus nauw samen met het onderwerp van dit boek: de rechtspraak, als uiterste middel bij het oplossen en afhandelen van conflicten. In dit boek ligt het accent op de rechtsgang en de procedures die binnen elk van de drie beschreven rechtsgebieden worden gevolgd. Dit eerste, algemene hoofdstuk geeft een beknopte schets van de organisatie van de rechtspraak en van de colleges die recht spreken op de verschillende rechtsgebieden. De hoofdstukken 2 tot en met 4, die hierna volgen, geven nadere informatie over de specifieke details.

1.2 *Bemiddeling of de rechter*

Niet alle schendingen van de regels leiden uiteindelijk tot het ingrijpen van de rechter. In veel gevallen is een onderlinge regeling van de betrokkenen het eind van het gerezen conflict: na een herinnering of aanmaning van de verhuurder betaalt de huurder zijn achterstallige termijnen; na een officiële aanschrijving door de gemeente breekt de huiseigenaar zijn illegale dakkapel weer af of de aangehouden automobilist accepteert en betaalt de aangeboden transactie. Voor sommige typen conflicten zijn er, als verschijnsel overgevaaid uit het buitenland, nieuwe ontwikkelingen zichtbaar in de vorm van bemiddeling door een professional (mediation). Deze vorm van conflictbemiddeling via een mediator ('bemiddelaar') krijgt steeds meer aandacht en wordt incidenteel ingezet om conflicten niet via de rechter maar via bemiddeling onderling op te lossen.

In sommige gevallen is een 'formele' reactie via de rechter de enige mogelijkheid een gerezen conflict uit de wereld te helpen. Om naleving van de regels en de handhaving van het recht zo goed mogelijk te waarborgen heeft de te hulp geroepen rechter de mogelijkheid sancties op te leggen, zoals de toewijzing van de geëiste ontbinding van de huurovereenkomst, de veroordeling tot het betalen van een schadevergoeding of het opleggen van een (verhoogde) geldboete.

1.3 *Rechterlijke organisatie*

De cijfers in deze publicatie hebben betrekking op de organisatie van de rechterlijke macht volgens de indeling die gold tot en met 31 december 2001. Na die datum is een gewijzigde rechterlijke organisatie voor zaken van burgerlijk recht en strafrecht van kracht. In de toelichtende paragrafen van deze publicatie komen zowel de oude als de nieuwe structuren aan bod.

De schematische structuur van de kern van de organen van de rechterlijke macht (burgerlijk recht en strafrecht) heeft de vorm van een piramide. Tot 1 januari 2002 vormden de 61 kantongerechten de basis. Ze werden wel aangeduid als de laagste rechter en bedienden een kanton. De 19 arrondissementsrechtbanken vormden de tweede laag. Elk van deze arrondissementen bestond uit een aantal zelfstandige kantons. Na de recente herschikking van de rechterlijke organisatie is het kantongerecht opgenomen binnen de organisatiestructuur van de rechtbank 'nieuwe stijl'. Het vroegere kantongerecht heet nu 'sector kanton' van de rechtbank. De kantonrechter spreekt er recht. De sectoren kanton zijn gevestigd in 19 arrondissementshoofdplaatsen en 34 huidige nevenvestigingsplaatsen. Daarnaast kunnen bij algemene maatregel van bestuur nevenzittingsplaatsen worden aangewezen. De voormalige 'arrondissementsrechtbank' is 'rechtbank' geworden.

De naasthogere rechterlijke instantie zijn nog steeds de vijf gerechtshoven, gevestigd in de hofressorten Amsterdam, Den Haag, Den Bosch, Arnhem en Leeuwarden. Deze vijf ressorten omvatten elk een aantal rechtbanken. Het

rechtscollege aan de top van het Nederlandse rechtssysteem is de Hoge Raad der Nederlanden, gevestigd in Den Haag. Bestuursrechtelijke zaken komen in beginsel in eerste aanleg voor de rechtbank, in het bijzonder voor de sector bestuursrecht van de rechtbank.

Onderdeel van een democratisch rechtssysteem is rechtspraak in tenminste twee instanties. Rechtsmiddelen geven degene die het niet eens is met de uitspraak van de rechter in eerste instantie de mogelijkheid zich te wenden tot een hogere rechter om te trachten in een nieuwe behandeling van de zaak alsnog een voor hem gunstiger uitspraak te krijgen. In de hiervoor beschreven piramide gaat men in zo'n geval in de regel een stap hoger.

Afhankelijk van de soort zaak en de omvang van het belang komen kwesties op het gebied van burgerlijk recht en strafrecht eerst voor de sector kanton van de rechtbank (tot 1 januari 2002 voor het kantongerecht) of voor de rechtbank. Kan de betrokkene zich niet (geheel) vinden in de uitspraak, dan kan hij van een beslissing van de kantonrechter in hoger beroep gaan bij de rechtbank. Sinds 1 januari 2002 is voor de sector kanton van de rechtbank het gerechtshof de naasthogere rechter. Komt de hoger beroepsrechter voor een of meer betrokkenen dan nog niet tot een bevredigende uitspraak dan staat in beperkte mate beroep in cassatie open bij de Hoge Raad.

Bestuursrechtelijke geschillen kennen in beroep een andere rechtsgang. Wil degene die in het ongelijk is gesteld tegen de uitspraak van de sector bestuursrecht van de rechtbank beroep aantekenen dan moet hij zich in de regel wenden tot de naasthogere rechter in bestuurszaken, de afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State. Deze rechtsgang geldt weer niet voor alle bestuursrechtelijke zaken. Voor sommige situaties zijn er bij wet bijzondere rechtscolleges ingesteld. Voorbeelden hiervan zijn de Centrale Raad van Beroep en het College van Beroep voor het Bedrijfsleven.

1.3.1 *Kantongerecht/rechtbank sector kanton*

Burgerlijk recht

Tot de absolute competentie ('welke zaken mag hij behandelen') van de kantonrechter, een alleensprekende rechter, behoren bij civiele kwesties in beginsel alle zaken over vorderingen van ten hoogste € 5 000 (inclusief rente), vorderingen zonder bepaalde waarde maar naar verwachting met een belang dat ten hoogste € 5 000 beloopt alsmede alle zaken over een arbeidsovereenkomst, een collectieve arbeidsovereenkomst, inclusief de verbindend verklaarde bepalingen ervan, een vut-overeenkomst of een agentuur-, huur- of huurkoopovereenkomst ongeacht de hoogte van de vordering (artikel 93 Wetboek van Burgerlijke rechtsvordering). Tevens behoort het tot de absolute competentie van de kantonrechter een oordeel uit te spreken over een aantal andere zaken zoals die speciaal in de wet zijn aangewezen.

Tegen de uitspraak van de kantonrechter is geen hoger beroep mogelijk als de vordering minder bedraagt dan € 1 750.

Bestuursrecht

De kantonrechter heeft in de regel geen taak bij zaken op bestuursrechtelijk gebied. Een uitzondering op deze regel is te vinden in de Wet Administratiefrechtelijke Handhaving Verkeersvoorschriften (beter bekend als de Wet Mulder). In deze wet is o.a. fiscalisering van parkeerboetes vastgelegd. De kantonrechter heeft daarmee de bevoegdheid in beroep een boete op te leggen, als iemand fout geparkeerd stond of de parkeermeter niet voldoende heeft gevuld.

Strafrecht

In het strafrecht behandelt de kantonrechter alle overtredingen, met uitzondering van bepaalde overtredingen inzake het openbaar gezag, bepaalde ambts-overtredingen, vrijwel alle overtredingen inzake belastingen, bepaalde overtredingen van de Opiumwet, bepaalde overtredingen uit de Wet afbreking zwangerschap en het misdrijf stroperij. Ook overtredingen waarvan de wet expliciet een andere rechter aanwijst komen niet in eerste aanleg voor de kantonrechter. De verdachte van het strafbare feit moet wel minimaal de leeftijd van achttien jaar hebben bereikt (artikel 382 Wetboek van Strafvordering). Hoger beroep tegen vonnissen van de kantonrechter bij de rechtbank is mogelijk, tenzij de opgelegde geldboete lager is dan € 25 en er geen andere straf of maatregel is opgelegd.

1.3.2 *Arrondissementsrechtbank*

Algemeen

In algemene zin horen tot de absolute competentie van de (arrondissements)rechtbank alle zaken in eerste aanleg, uitgezonderd die zaken die volgens de wet tot de bevoegdheid van een andere rechtscollege (bijvoorbeeld de kantonrechter/sector kanton) behoren. Tot 1 januari 2002 behandelde de rechtbank alle hoger beroepzaken die tegen een beslissing van de kantonrechter bij de rechtbank zijn ingediend, met uitzondering van uitspraken van de toenmalige pachtkamer van de kantongerechten. Hoger beroep van vonnissen of beschikkingen van de kantonrechter/sector kanton komt nu terecht bij het gerechtshof. Tot de bevoegdheid van de rechtbank behoort het nu verder te oordelen over zaken die de Hoge Raad naar de rechtbank heeft terug verwezen. De rechtbank spreekt recht in zogenoemde enkelvoudige of meervoudige kamers. Een zaak voor de enkelvoudige kamer heeft één rechter, terwijl bij een zaak voor de meervoudige kamer drie rechters rechtspreken. De keuze voor een enkelvoudige of meervoudige kamer hangt af van het type en zwaarte van de zaak. Elke rechtbank kent verder een 'kort geding rechter', nu genoemd de voorzieningenrechter. Hij behandelt gevallen waarin het spoedeisende belang van (een van) beide partijen een beslissing vereist die direct na de uitspraak ten uitvoer kan worden gelegd. Voorbeelden van kort geding zaken zijn een dreigende ontruiming van een woning met onevenredig nadeel voor de huurder of een dreigende staking bij de spoorwegen.

Burgerlijk recht

Voorbeelden van civiele zaken die de rechtbank behandelt zijn allerhande vorderingen, echtscheidingen, adoptie, ondertoezichtstelling minderjarigen, vaststelling of wijziging van alimentatie, onteigeningen, faillietverklaringen en onder curatele stelling. Ook de zaken die door de hoogte van de vordering niet meer tot de competentie van de sector kanton behoren leggen partijen voor aan de rechtbank.

Bestuursrecht

Bestuursrechtelijke rechtspraak was tot voor kort een lappendeken van regels, procedures en rechtsprekende colleges. In het streven naar vereenvoudiging van de rechtsgang is sinds enkele jaren voor bestuurszaken bij de rechtbank een apart onderdeel ingesteld: de sector bestuursrecht. Hier kan een burger (natuurlijk persoon of rechtspersoon) bij een rechterlijke instantie in beroep gaan, wanneer hij het niet eens is met een besluit van een bestuurlijke instantie genomen op een bezwaarschrift, ingediend bij het bestuursorgaan dat de oorspronkelijke beslissing heeft genomen of in administratief beroep is gegaan bij het naasthogere bestuursorgaan.

Een burger kan bij de sector bestuursrecht van een rechtbank (de bestuursrechter) ook in beroep gaan tegen beslissingen van een aantal bijzondere instanties, zoals het bestuur van de Sociale Verzekeringsbank over een aantal volksverzekeringen. Verder behoort het tot de competentie van de sector bestuursrecht beroepsprocedures te behandelen tegen besluiten van bedrijfsverenigingen over onder andere de Ziektewet en de Werkloosheidswet en besluiten van ziekenfondsen inzake Ziekenfondswet en Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten. Ook ambtenarenzaken liggen ter beoordeling voor aan de bestuursrechter. De sector bestuursrecht is niet de enige instantie die zich over bestuurszaken buigt. Hiermee zijn ook bijzondere rechterlijke colleges belast. Welke dat zijn en welke bevoegdheden ze hebben komt in het desbetreffende hoofdstuk 3 aan de orde.

Is een rechtzoekende het niet eens met de uitspraak van de bestuursrechter bij de rechtbank, dan kan hij in de regel in hoger beroep bij de afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State of de Centrale Raad van Beroep. Bij het laatstgenoemde college kan de rechtzoekende in hoger beroep kwesties voorleggen op het gebied van sociale zekerheid en ambtenarenzaken.

Strafrecht

Bij de toepassing van het strafrecht oordeelt de rechtbank in eerste aanleg over alle misdrijven waarvan de kennisneming niet aan een andere rechter is opgedragen; overtredingen gaan naar de rechters van de sector kanton. Ook misdrijven uit de Wegenverkeerswet, de Wet op de Economische Delicten en uit de Opiumwet worden voor beoordeling voorgelegd aan de rechtbank. De rechtbank kent zogenoemde alleensprekende rechters, zoals de politierechter en de kinderrechter. Zij zijn belast met specifieke gevallen. Zo behandelt een politierechter misdrijven, waarvoor het openbaar ministerie voornemens is niet meer dan één jaar (tot voor kort: een half jaar) gevangenisstraf te eisen. Het merendeel van de misdrijven handelt de politierechter af. De rechtbank

kent ook een economische politierechter die zich over economische delicten buigt en dan zowel overtredingen als misdrijven.

Naast de (economische) politierechter kent een rechtbank nog een andere alleensprekende rechter: de kinderrechter. Hij kan maatregelen nemen in het kader van de kinderbescherming, zoals bijvoorbeeld ondertoezichtstelling. Verder komen voor de kinderrechter strafrechtelijk minderjarigen (jonger dan 18, soms 21 jaar) die verdacht worden van het plegen van een strafbaar feit.

1.3.3 *Gerechtshof*

Het behoort tot de absolute competentie van het gerechtshof een oordeel uit te spreken over hoger beroepszaken, ingediend tegen vonnissen en beschikkingen die in eerste aanleg door de binnen haar rechtsgebied gelegen rechtbank, sinds 1 januari 2002 inclusief de zaken van de sector kanton, zijn uitgesproken. Elk van de vijf gerechtshoven kan verder het staatshoofd adviseren een verzoek tot gratie van een straf die het hof heeft opgelegd over te nemen. De economische strafkamers van de gerechtshoven zijn uitsluitend belast met de berechting van economische delicten die in hoger beroep zijn voorgelegd. De belastingkamers van de gerechtshoven buigen zich in eerste aanleg over geschillen aangaande belastingzaken. Tegen een uitspraak van het hof kan men in hoger beroep of beroep in cassatie gaan bij de Hoge Raad. Enkele hoven zijn taken op specifieke rechtsterreinen toebedeeld.

1.3.4 *Hoge Raad*

Binnen het Nederlandse rechtssysteem is de Hoge Raad in beginsel het hoogste rechtscollege voor burgerlijke zaken, bestuurszaken en strafzaken. Binnen de Hoge Raad als organisatie zijn er twee zelfstandige instituten: de Hoge Raad zelf en de procureur-generaal en zijn parket. De Hoge Raad is ingedeeld in vier meervoudige kamers en twee enkelvoudige kamers, die zich buigen over zaken afkomstig van de lagere rechters.

De Hoge Raad heeft als hoofdtaak behandeling van zaken in cassatie. Daarbij gaat het om de vraag of de lagere rechter het recht juist heeft toegepast en of hij de juiste vormvoorschriften heeft gevolgd.

Cassatie verschilt van hoger beroep op het punt van het onderzoek naar de feiten die ten grondslag liggen aan het geschil tussen de partijen. De Hoge Raad moet uitgaan van de feiten die de lagere rechter heeft vastgesteld, terwijl bij hoger beroep de zaak helemaal opnieuw wordt bekeken. Het parket bij de Hoge Raad heeft als taak om bij een gegeven zaak een onafhankelijk advies te geven: de conclusie van de procureur-generaal. De raad neemt de feiten dus als vaststaand aan en beoordeelt aan de hand van de conclusie of het recht juist is toegepast.

Mocht tijdens de behandeling blijken dat aanvullend onderzoek nodig is dan kan de raad een lagere rechter, meestal een hof, opdracht geven de zaak nogmaals te behandelen, in de regel onder de conditie dat het hof rekening houdt met het standpunt dat de raad heeft ingenomen.

Er zijn enkele situaties die de Hoge Raad in eerste aanleg behandelt. Het gaat dan om ambtsmisdrijven en ambtsovertredingen van hoogwaardigheidsbekleders, zoals ministers, leden van de Staten-Generaal of van de Raad van State.

Staat 1.1
Personeelsbezetting van de rechterlijke instanties¹⁾ en ingeschreven advocaten

	Instanties				Personeelsbezetting			
	1998	1999	2000	2001	1998	1999	2000	2001
Hoge Raad	1	1	1	1	137	148	162	175
Gerechtshoven	5	5	5	5	791	840	887	902
Rechtbanken (inclusief parket)	19	19	19	19	5 348	5 629	6 083	6 691
Kantongerechten	61	61	61	61	830	834	870	901
DGO / Arrondissementale stafdiensten	19	19	19	19	1 295	1 375	1 465	1 481
Centrale Raad van Beroep	1	1	1	1	154	155	151	162
College van Beroep voor het Bedrijfsleven	1	1	1	1	35	34	33	36
Overige	19	19	19	19	817	880	949	1 012
Totaal	126	126	126	126	9 407	9 895	10 600	11 360
Ingeschreven advocaten, 31 december					9 872	10 406	11 033	11 807

¹⁾ Excl. Raad van State.

Bron: DRp/WODC.

2. *Burgerlijke rechtspraak*

2.1 *Algemeen*

In het burgerlijk of civiel recht worden de rechten geregeld tussen burgers onderling. Het kan hierbij gaan om natuurlijke personen (individuen) of rechtspersonen (bedrijven, (overheids)instellingen). In geval van een conflict kunnen de rechten bij de burgerlijke rechter worden afgedwongen via een rechtszaak. Degene die zich benadeeld voelt, bepaalt of de zaak voor de rechter wordt gebracht. Het burgerlijk recht is geregeld in het Burgerlijk Wetboek, het Wetboek van Koophandel en het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering. Buiten deze wetboeken zijn er nog verwante wetten die tot het burgerlijk recht worden gerekend, zoals de Faillissementswet.

De kantongerechten waren tot 2002 de laagste instanties van de gewone rechterlijke organisatie. Zoals in hoofdstuk 1 is beschreven, zijn door een reorganisatie van de rechterlijke macht de kantonrechters sinds 1 januari 2002 bestuurlijk ondergebracht bij de rechtbanken in een aparte sector kanton. De term kantonrechter is wel blijven bestaan, maar de kantongerechten als zodanig zijn opgeheven. Bovendien worden de arrondissementsrechtbanken nu rechtbanken genoemd. De gebouwen waarin de kantongerechten waren ondergebracht, dienen nu als nevenzittingsplaatsen van de rechtbanken.

Civiele procedures bij rechtbanken worden in de nieuwe situatie behandeld door een rechter van de sector kanton of van de sector civiel. De overige rechtspleging in burgerlijke zaken gebeurt door de gerechtshoven en de Hoge Raad. Aangezien de tabellen en grafieken in dit hoofdstuk nog betrekking hebben op de periode tot 1 januari 2002, is daarin uitgegaan van de oude situatie. Welke soort zaken door de diverse rechtsprekende colleges worden behandeld, komt verderop in dit hoofdstuk aan de orde.

De uitkomsten over de jaren tot en met verslagjaar 2000 berusten op schriftelijke enquêtes bij de gerechten. Met ingang van 2001 wordt, met uitzondering van de gegevens over de Hoge Raad, gebruik gemaakt van een geautomatiseerde waarneming. De uitkomsten zijn afkomstig uit PCSII, het Planning en Controle Systeem van de Raad voor de rechtspraak. Hoewel is gestreefd naar een voortzetting van de reeksen, zijn de uitkomsten over 2001 (uit PCSII) en over de voorgaande jaren (uit de schriftelijke enquêtes) niet helemaal vergelijkbaar. Met name bij de verzoekschriftprocedures bij rechtbanken, zowel ingediend als afgedaan, zijn in 2001 zaken opgenomen die bij de schriftelijke enquêtes niet werden meegeteld. Het gaat om zaken betreffende surseance van betaling en schuldsanering van natuurlijke personen en zaken ter verlenging van de uithuisplaatsing en de ondertoezichtstelling van minderjarigen. Om de reeksbreuken te kwantificeren, zijn bij een beperkt aantal uitkomsten over 2000 naast de uitkomsten van de schriftelijke enquête, ook de uitkomsten uit PCSII gegeven.

Staat 2.1
Ingediende burgerlijke zaken naar college en soort procedure

	1995	1997	1998	1999	2000	2001
	<i>x 1 000</i>					
Kantongerechten						
dagvaardingsprocedure	264,3	272,6	278,1	280,2	294,0 ¹⁾	316,1 ¹⁾
verzoekschriftprocedure	164,3	149,3	151,7	145,9	151,6	156,9 ¹⁾
Arrondissementsrechtbanken						
dagvaardingsprocedure	49,0	52,0	52,6	41,2	46,3 ¹⁾	49,3 ¹⁾
verzoekschriftprocedure	104,1	103,8	106,0	111,9	118,1	137,6 ¹⁾
verzoekschriftprocedure					132,4 ¹⁾	
Gerechtshoven						
dagvaardingsprocedure	5,3	5,6	5,3	5,3	5,2	5,3 ¹⁾
verzoekschriftprocedure	3,3	3,7	3,5	3,8	3,8	4,1 ¹⁾
Hoge Raad						
dagvaardingsprocedure	0,4	0,3	0,4	0,4	0,4	0,4
verzoekschriftprocedure	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1

¹⁾ Uit PCSII-systeem.

Bron: CBS.

2.2 *Civiele procedure*

Voor elke zaak die men aanspant bij de (arrondissements)rechtbank, het gerechtshof of de Hoge Raad, moet men zich laten vertegenwoordigen door een procureur. Voor de kantonrechter mag de rechtzoekende desgewenst zelf zijn belangen behartigen. Meestal schakelt de rechtzoekende voor de verplichte procesvertegenwoordiging een advocaat in. Voor de rechtbank en het hof kunnen de partijen alleen worden vertegenwoordigd door een procureur, voor de Hoge Raad (in cassatiezaken) door een advocaat. Hoewel een advocaat meestal ook procureur is, vallen beide functies niet samen. De advocaat kan gezien worden als de juridisch raadsman in het proces, terwijl de procureur als vertegenwoordiger van zijn cliënt optreedt in het burgerlijk proces.

Het burgerlijk proces begint met een dagvaarding of een verzoekschrift. Een dagvaarding is een akte waarbij de eiser (degene die een burgerlijk rechtsgeeding begint) de gedaagde (degene tegen wie de eis wordt ingesteld) oproept om op een bepaalde tijd voor de rechter te verschijnen. In de dagvaarding moeten onder meer staan: de naam van de eisende en de gedaagde partij, de aanleiding tot de eis en hetgeen uiteindelijk door de eiser wordt gevorderd. Een verzoekschriftprocedure wordt gestart in die gevallen, waarin de wet voorschrijft dat men zich door middel van een verzoekschrift tot de rechter moet wenden. De wetgever gebruikt in dat geval de term verzoek, bij een dagvaardingsprocedure heet het een vordering. Meestal zal een dagvaarding door

een gerechtsdeurwaarder aan de gedaagde in persoon of aan een van diens huisgenoten worden overhandigd.

Verschijnt de gedaagde niet op de rechtszitting, dan zal de rechter vaststellen dat gedaagde niet is verschenen en verstek verlenen. De rechter bepaalt dan op welke dag het verstekvonnis zal worden gewezen. Meestal betekent dit dat de eis van de eisende partij door de rechter wordt toegewezen. Verschijnt de gedaagde wel, dan wordt het geding gevoerd op tegenspraak, ook wel contradictoire procesvoering genoemd. De gedaagde partij voert verweer tegen de vordering of het verzoek van de eiser/verzoeker. Bij het op tegenspraak gevoerde proces vindt een opeenvolgende wisseling van schriftelijke (bij kantongerechtsprocedures ook wel mondelinge) conclusies plaats: stukken waarin partijen hun argumenten naar voren brengen.

Contradictoire procesgang

In de meest eenvoudige vorm dient de eisende partij in eerst instantie een conclusie van eis in. Deze is een herhaling van datgene wat al in de dagvaarding staat. De (procureur van de) gedaagde partij kan hierop verweer voeren door het indienen van een conclusie van antwoord. Die kan weer leiden tot een reactie door de eisende partij met een conclusie van repliek. Tenslotte heeft de gedaagde partij dan de mogelijkheid hierop te reageren met een conclusie van dupliek. Dit betekent het einde van het schriftelijk gedeelte van het proces. Partijen kunnen nu door hun procureur pleidooi laten houden. Dit gebeurt behalve bij kort gedingen relatief zelden. Daarna wijst de rechter (na enkele weken) vonnis.

Als de rechter van mening is dat nader onderzoek van belang is, kan hij ook een tussenvonnis wijzen. In een tussenvonnis (ook wel interlocutoir vonnis genoemd) wordt bijvoorbeeld een getuigenverhoor of deskundigenonderzoek gelast. Het getuigenverhoor wordt enquête genoemd. Hierna zal door een conclusie van enquête de zaak weer voor de rechter worden gebracht. De rechter kan vervolgens een eindvonnis uitspreken. Tegen tussenvonnissen staan ook de mogelijkheden van hoger beroep en casatie open, dit kan tegelijk met het eindvonnis of afzonderlijk.

Staat 2.2
Eindvonnissen burgerlijke zaken (dagvaardingsprocedures) naar college

	1995	1997	1998	1999	2000	2001 ¹⁾
	<i>x 1 000</i>					
Kantongerechten	215,7	219,7	226,4	241,2	235,4	254,7
Arrondissementsrechtbanken	34,8	35,3	35,2	31,2	30,2	29,2
w.o.						
in kort geding	9,6	9,2	9,3	9,3	9,2	8,5
Gerechtshoven	3,3	3,3	3,3	3,3	3,2	3,4

¹⁾ Uit PCSII-systeem.

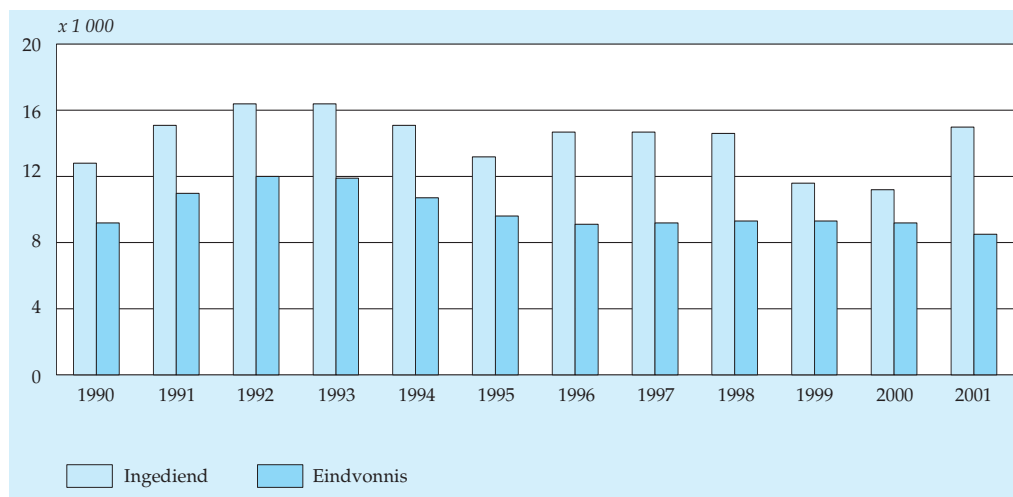
Bron: CBS.

2.3 Procedures

Binnen de dagvaardingsprocedures neemt het kort geding een aparte plaats in. Het kort geding geeft de president van de rechtbank de mogelijkheid in spoedeisende zaken een voorziening te treffen. De uitspraak op zich is voorlopig, partijen kunnen dus in een gewone rechtbankprocedure (de zogeheten bodemprocedure) een definitieve uitspraak halen. Dit gebeurt vrij zelden, vooral omdat nog de mogelijkheid bestaat om eerst in hoger beroep te gaan bij het hof. Zaken waarover een kort geding wordt gevoerd zijn onder meer: ont-ruimingen van woningen, dringende onderhoudsklachten bij huurwoningen en stakingen. In kort geding kan ook worden afgedwongen dat het uitvoeren van een door de rechter uitgesproken vonnis wordt geschorst, totdat de zaak in hoger beroep heeft gediend.

In 2001 zijn bijna 15 duizend kort gedingen ingediend en zijn door een eindvonnis 8,5 duizend kort gedingen afgedaan. De laatste tien jaar is in belangrijke mate gebruik gemaakt van de mogelijkheid om via het voeren van een kort geding een beslissing van de rechter te verkrijgen. Absoluut gezien zijn in het begin van de jaren negentig de meeste kort gedingen ingediend. Hierbij moet worden aangetekend dat met ingang van 1 maart 1994 in het kader van de Algemene Wet Bestuursrecht, de kort gedingen met betrekking tot vreemdelingen in het vervolg door de sector bestuursrecht van de rechtbanken worden behandeld.

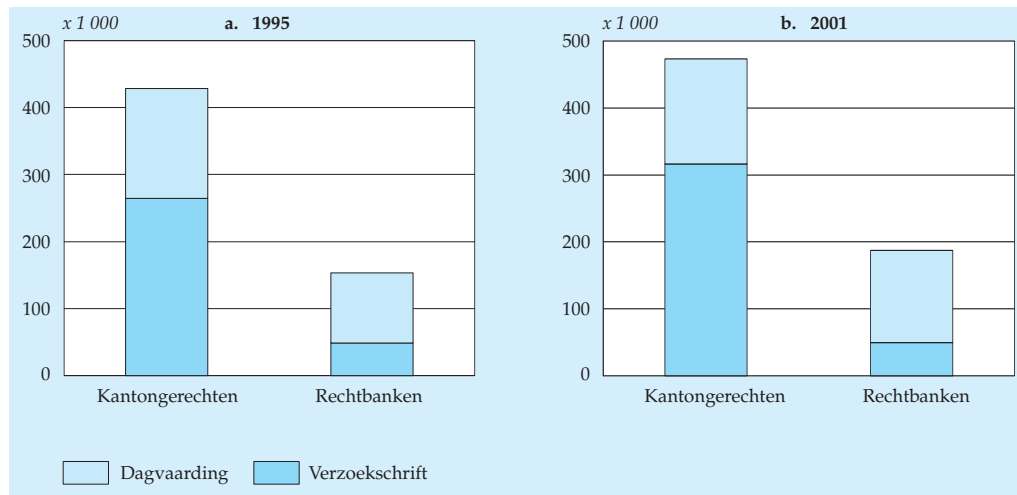
2.1 Burgerlijke zaken in kort geding bij rechtbanken

Bron: CBS.

Bij de verzoekschriftprocedure wordt in tegenstelling tot bij de dagvaardingsprocedure geen gebruik gemaakt van eerdergenoemde uitwisseling van conclusies. De tegenpartij (verweerder) kan een verweerschrift opstellen. De verplichte procesvertegenwoordiging voor de verweerder geldt niet. Hij kan in persoon verschijnen.

2.2 Ingediende burgerlijke zaken bij kantongerechten en rechtbanken, naar soort procedure

Bron: CBS.

Na het voeren van een proces zal door de rechter in een eindvonnis (bij een dagvaardingsprocedure) of een eindbeschikking (bij een verzoekschriftprocedure) worden vastgelegd wie in het conflict gelijk heeft gekregen. Om er voor te zorgen dat de uit het vonnis voortvloeiende verplichtingen ook daadwerkelijk bij de tegenpartij bekend zijn, wordt het vonnis 'betekend'. Partijen kunnen in beginsel tegen het vonnis hoger beroep aantekenen. Het geldt niet voor alle zaken: is bijvoorbeeld het geldelijk belang van de oorspronkelijke vordering te gering dan is geen hoger beroep mogelijk.

Mocht er in een zaak geen hoger beroep kunnen worden ingesteld dan zal in eerste instantie op basis van vrijwilligheid van de tegenpartij worden verwacht dat deze zijn verplichtingen nakomt. Blijft hij echter in gebreke, dan zijn er nog dwangmiddelen zoals beslaglegging op loon of goederen (bijvoorbeeld wel toegepast bij het niet betalen van een alimentatieverplichting). In dit soort situaties heeft de rechter ook wel de mogelijkheid om tot gijzeling van de gedaagde over te gaan. De gedaagde wordt daartoe opgesloten in een huis van bewaring totdat hij bereid is om de schuld te voldoen. De maximale duur van gijzeling is één jaar. Dit dwangmiddel wordt niet zoveel toegepast. De rechter kan verder nog op verzoek van de eiser bepalen dat de tegenpartij een dwangsom verbeurt als hij in gebreke blijft.

Als blijkt dat een gedaagde die niet is verschenen en dus ook geen verweer heeft gevoerd, bezwaar heeft tegen het verstekvonnis zoals dat door de rechter is uitgesproken, dan staat toch nog het rechtsmiddel verzet open. Dit verzet kan worden gedaan tegen ieder verstekvonnis. De gedaagde kan in het algemeen binnen twee weken na betekening van het vonnis, aan hem in persoon, verzet aantekenen bij dezelfde rechter. De procedure bij de rechter verloopt vervolgens op vrijwel dezelfde wijze als de dagvaardingsprocedure.

Behalve dat de rechter in het vonnis of in de beschikking bepaalt of de vordering wel of niet wordt toegewezen, zijn er ook nog andere uitspraken mogelijk.

Staat 2.3
Ingediende en afgedane burgerlijke zaken bij kantongerechten naar soort procedure en wijze van afdoening

	1995	1997	1998	1999	2000	2001 ¹⁾
	<i>x 1 000</i>					
Dagvaardingsprocedure						
Ingediend	264,3	272,6	278,1	280,2	294,0 ¹⁾	316,1
Ingetrokken	38,7	40,2	42,3	37,7	44,3 ¹⁾	44,1
Afgedaan bij eindvonnis	215,7	219,7	226,4	241,2	235,4	254,7
Op andere wijze beëindigd	10,9	14,3	11,7	10,1	10,5	11,9
Verzoekschriftprocedure						
Ingediend	164,3	149,3	151,7	145,9	151,6	156,9
Ingetrokken	3,3	3,1	3,1	.	.	4,4
Afgedaan bij eindbeschikking	149,4	144,0	144,6	134,3	129,1	145,5
w.v.						
familiezaken	73,9	77,4	85,0	91,0	89,7	101,5
w.o.						
regeling voogdij	25,9	12,3	15,8	19,6	23,2	26,3
niet-familiezaken	75,5	66,5	59,6	43,2	39,4	43,9
w.o.						
arbeidszaken ex art. 7:685 BW	46,3	35,0	37,6	28,5	31,1	38,9
Algemene Bijstandswet	17,5	20,3	11,3	6,0	2,8	0,9
Op andere wijze beëindigd	8,5	5,2	4,6	4,8	4,9	4,0

¹⁾ Uit PCSII-systeem.

Bron: CBS.

Zo zal de rechter bijvoorbeeld de nietigheid van de dagvaarding uitspreken als deze niet voldoet aan de daaraan in de wet gestelde eisen. Verder kan de rechter zich onbevoegd verklaren om van de vordering kennis te nemen. Dit zal gebeuren als de behandeling van de vordering niet tot de competentie van deze rechter behoort. De rechter kan de eiser ook niet-ontvankelijk in zijn vordering verklaren. Dit zal gebeuren als de eiser geen of onvoldoende belang heeft bij de vordering of als de vordering niet tot een toewijzing kan leiden.

2.4 Kantongerecht/rechtbank sector kanton

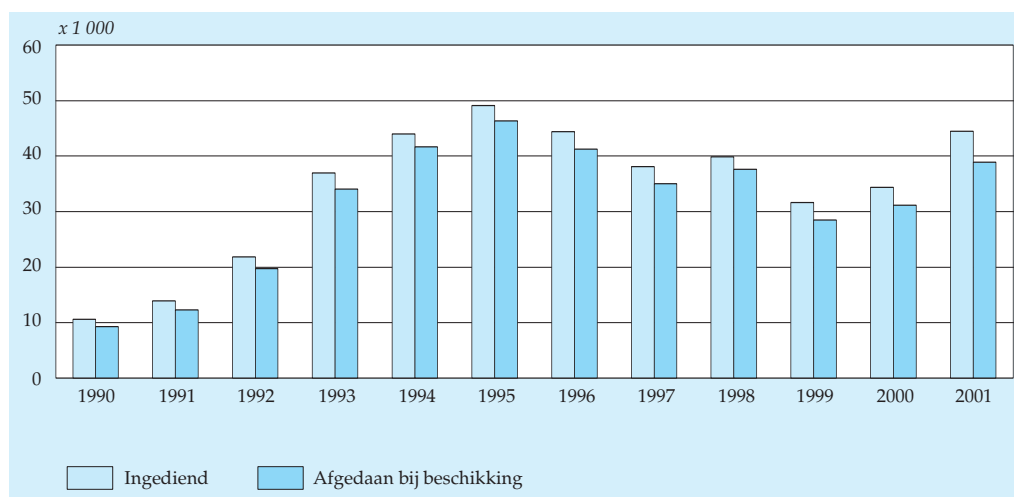
In 2001 zijn bij de kantonrechters 473 duizend civiele zaken ingediend. Een civiele procedure bij de kantonrechter kan een dagvaardings- of een verzoekschriftprocedure zijn. Dagvaarden gebeurt door middel van een deurwaardersexploot of via een dagvaardingsformulier. Het dagvaardingsformulier is in 1991 ingevoerd om de toegang tot de rechter te vereenvoudigen, maar het wordt slechts

in beperkte mate gebruikt. In 2001 is in 91 procent van de ingediende zaken een deurwaardersexploot gebruikt en slechts in 4 procent van de zaken een dagvaardingsformulier. Hierbij moet wel worden opgemerkt dat in sommige zaken het dagvaarden via een deurwaarder verplicht is. In spoedeisende zaken is het ook nog mogelijk dat betrokken partijen vorderen dat de kantonrechter voorlopige voorzieningen treft. Hiervan is in 2001 sprake in 4 procent van de ingediende zaken.

Het aantal beschikkingen in het kader van de Algemene Bijstandwet is in 2001 bij de kantongerechten nog maar zeer gering door de verandering in wetgeving per 1 juli 1998. Sindsdien worden deze zaken behandeld door de bestuursrechter.

Eerder is aangegeven dat kantonrechters exclusief belast zijn met rechtsgeschillen over arbeidszaken. Bij deze zaken gaat het voornamelijk om ontbinding van de arbeidsovereenkomst wegens gewichtige redenen (ex art. 7a:1639w BW / ex art. 7:685 BW).

2.3 Burgerlijke kantongerechtzaken, arbeidszaken

Bron: CBS.

2.5 Arrondissementsrechtbank/rechtbank sector civiel

De arrondissementsrechtbank oordeelt in eerste aanleg over alle rechtsvorderingen, met uitzondering van de zaken die volgens de wet tot de bevoegdheid van een andere rechter behoren. In het algemeen geldt dat tegen de uitspraak van de rechtbank hoger beroep openstaat, maar er zijn uitzonderingen.

Staat 2.4

Ingediende en afgedane burgerlijke zaken bij arrondissementsrechtbanken naar soort procedure en wijze van afdoening

	1995	1997	1998	1999	2000	2001 ¹⁾
	<i>x 1 000</i>					
Dagvaardingsprocedure						
Ingediend	49,0	52,0	52,6	41,2	46,3 ¹⁾	49,3
w.o.						
kort gedingen	13,2	14,7	14,6	11,6	11,2	15,0
Afgedaan bij eindvonnis	34,8	35,3	35,2	31,2	30,2	29,2
w.o.						
in kort geding, contradictoir	6,8	6,5	6,0	6,2	6,7	6,1
in kort geding, bij verstek	2,8	2,7	3,3	3,1	2,5	2,4
Verzoekschriftprocedure						
Ingediend	104,1	103,8	106,0	111,9	118,1	137,6
Ingediend					132,4 ¹⁾	
Afgedaan bij eindbeschikking	94,1	92,3	92,7	96,0	100,5	121,2
w.o.						
echtscheidingszaken		35,3	34,7	35,1	35,8	36,9
Wet BOPZ	8,5	9,9	10,5	11,0	11,3	12,2

¹⁾ Uit PCSII-systeem.

Bron: CBS.

In 2001 zijn 187 duizend zaken ingediend en zijn 152 duizend zaken door de rechter afgedaan door middel van een eindvonnis of beschikking. In 1995 was het aantal ingediende zaken 153 duizend en zijn er 129 duizend afgedaan. In de huidige rechtspraak nemen de verzoekschriftprocedures zowel in betekenis als in aantal sterk toe. In echtscheidingszaken is vanaf 1993 de dagvaardingsprocedure vervangen door een verzoekschriftprocedure (35 à 40 duizend ingediende zaken per jaar). Dit heeft er mede toe bijgedragen dat het aantal verzoekschriftprocedures sindsdien is gestegen.

Een faillietverklaring, een wettelijke schuldsaneringsregeling voor natuurlijke personen en ook een surseance van betaling worden normaal gesproken ingeleid door een verzoekschrift (ook genoemd 'rekest'). In 2001 zijn 23 duizend insolventieverzoeken door de rechter behandeld waarvan bijna 9 600 rekestten betrekking hadden op faillietverklaring. Een rekest tot faillietverklaring, door de schuldenaar of een of meer schuldeisers ingediend bij de rechtbank, is een eerste stap naar een faillissement. In 2001 zijn iets meer dan 1 900 faillissementsrekestten ingediend op eigen verzoek. De rechter kan onder omstandigheden ook ambtshalve het faillissement uitspreken. Verder kan een faillissement worden uitgesproken na een (tussentijdse) beëindiging van een wettelijke schuldsanering of na stopzetting van een surseance van betaling.

Staat 2.5**Ingediende rekesten tot faillietverklaring naar wijze van aanhangig maken en provincie**

	1999		2000		2001	
	totaal	w.o. op eigen aangifte	totaal	w.o. op eigen aangifte	totaal	w.o. op eigen aangifte
Groningen	299	54	288	34	359	51
Friesland	293	41	308	66	316	63
Drenthe	304	26	348	42	344	62
Overijssel	755	111	821	102	1 000	197
Flevoland						
Gelderland	935	151	961	145	988	198
Utrecht	511	87	517	86	586	145
Noord-Holland	1 703	250	1 515	269	1 654	352
Zuid-Holland	2 059	285	2 210	433	2 188	353
Zeeland	159	19	167	28	91	55
Noord-Brabant	1 612	283	1 571	288	1 461	336
Limburg	565	87	614	117	593	115
Nederland	9 195	1 394	9 320	1 610	9 580	1 927

Bron: CBS.

In 2002 zijn circa 6 750 faillissementen uitgesproken. Dit is een stijging van 16 procent ten opzichte van 2001. Hiermee zet de stijgende tendens vanaf 2000 zich voort. Het aantal in 2002 uitgesproken faillissementen van besloten vennootschappen bedraagt 3 700. Hiermee nemen faillissementen van BV's ruim de helft van het totale aantal faillissementen voor hun rekening.

Enkele procenten van de uitgesproken faillissementen worden alsnog vernietigd. Van de beëindigde faillissementen gebeurt dat in negen van de tien keer door opheffing van het faillissement wegens gebrek aan baten. Er blijkt voor de concurrente schuldeisers niets (meer) te halen uit de boedel.

Staat 2.6**Uitgesproken faillissementen naar rechtsvorm**

	2000	2001	2002	% mutatie 2002 t.o.v. 2001
Bedrijven en instellingen	3 579	4 329	4 962	15
w.v.				
eenmanszaken	958	997	877	-12
besloten vennootschappen	2 272	2 943	3 700	26
overige	349	389	385	-1
Natuurlijke personen	901	1 458	1 767	21
Nalatenschappen	18	45	22	-51
Totaal	4 498	5 832	6 751	16

Bron: CBS.

De rechtbank doet ook uitspraak in kinderzaken, waarbij maatregelen ter bescherming van het kind, zoals ondertoezichtstelling en voogdij, worden vastgelegd. Kinderbeschermingsmaatregelen worden desnoods uitgesproken tegen de wil van ouders of kind. Deze maatregelen grijpen in in het gezag van de ouders over de kinderen. De rechter moet wel het minderjarige kind van 12 jaar of ouder oproepen om gehoord te worden. Is het kind jonger dan 12 jaar dan mag het worden gehoord. Zonodig zal de rechter een advies vragen aan de raad voor de kindbescherming.

Staat 2.7
Opgelegde kindbeschermingsmaatregelen door de rechter naar soort maatregel en geslacht van het kind

	1995	1997	1998	1999	2000	2001
	<i>x 1 000</i>					
Aantal kinderen ¹⁾ in de loop van het jaar						
Onder toezicht gesteld	4,6	5,4	5,4	5,6	5,5	5,0
w.v.						
jongens	2,5	2,9	3,0	2,9	2,9	2,6
meisjes	2,2	2,5	2,5	2,7	2,6	2,4
Onder voorlopige voogdij gesteld	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2	0,3
w.v.						
jongens	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1
meisjes	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1
Onder voogdij gesteld ²⁾	2,5	3,2	4,2	5,7	7,4	6,2
w.v.						
jongens	1,7	2,1	2,9	4,1	5,2	4,3
meisjes	0,8	1,1	1,3	1,6	2,1	1,9
Aantal kinderen ¹⁾ aan het eind van het jaar						
Onder toezicht staand	16,8	18,8	19,4	20,4	21,0	20,6
w.v.						
jongens	9,0	10,1	10,5	11,0	11,2	11,1
meisjes	7,8	8,7	9,0	9,4	9,7	9,5
Onder voorlopige voogdij staand	0,1	0,1	0,0	0,0	0,2	0,1
w.v.						
jongens	0,1	0,1	.	0,0	0,1	0,1
meisjes	0,1	0,0	.	0,0	0,1	0,1
Onder voogdij staand ²⁾	8,4	9,7	11,5	14,0	16,7	17,4
w.v.						
jongens	4,9	5,7	7,1	8,9	10,9	11,2
meisjes	3,4	3,9	4,4	5,0	5,8	6,2

¹⁾ Inclusief geslacht onbekend.

²⁾ Inclusief AMA's.

Bron: CBS.

Bij ondertoezichtstelling krijgen ouders tijdelijk hulp van een gezinsvoogd bij de verzorging en opvoeding van hun kind. In de loop van 2001 zijn ruim 4,9 duizend kinderen onder toezicht gesteld. Ten opzichte van 2000 is sprake van een daling van ongeveer 10 procent.

Voorlopige voogdij is bedoeld om in acute noodsituaties snel in te grijpen ter bescherming van een minderjarige. Deze maatregel vervangt per 1 juli 1997 de voorlopige toevertrouwing aan de raad voor de kinderbescherming. Het betreft in de loop van 2001 bijna driehonderd minderjarigen, een stijging van ruim 10 procent ten opzichte van 2000.

Bij voogdij draagt de rechter het gezag over een minderjarige op aan een voogdij-instelling. Onder voogdij gesteld zijn in 2001 ruim 6,1 duizend kinderen. Hierin zijn de alleenstaande minderjarige asielzoekers (AMA's) opgenomen. De forse daling van de instroom van AMA's is duidelijk zichtbaar bij een vergelijking van het aantal onder voogdij gestelden in 2000 en 2001.

Behalve over kinderbeschermingsmaatregelen beslist de rechtbank ook op het verzoek van een (echt)paar dat een kind wil adopteren. Dit gaat via een verzoekschriftprocedure. In 1956 is de Adoptiewet van kracht geworden. Daarmee werd de mogelijkheid een kind te adopteren wettelijk geregeld. Het kind wordt daarmee het wettig kind van de pleegouders.

Vanaf 1979 is het wettelijk mogelijk een stiefkind te adopteren, de zogenoemde 'stiefouderadoptie'. Onder stiefouderadoptie wordt verstaan de adoptie van een kind door een echtpaar waarvan een van beide partners de wettige of natuurlijke vader of moeder van het kind is. Niet-stiefouderadopties worden aangeduid als 'gewone' adopties.

Staat 2.8
Geadopteerde kinderen naar herkomst en soort adoptie

	1995	1997	1998	1999	2000	2001
Totaal ¹⁾	1 055	1 048	937	974	989	1 119
w.v.						
Nederlandse kinderen	332	285	236	212	114	236
w.v.						
'gewone' adoptie	54	48	37	50	23	68
stiefouderadoptie	278	237	199	162	91	168
Buitenlandse kinderen ²⁾	723	763	701	762	875	883

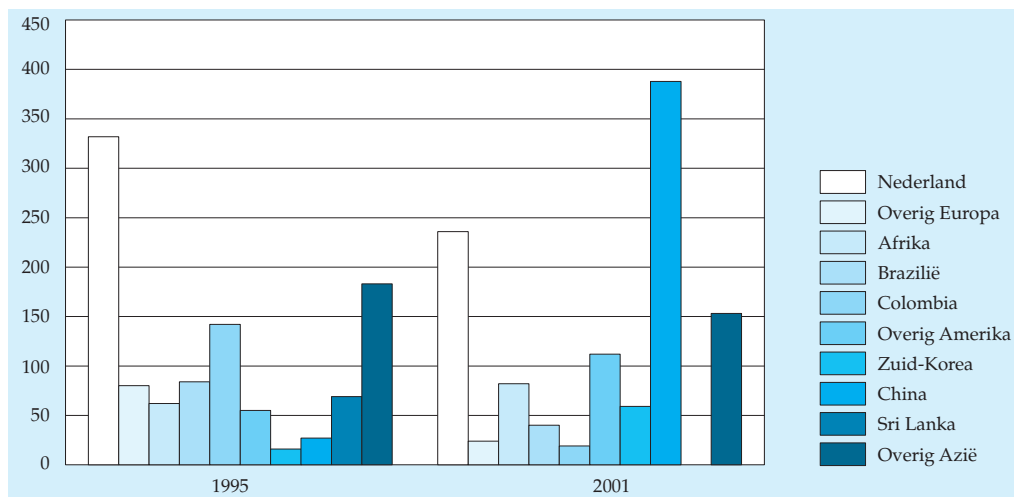
¹⁾ Inclusief nationaliteit onbekend.

²⁾ Exclusief Haags Adoptieverdrag.

Bron: CBS.

In 2001 is in 15 procent van het totale aantal geadopteerde kinderen sprake van een stiefouderadoptie. Stiefouderadoptie vindt het meest plaats bij Nederlandse kinderen. Van de 236 in 2001 geadopteerde kinderen met de Nederlandse nationaliteit is ruim 70 procent stiefouderlijk geadopteerd. Van de buitenlandse kinderen die in 2001 via Nederlandse rechtbanken zijn geadopteerd is ruim 40 procent uit China afkomstig. Dit zijn bijna allemaal meisjes. Sinds 1998 kunnen buitenlandse kinderen in Nederland ook worden geadopteerd via het Haags Adoptieverdrag. Dit gebeurt zonder tussenkomst van Nederlandse rechtbanken, daarom zijn de aantallen niet in deze publicatie opgenomen.

2.4 Geadopteerde kinderen (excl. Haags Adoptieverdrag) naar herkomst

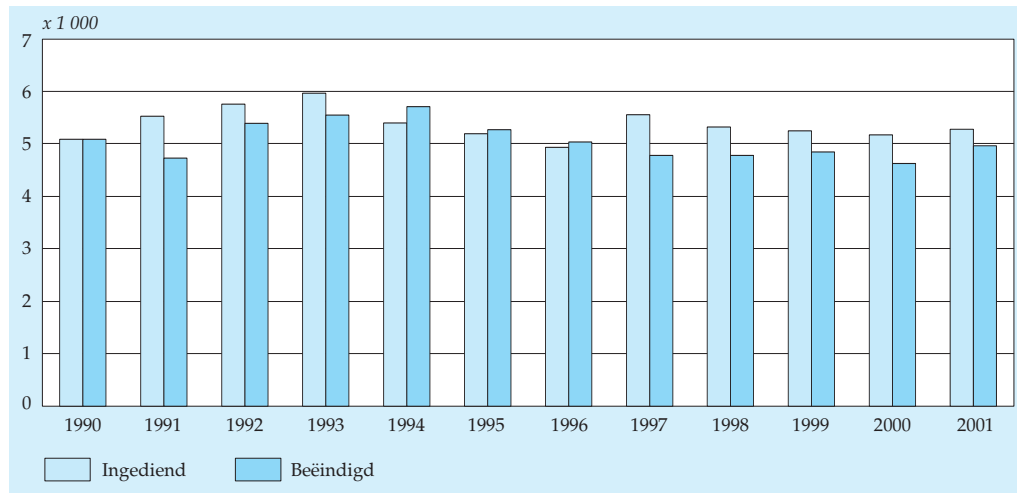

Bron: CBS.

2.6 Hoger beroep

Tegen een vonnis kan hoger beroep worden ingesteld bij de arrondissementsrechtbank als het een vonnis van de kantonrechter betreft en bij het gerechtshof als het een vonnis van de rechtbank betreft. De inzet zal in beide gevallen hetzelfde zijn: de vernietiging van het eerder gewezen vonnis. Hoger beroep wordt door middel van een dagvaarding in gang gezet. De eisende partij heet nu appellant en de gedaagde partij geïntimeerde. Het is goed mogelijk dat de rolverdeling omgedraaid is ten opzichte van de behandeling in eerste instantie.

2.5 Burgerlijke zaken (dagvaardigingsprocedure) in hoger beroep (excl. pachtzaken) bij gerechtshoven

Bron: CBS.

2.7 Gerechtshof

Een van de hoofdbeginselen van het (burgerlijk) procesrecht is het onderzoek in twee instanties. Dit houdt in dat partijen als regel recht hebben op een nieuwe behandeling van de zaak door een hogere rechter. De geheel of gedeeltelijk in het ongelijk gestelde partij kan daartoe in hoger beroep gaan. De beroepsrechter zal kijken of de lagere rechter alle feiten goed heeft geïnterpreteerd en of er voldoende bewijs is geweest. Er kan in een zaak maar een keer hoger beroep worden ingesteld.

Het gerechtshof behandelt het hoger beroep tegen vonnissen van zaken die de rechtbank in eerste aanleg heeft behandeld. Na de bestuurlijke onderbrenging van de kantonrechtspraak bij de rechtbank zal bij uitspraken van de kantonrechter eveneens beroep ingesteld kunnen worden bij het gerechtshof. In het hoger beroep kan een zaak geheel opnieuw worden beoordeeld. Er kan dus ook een nieuw onderzoek naar de feiten plaatsvinden. Per jaar worden meer dan 3 duizend arresten gewezen.

Staat 2.9
Ingediende en afgedane burgerlijke zaken in hoger beroep bij gerechtshoven naar soort procedure en wijze van afdoening ¹⁾

	1995	1997	1998	1999	2000	2001 ²⁾
	<i>x 1 000</i>					
Dagvaardingsprocedure						
Ingediend	5,2	5,6	5,3	5,3	5,2	5,3
Afgedaan bij arrest	3,3	3,3	3,3	3,3	3,2	3,4
Op andere wijze beëindigd	1,9	1,5	1,5	1,6	1,5	1,5
Verzoekschriftprocedure						
Ingediend	3,3	3,7	3,5	3,8	3,8	4,1
Afgedaan bij beschikking	3,1	2,9	3,0	3,2	3,1	3,0
Op andere wijze beëindigd	0,3	0,5	0,5	0,4	0,4	0,0

¹⁾ Exclusief pachtzaken.

²⁾ Uit PCSII-systeem.

Bron: CBS.

2.8 Hoge Raad

De Hoge Raad der Nederlanden is de hoogste rechterlijke instantie binnen de 'gewone' rechterlijke macht in Nederland. Wanneer lagere rechters de procesregels niet in acht hebben genomen of als hun beslissingen niet in overeenstemming zijn met het geldend recht, dan is de Hoge Raad bevoegd om die beslissingen te vernietigen. Een zaak kan aan de Hoge Raad worden voorgelegd door (een van) de civiele procespartijen. Gedurende de hele procedure is procesvertegenwoordiging wettelijk verplicht en dan in het bijzonder door een advocaat die is ingeschreven bij de rechtbank in Den Haag.

De Hoge Raad kan de eiser niet-ontvankelijk verklaren, het cassatieberoep gegrond verklaren of het beroep verwerpen. Indien het cassatieberoep is gegrond verklaard, dan wordt de bestreden rechterlijke uitspraak vernietigd. Meestal wijst de Hoge Raad na vernietiging van een uitspraak een – in de regel andere – lagere rechter aan om de zaak verder te behandelen. De behandeling moet dan worden voortgezet met inachtneming van de uitspraak van de Hoge Raad. Wanneer voor een einduitspraak bijna geen beslissingen meer genomen behoeven te worden, dan doet de Hoge Raad de zaak zelf af. Als de Raad geen grond ziet tot cassatie wordt het beroep verworpen. Het verwerpen van een cassatieberoep is de meest voorkomende beëindigingsvorm bij zaken die door de Hoge Raad worden behandeld.

Staat 2.10**Ingediende en afgedane burgerlijke zaken bij de Hoge Raad naar soort procedure en wijze van afdoening**

	Dagvaardingsprocedure						Verzoekschriftprocedure					
	1995	1997	1998	1999	2000	2001	1995	1997	1998	1999	2000	2001
Op 1 januari aanhangig	302	375	393	510	582	629	83	99	140	161	187	133
In de loop van de periode												
Ingediend	351	340	386	376	350	360	165	191	179	218	172	145
Beëindigd												
eindarrest/ eindbeschikking	273	290	240	268	265	339	125	141	157	182	213	150
op andere wijze	69	32	29	36	38	40	28	9	1	10	13	12
Aan het eind van de periode aanhangig	311	393	510	582	629	599	95	140	161	187	133	113

Bron: CBS.

Scheidingsprocedures in Nederland

Algemeen

De statistiek Echtscheidingsprocedures¹⁾ geeft informatie over de afgedane scheidingszaken bij de Nederlandse rechtbanken. De statistiek beschrijft de procedurele aspecten, zoals de aard van het verzoek, de wijze van procederen door partijen, de betrokken personen: man, vrouw, (partners), minderjarige kinderen, huwelijksduur en doorlooptijd van de scheidingsprocedure. Verder is er informatie over de gevraagde nevenvoorzieningen zoals alimentatie voor partner of kind(eren), toewijzing van de voormalige echtelijke woning, toewijzing van het ouderlijk gezag en de vastgestelde omgangsregeling. Ook over de gevraagde voorlopige voorzieningen gedurende het geding zijn gegevens beschikbaar. Niet bij alle scheidingszaken komen al deze aspecten aan de orde. Met name bij een scheidingsprocedure waarbij geen minderjarige kinderen zijn betrokken zijn weinig voorzieningen noodzakelijk. Ook vooraf in goed overleg gemaakte afspraken tussen de partners over de gevolgen van de beoogde echtscheiding kunnen de procedure vereenvoudigen.

Het huidige echtscheidings(proces)recht dateert van 1 januari 1993. De belangrijkste wijziging van toen was de omzetting van de dagvaardingsprocedure in een verzoekschriftprocedure. De achterliggende gedachte voor deze principiële verandering was de verwachting dat zo'n meer informele en flexibele procesgang voor betrokken personen gemakkelijker te dragen was en het geding bij de rechter vlotter zou verlopen. Uitgangspunt was dat de zaak in één zitting werd behandeld.

Vanaf 1 april 1995 heeft de vereenvoudiging van het algemene familieprocesrecht ook invloed gehad op de echtscheidingsprocedure. Per 1 januari 1998 is bepaald dat op de ontbinding via de rechter van het gelijktijdig geïntroduceerde geregistreerd partnerschap de regels voor de echtscheiding vrijwel integraal van toepassing zijn. Beëindiging met wederzijds goedvinden van geregistreerde partners kan overigens buiten de rechter om en komt dan niet voor in de uitkomsten van deze statistiek. Vanaf 1 april 2001 is het verder mogelijk geworden dat twee personen van hetzelfde geslacht met elkaar in het huwelijk treden ('homohuwelijk'), waardoor ook scheidingen van deze verbintenissen zullen (gaan) voorkomen. Gegevens over de zogenoemde flitscheiding zijn niet in de resultaten van dit onderzoek terug te vinden aangezien een flitsscheiding buiten de rechter om wordt afgewikkeld.

Echtscheiding en echtscheidingsprocedure

In de bevolkingsstatistieken van het CBS is de *echtscheiding* een demografische gebeurtenis, waarbij het moment van de echtscheiding samenvalt met de inschrijving in de registers van de burgerlijke stand van een rechterlijke beslissing (vonnis of beschikking) inzake een eis of verzoek tot echtscheiding. Alleen die echtscheidingen tellen mee waarvan ten minste één der betrokken partners als ingezetene in de basisadministratie van een Nederlandse gemeente is opgenomen. Het maakt daarbij niet uit of de echtscheiding al dan niet door een Nederlandse rechter is uitgesproken. In de bevolkingsstatistieken is het aantal mannen en vrouwen (partners) dat is betrokken bij echtscheidingen niet precies gelijk, omdat de (voormalige) partners niet altijd beiden in Nederland wonen.

De statistieken van rechtsbescherming en veiligheid van het CBS leggen enige aspecten van de *echtscheidingsprocedure* bij de rechter vast, inclusief informatie over de betrokken personen. De (afgedane) scheidingsprocedures bij de Nederlandse rechter zijn onderwerp van onderzoek, ongeacht het woonland van de echtelieden en ongeacht het verdere vervolg dat de echtelieden geven aan de beschikking: al dan niet inschrijving van de beschikking in de registers van de burgerlijke stand. Daarvoor hebben de partners, of een van hen, zes maanden de tijd. Doen zij dat niet of niet tijdig en laten zij de beslissing 'verlopen', dan verliest de beschikking haar kracht. Uit demografisch oogpunt is dan geen echtscheiding tot stand gekomen: er is geen inschrijving. Uit juridisch oogpunt is er wel een echtscheidingsprocedure beëindigd: er is een afdoening met een eindbeschikking van de rechter.

Een klein deel van de ingediende zaken eindigt anders dan met een beschikking, bijvoorbeeld door intrekking van het verzoek of door overlijden van een van de betrokken verzoekers.

Het aantal afgedane echtscheidingsprocedures is in de jaren negentig langzaam teruggelopen en bedroeg in 1999 35,1 duizend zaken. Tussen 1999 en 2001 was er voor het eerst sinds jaren een stijging, tot 36,9 duizend zaken (+1,8 duizend).

Verzoek, betrokken personen

De scheidingsprocedure begint via een verzoek tot echtscheiding, een verzoek tot scheiding van tafel en bed of een verzoek tot een ontbinding van het huwelijk na scheiding van tafel en bed. Het verzoek wordt ingediend door een van de partners of op gemeenschappelijk verzoek, door middel van een verzoekschrift. In het statistiekjaar 2001 is rekening gehouden met de ontbinding van geregistreerd partnerschappen (wettelijk geregeld vanaf 1 januari 1998) en de scheiding van een huwelijk met partners van gelijk geslacht (wettelijk mogelijk vanaf 1 april 2001). Bij het onderscheid in de uitkomsten tussen partners,

in 'man – vrouw', is om statistische redenen onder 'man' ook steeds begrepen de 'oudste partner' en onder 'vrouw' de 'jongste partner'. Bij de scheiding van een geregistreerd partnerschap is tussenkomst van de rechter alleen nodig bij een eenzijdig verzoek van een van de partners.

Staat 2.11
Afgedane echtscheidingsprocedures naar verzoek, verzoeker en betrokken minderjarige kinderen

	1993	1994	1995	1997	1999	2001
	<i>x 1 000</i>					
Totaal (abs.=100%)	37,1	37,8	37,2	35,3	35,1	36,9
	%					
Aard van het verzoek						
echtscheiding	98,0	96,4	97,8	98,0	98,4	98,8
scheiding van tafel en bed	1,1	2,7	1,5	1,3	1,1	0,6
ontbinding van het huwelijk na						
scheiding van tafel en bed	0,9	0,9	0,7	0,7	0,5	0,4
ontbinding geregistreerd partnerschap					.	0,2
Verzoekende partij						
man/oudste partner	22,5	19,2	20,2	15,4	14,1	12,0
vrouw/jongste partner	62,3	60,1	55,5	43,7	37,6	33,6
gemeenschappelijk verzoek	15,2	20,7	24,2	40,9	48,4	54,3
Minderjarige kinderen						
geen	51,6	48,2	49,2	48,6	44,8	41,9
een	21,2	21,6	21,1	21,4	22,0	22,9
twee	21,0	22,7	21,6	21,2	23,9	27,2
drie	4,8	5,9	6,6	7,3	7,6	7,6
vier of meer	1,4	1,7	1,6	1,4	1,7	1,4

Bron: CBS.

Bij vrijwel alle verzoeken gaat het om een verzoek tot echtscheiding. Zo'n 1 à 2 procent betreft de scheiding van tafel en bed. In het verleden was het in overwegende mate de vrouw die de eis tot echtscheiding indiende. Bedacht moet worden dat vroeger een gemeenschappelijk verzoek weinig gebruikelijk was: slechts enkele procenten van alle ingediende zaken. Onder het nieuwe echtscheidingsrecht vanaf 1993 volgde een verschuiving. In 2001 is meer dan de helft van de zaken ingediend op gemeenschappelijk verzoek.

Behalve de scheidende partners zijn in toenemende mate bij een scheiding minderjarige kinderen betrokken. In 2001 waren in bijna 60 procent van alle afgedane scheidingszaken een of meer minderjarige kinderen betrokken. In 1993 was dat nog rond de 50 procent. Een globale schatting levert voor 2001 een totaal op van 39 duizend minderjarige kinderen die zijn betrokken bij de scheidingsprocedure van hun ouders. De minderjarigheid geldt op het moment van de indiening van het verzoek.

Staat 2.12
Afgedane echtscheidingsprocedures naar duur van het huwelijk

	1993	1994	1995	1997	1999	2001
	<i>x 1 000</i>					
Totaal (abs.=100%)	37,1	37,8	37,2	35,3	35,1	36,9
	<i>%</i>					
Huwelijksduur tot aan de beschikking						
<1 jaar	2,2	1,8	1,2	1,2	1,1	1,2
1 jaar	7,0	6,2	6,4	4,9	4,5	5,0
2 jaren	7,8	7,2	7,3	5,4	6,5	4,5
3 jaren	9,8	8,6	8,7	7,2	6,0	6,8
4 jaren	7,3	8,5	9,1	7,9	5,4	5,9
5- 9 jaren	21,8	23,8	22,3	25,6	26,2	22,9
10-14 jaren	13,0	14,3	12,9	14,2	15,3	18,4
15-19 jaren	11,0	10,4	10,7	11,9	12,4	13,0
20-24 jaren	9,3	9,5	10,9	9,3	9,3	9,4
25-29 jaren	6,4	5,1	5,8	6,6	7,2	6,5
30-39 jaren	3,8	3,7	3,6	4,7	4,8	5,4
39 jaren of meer	0,7	0,8	1,1	1,1	1,2	0,8

Bron: CBS.

Op basis van de situatie in het jaar van de eindbeslissing op het echtscheidingsverzoek en het jaar van de huwelijksdatum is per zaak bepaald wat de huwelijksduur is geweest.

Echtscheiding komt bij korte huwelijken vaker voor dan bij langere. Van alle huwelijken zijn de verbintenissen met een duur van 0 tot 4 jaar en die van 5 tot 9 jaar elk met zo'n 23 procent het meest betrokken bij scheidingsprocedures. Opvallend is nog dat 1 procent van de huwelijken waarvoor echtscheiding wordt verzocht korter duurde dan 1 jaar en eveneens 1 procent langer duurde dan 39 jaar.

Voorlopige voorzieningen

In scheidingszaken kan elk van de echtgenoten bij verzoekschrift voorlopige voorzieningen vragen, die alleen gelden gedurende het geding, zoals een regeling rond de toevertrouwing van kinderen, de echtelijke woning en het levensonderhoud voor kinderen en partner.

Staat 2.13
Afgedane echtscheidingsprocedures naar aanvrager en gevraagde voorlopige voorzieningen

	1993	1994	1995	1997	1999	2001
	<i>x 1 000</i>					
Totaal (abs.=100%)	37,1	37,8	37,2	35,3	35,1	36,9
	<i>%</i>					
Voorlopige voorzieningen gevraagd door						
Man/oudste partner						
gebruik echtelijke woning	3,7	3,3	3,4	1,9	2,0	2,2
toevertrouwing kind(eren)	1,6	1,7	2,0	1,4	1,0	0,7
alimentatie kind(eren)	0,6	1,2	1,3	0,4	0,7	1,1
alimentatie partner	0,5	0,7	1,4	0,5	0,5	0,5
overige voorzieningen	1,7	1,7	2,1	1,0	1,4	2,2
Vrouw/jongste partner						
gebruik echtelijke woning	14,1	14,3	14,1	8,9	8,2	5,2
toevertrouwing kind(eren)	12,0	12,1	12,8	8,1	7,5	4,9
alimentatie kind(eren)	8,6	9,1	8,9	5,8	6,4	4,1
alimentatie partner	7,0	7,6	9,3	6,2	6,0	3,1
overige voorzieningen	4,3	4,9	5,6	3,1	3,5	0,9

Bron: CBS.

Voorlopige voorzieningen worden veelal gevraagd door de vrouw. Mannen maken er weinig gebruik van. Meestal vraagt de vrouw een regeling voor het gebruik van de echtelijke woning of de toevertrouwing van de kinderen.

Nevenvoorzieningen: alimentatie, woning, gezag en omgang

Een regeling tussen de scheidende partners over de (neven)voorzieningen die gelden na de scheiding kan vooraf, buiten de rechter om, worden vastgelegd in een onderlinge overeenkomst. In dit zogenoemde scheidingsconvenant kunnen de partners in overleg voorstellen wat de rechter in de beschikking zal bepalen omtrent bijvoorbeeld de eventuele toekenning van alimentatie, de toewijzing van de echtelijke woning, het ouderlijk gezag en de omgangsregeling. De rechter schenkt ook aandacht aan een regeling van de pensioenrechten die in het geding zijn.

In de regel zal de rechter, als partijen dat wensen, de voorstellen uit het convenant overnemen in de beschikking, maar niet alle onderwerpen komen bij elke procedure aan de orde.

Staat 2.14
Afgedane echtscheidingsprocedures naar toewijzing alimentatie en woning

	1993	1994	1995	1997	1999	2001
	<i>x 1 000</i>					
Totaal (abs.=100%)	37,1	37,8	37,2	35,3	35,1	36,9
	%					
Toewijzing alimentatie aan						
man/oudste partner	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2	0,5
vrouw/jongste partner	15,4	17,7	18,4	19,5	19,7	17,9
kind(eren)	20,3	23,6	23,1	26,4	32,5	34,5
Toewijzing woning aan						
man/oudste partner	13,3	12,6	12,8	13,6	14,6	16,8
vrouw/jongste partner	28,2	30,2	29,0	28,0	22,2	22,3
geen verzoek/onbekend	58,5	57,2	58,2	58,4	63,2	61,0

Bron: CBS.

Alimentatie is menigmaal een bron van strijd tijdens en vaak ook na afloop van de scheidingsprocedure. De alimentatieverplichting kan bestaan ten opzichte van de ex-partner en ten opzichte van (stief)kinderen. Als gevolg van een aantal gebeurtenissen (zoals een nieuw huwelijk of nieuw samenlevingsverband van de ontvangende partner) kan er, al dan niet definitief, een einde komen aan de onderhoudsverplichting.

De regeling voor alimentatie heeft vooral betrekking op het levensonderhoud voor de minderjarige kinderen. In een derde van de zaken wijst de rechter in 2001 de nevenvordering voor alimentatie aan kind of kinderen toe. Toewijzing van alimentatie voor de ex-partner maakt in 2001 in een zesde van de procedures deel uit van de beschikking. In de meeste gevallen gaat het tussen de partners om betaling van alimentatie door de man aan de vrouw, alimentatie van de vrouw voor de man is zeldzaam.

De rechter kan, op verzoek van een echtgenoot, beslissen dat hij of zij onder bepaalde voorwaarden de echtelijke woning die (deels) toebehoort aan de andere echtgenoot gedurende een bepaalde tijd gebruikt. In het geval van een huurwoning regelt de wet de voortzetting van de huur van de woning. Wanneer een beslissing wordt verzocht en gegeven over de (voormalige) echtelijke woning wijst de rechter die meestal toe aan de vrouw.

Staat 2.15
Afgedane echtscheidingsprocedures naar betrokkenheid minderjarige kinderen, toewijzing ouderlijk gezag en omgang

	1993	1994	1995	1997	1999	2001
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	37,1	37,8	37,2	35,3	35,1	36,9
w.o.						
Met minderjarige kinderen (abs.=100%)	18,0	19,6	19,0	18,1	19,4	21,6
	%					
Toewijzing ouderlijk gezag aan						
handhaving ouderlijk gezag ¹⁾	16	16	17	34	74	96
man/oudste partner	5	5	5	3	1	0
vrouw/jongste partner	76	76	71	59	16	3
beiden	3	3	7	4	9	1
Toewijzing omgangsregeling aan						
man/oudste partner	9,1	9,4	9,3	13,9	17,2	18,6
vrouw/jongste partner	0,7	0,6	0,4	0,8	0,9	1,1
beiden	0,8	0,1	0,5	0,7	1,1	1,5
geen regeling/onbekend	89,5	89,9	89,8	84,6	80,7	78,9

¹⁾ Vanaf verslagjaar 1999 standaardsituatie.

Bron: CBS.

In het verleden moest de rechter over elk van de minderjarige kinderen een beslissing nemen over het ouderlijk gezag in de vorm van voogdij. De andere ouder werd in de regel toeziend voogd, maar had in de praktijk weinig mogelijkheden zijn of haar invloed te doen gelden. De Hoge Raad besliste in 1984²⁾ dat onder bepaalde omstandigheden het bestaande gezamenlijke ouderlijk gezag na de scheiding kon doorlopen. Tegenwoordig is in de wet geregeld dat ouders die gezamenlijk het gezag hebben, ook na de echtscheiding van rechtswege gezamenlijk het gezag uitoefenen, tenzij een ouder vraagt het ouderlijk gezag van het kind of de kinderen aan hem of haar alleen te laten toekomen en de rechter dit verzoek toewijst.

Door de wijzigingen in de regelgeving is het verloop van de beslissingen over het ouderlijk gezag in de loop van de laatste jaren sterk veranderd. Na de genoemde uitspraak van de Hoge Raad en zeker na de wetwijziging per 1 januari 1998, waardoor de handhaving van het gezag hoofdregel werd, is deze situatie snel belangrijker geworden. Van alle zaken met een of meer minderjarige kinderen ging het in 1986 nog om slechts 1 procent gezamenlijk gezag. Dat aandeel is inmiddels gegroeid naar 96 procent van alle zaken. In 3 procent van de zaken vraagt en krijgt de vrouw toewijzing van alle kinderen. Het komt ook voor dat de rechter aan elk van beide ouders een of meer kinderen toewijst. Dat gebeurt in 1 procent van de zaken met minderjarige kinderen. Toewijzing van alle kinderen uitsluitend aan de man komt vrijwel niet voor. Wanneer bij de procedure een omgangsregeling wordt vastgesteld geldt die vrijwel altijd voor de man.

Enkele overige aspecten: doorlooptijd procedure en leeftijd (ex-)partners

Vanaf het moment van de indiening van het verzoek bij de rechtbankgriffie tot de dag van de beëindiging van de scheidingsprocedure verloopt enige tijd, de doorlooptijd. Het nieuwe echtscheidingsrecht uit 1993 had onder andere als doel de scheidingsprocedures vlot en zo mogelijk in een enkele zitting af te wikkelen. Deze opzet lijkt gelukt, want van jaar tot jaar blijkt binnen een bepaalde periode een steeds groter aantal zaken te zijn beëindigd. Een snelle afhandeling is ongetwijfeld mede afhankelijk van de wijze waarop de partners procederen.

Staat 2.16
Afgedane echtscheidingsprocedures naar doorlooptijd

	1993	1994	1995	1997	1999	2001
	<i>x 1 000</i>					
Totaal (abs.=100%)	37,1	37,8	37,2	35,3	35,1	36,9
	<i>%</i>					
Doorlooptijd procedure ¹⁾						
< 2 weken	0,7	2,7	2,7	3,8	2,5	4,7
2- 4 weken	4,1	5,7	6,4	13,5	11,5	19,1
4- 8 weken	10,8	15,1	16,3	26,0	31,9	30,8
8-13 weken	20,0	23,7	21,8	18,4	16,4	14,8
13-26 weken	43,7	34,6	33,4	25,7	24,6	18,0
26-39 weken	13,2	11,2	12,3	8,0	7,2	7,7
39-52 weken	3,0	4,0	4,4	2,3	2,8	2,4
52 weken of langer	4,5	3,1	2,8	2,3	3,0	2,5

¹⁾ Vanaf indiening verzoek tot eindbeschikking.

Bron: CBS.

In 1993 werd een derde van de ingediende zaken binnen drie maanden afgedaan. In 2001 heeft ruim twee derde van de scheidingszaken een doorlooptijd van maximaal drie maanden. Een vijfde van de zaken duurt tussen drie maanden en een half jaar. In minder dan 3 procent van de ingediende echtscheidingszaken loopt de procedure langer dan een jaar.

De leeftijd van de partners is bepaald als het verschil tussen het geboortjaar en het jaar van de beschikking. Bij de meerderheid van de scheidende paren vallen de leeftijden van de partners op het moment van de beschikking in dezelfde leeftijdscategorie of valt de leeftijd van de man een categorie hoger dan die van de vrouw. Ook de 'uitersten', met grote leeftijdsverschillen tussen de partners, komen enkele malen voor.

Staat 2.17
Afgedane echtscheidingsprocedures naar leeftijd van de betrokken partners, 2001

	Leeftijd van de vrouw / jongste partner									Totaal
	15-19 jaar	20-24 jaar	25-29 jaar	30-34 jaar	35-39 jaar	40-44 jaar	45-49 jaar	50-59 jaar	60 jaar of ouder	
Leeftijd van de man / oudste partner	%									
15-19 jaar	-	-	-	0,0	-	-	-	-	-	0,0
20-24 jaar	0,1	0,5	0,2	-	-	-	-	-	-	0,8
25-29 jaar	0,1	1,5	3,3	1,0	0,3	0,2	0,0	-	-	6,5
30-34 jaar	0,0	0,9	5,1	8,2	1,8	0,5	0,1	0,0	0,0	16,6
35-39 jaar	-	0,1	1,4	7,8	8,6	2,0	0,2	0,1	0,1	20,3
40-44 jaar	0,0	0,2	0,4	1,9	8,3	6,9	0,9	0,3	0,1	19,0
45-49 jaar	-	0,1	0,2	0,8	1,9	5,4	5,2	1,0	0,0	14,6
50-59 jaar	-	0,0	0,2	0,5	0,9	2,5	5,2	7,4	0,5	17,2
60 jaar of ouder	-	-	0,0	0,1	0,2	0,2	0,5	1,7	2,2	5,0
Totaal	0,2	3,3	10,7	20,4	22,0	17,7	12,2	10,6	2,9	100

Bron: CBS.

Noten in de tekst

¹⁾ Over verslagjaren tot en met 1997 is over dit onderwerp jaarlijks gepubliceerd in het toenmalige Kwartaalbericht Rechtsbescherming en veiligheid. Over het verslagjaar 1999 is eenmalig een papieren publicatie verschenen (Echtscheidingsprocedures 1999) met uitvoerige toelichting bij het onderzoek en een analyse van de resultaten. Vanaf verslagjaar 2001 is de beschikbare informatie over echtscheidingsprocedures te vinden in StatLineTM, de gratis te raadplegen online database van de CBS internetsite (www.cbs.nl).

²⁾ HR 4-5-1984, NJ 1985, 510.

3. *Bestuursrechtspraak*

3.1 *Algemeen*

Bestuursrecht is geen nieuw rechtsterrein. Toch wordt het bestuursrecht vaak gezien als iets van deze tijd. Dat komt voornamelijk omdat de overheid zich met steeds meer zaken in de samenleving is gaan bemoeien. Denk aan ruimtelijke ordening, milieu of sociaal-economisch beleid, om maar een paar voorbeelden te noemen. Dit levert regels op voor inspraak voor de burgers, maar ook mogelijkheden om bezwaar te maken tegen het verlenen of weigeren van een vergunning of een subsidie. Samengevat kan bestuursrecht worden omschreven als het geheel van bestuurlijke regels, inclusief de mogelijkheid om invloed uit te oefenen door middel van inspraak en met als sluitstuk de bescherming tegen het optreden van de overheid.

3.2 *Bestuursrechter*

Het instituut bestuursrechter bestaat uit diverse colleges, die elk een of meer speciale werkgebieden hebben, zoals belastingen, economische wetgeving of sociale verzekeringswetten. In elke wet is steeds aangegeven welke rechter (dus welk college) bevoegd is over een bepaald geschil te oordelen. De werkzaamheden van het College van Beroep voor het Bedrijfsleven zijn geregeld in de Wet Bestuursrechtspraak Bedrijfsorganisatie. Op grond van die wet is beroep mogelijk tegen besluiten van product- en bedrijfschappen. Daarnaast zijn er nog enkele tientallen economische wetten waarin staat dat men voor de beslechting van geschillen terecht kan bij het College van Beroep voor het Bedrijfsleven. Dit college spreekt in bijna alle zaken recht in eerste en enige instantie. Dit betekent dat er geen hoger beroep mogelijk is. De regeling van de belastingrechtspraak staat in de Wet Administratieve Rechtspraak Belastingzaken en in de Tariefcommissiewet. Uitspraken van de belastingkamer van het gerechtshof zijn niet vatbaar voor hoger beroep. Wel kan cassatie worden ingesteld bij de belastingkamer van de Hoge Raad. Niet alle geschillen waarbij een overheidsorgaan is betrokken kunnen bij de bestuursrechter worden aangekaart. In die gevallen (onteigeningszaken bijvoorbeeld) kan de gewone rechter optreden.

3.3 *Procedure bij de bestuursrechter*

In grote lijnen begint de procedure bij de bestuursrechter met het vooronderzoek door de rechter, gevolgd door het onderzoek op de zitting. Dit is de mondelinge behandeling in een openbare rechtszitting. Na afsluiting van het

onderzoek doet de rechter mondeling of schriftelijk uitspraak. Dit heet de gewone behandeling. Naast de gewone behandeling bestaan er een aantal varianten in de procesgang bij de bestuursrechter.

Ten eerste kan het onderzoek op de zitting achterwege blijven, mits alle partijen daarmee instemmen. De rechter doet dan na afronding van het onderzoek (schriftelijk) uitspraak. Een tweede mogelijkheid is een versnelde behandeling in spoedeisende gevallen met verkorte termijnen en versnelde procedures. De derde manier komt voor wanneer van meet af aan duidelijk is wat de uitslag van de procedure zal zijn. In dat geval kan de rechter beslissen tot een vereenvoudigde afdoening van de zaak. Zonder toestemming van partijen doet hij dan uitspraak zonder onderzoek op de zitting. Omdat degene die in beroep komt in principe recht heeft op een openbare behandeling van de zaak, kan hij tegen deze uitspraak in verzet komen bij de rechtbank. Wordt het verzet gegrond bevonden dan volgt alsnog een gewone behandeling bij dezelfde rechter. In het civiele recht wordt een kort geding vaak aangespannen om iets te voorkomen. In het bestuursrecht is het niet mogelijk te voorkomen dat het bestuur een bepaald besluit neemt. Als echter het besluit is genomen en men heeft bezwaar aangetekend, dan kan via de voorlopige voorziening worden geprobeerd uitvoering van het besluit te blokkeren.

In sommige gevallen staat na het beroep nog hoger beroep open. Voor zaken die zijn behandeld door de sector bestuursrecht van de rechtbank staat hoger beroep open op de afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, behalve wanneer het gaat over sociale verzekeringszaken en ambtenarenzaken. Dan staat hoger beroep open bij de Centrale Raad van Beroep.

Tegen een uitspraak over schorsing of een voorlopige voorziening is geen hoger beroep mogelijk. Uiteraard bestaat evenmin hoger beroep tegen uitspraken van een rechter die als eerste en enige instantie is aangewezen, zoals de vreemdelingenrechter bij het hof Den Haag. Dit geldt ook voor de afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State voor zover die, zoals meestal het geval is bij geschillen over milieu en ruimtelijke ordening, als eerste en enige instantie rechtspreekt.

Na het onderzoek van de zaak volgt de uitspraak, waarin de rechter zijn oordeel geeft over het geschil. Er is een aantal mogelijkheden. De rechter acht het beroep niet-ontvankelijk (beroepstermijn verstreken, griffierecht niet betaald, ontbrekende gegevens niet aangevuld); de rechter verklaart het beroep ongegrond (het bestreden besluit is niet onrechtmatig); de rechter vindt het beroep gegrond (het bestreden besluit is onrechtmatig). In het laatste geval zal de rechter regelen op welke manier het nadeel kan worden weggenomen, bijvoorbeeld door het bestreden besluit geheel of gedeeltelijk te vernietigen en vervolgens het bestuur op te dragen een nieuw besluit te nemen. Als schadevergoeding is gevraagd, kan de rechter ook daarover een beslissing nemen. Gegrondverklaring van het beroep houdt tevens vrijwel altijd in dat het griffierecht van de indiener wordt vergoed.

Bij de bestuursrechtspraak is het geschrift waarmee de procedure begint niet een dagvaarding of een verzoekschrift, maar een beroepschrift dat bij de bestuursrechter wordt ingediend. Dit betekent dat de burger die in beroep gaat

geen kosten hoeft te maken voor een deurwaarder. Bovendien is er geen verplichte procesvertegenwoordiging; hij hoeft ook geen kosten te maken voor een advocaat of procureur. Griffierecht is altijd verschuldigd als men bij de bestuursrechter in beroep gaat.

3.3.1 Sector bestuursrecht van de rechtbank

Sinds de invoering van de Algemene Wet Bestuursrecht in het begin van de jaren negentig is de algemene bestuursrechtspraak in eerste aanleg opgedragen aan de arrondissementsrechtbanken. De daarvoor ingestelde sector bestuursrecht van de rechtbank is nu de eerste rechter die beslist over geschillen met de overheid. Met de invoering van de Algemene Wet Bestuursrecht is de competentie van deze rechter uitgebreid. Ook bijstandszaken en vreemdelingenzaken kunnen bij de rechtbank worden ingediend. Vroeger werden ambtenarenzaken en pensioenzaken in eerste instantie behandeld door de ambtenarengerechten, terwijl zaken met betrekking tot sociale verzekeringswetten door de raden van beroep werden afgedaan. Beide colleges zijn sindsdien opgenomen in de sector bestuursrecht van de arrondissementsrechtbank. Een groot deel van het beroep op de bestuursrechter bestaat uit geschillen over sociale verzekeringswetten.

Staat 3.1
Arrondissementsrechtbanken, sector bestuursrecht: ingediende beroepen Algemene Wet Bestuursrecht naar regelgeving ¹⁾

	1995	1997	1998	1999	2000	2001
	<i>x 1 000</i>					
Totaal ingediend	65,4	50,8	37,3	41,2	36,8	38,0
Ambtenarenzaken	4,4	4,3	3,6	3,5	3,0	2,8
w.o.						
Ambtenarenwet	3,4	3,6	3,1	3,0	2,5	2,4
Sociale Verzekeringswetten	43,6	27,9	15,1	16,2	14,0	14,1
w.o.						
Algemene Arbeidsongeschiktheidswet	30,7	17,2	4,0	1,8	0,6	0,4
Wet Arbeidsongeschiktheidsverzekering ²⁾	2,0	1,1	1,7	4,7	5,2	6,1
Bijstandszaken	4,4	4,8	5,2	6,0	5,1	4,7
w.o.						
Algemene Bijstandswet	2,0	4,4	5,0	5,4	4,6	4,2
Bouwzaken	3,2	3,4	3,6	4,1	4,0	4,3
Overig	8,3	9,2	8,9	10,8	10,1	11,5
Onbekend	1,5	1,2	0,9	0,6	0,6	0,7

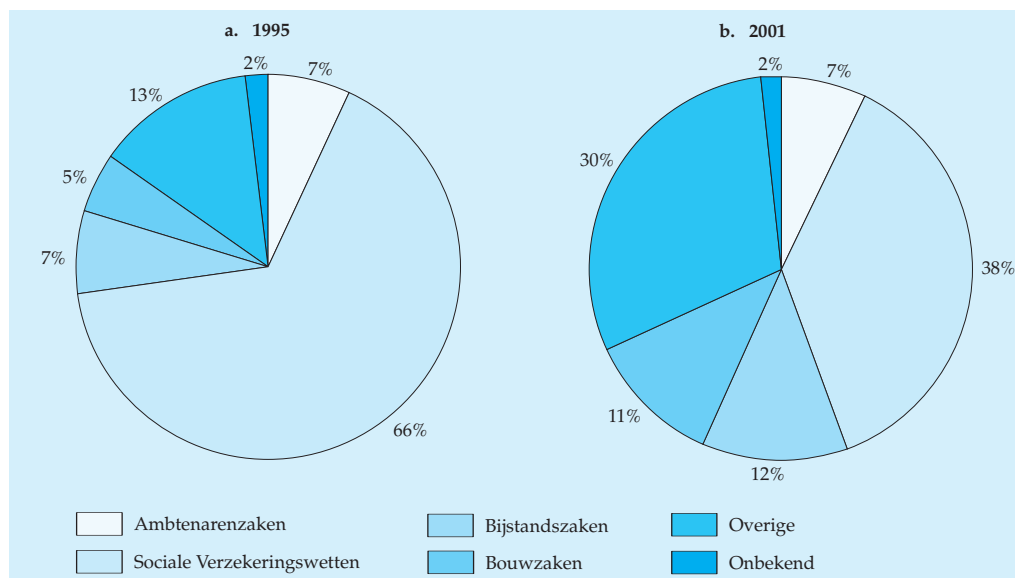
¹⁾ Excl. Vreemdelingenzaken.

²⁾ Excl. Premiezaken.

Bron: CBS.

In 1995 heeft tweederde van de nieuw ingediende beroepen (excl. vreemdelingenzaken) hierop betrekking, met name op grond van de Algemene Arbeidsongeschiktheidswet; in 2001 is het aandeel gezakt naar 38 procent.

3.1 Arrondissementsrechtbanken, sector bestuursrecht: ingediende zaken naar soort regelgeving

¹⁾ Excl. Vreemdelingenzaken.

²⁾ Excl. Premiezaken.

Bron: CBS.

Twee wetten hebben betrekking op arbeidsongeschiktheid: een voor personen die in loondienst werken (de Wet op de Arbeidsongeschiktheid, WAO) en een voor alle overige personen (de Algemene Arbeidsongeschiktheidswet, AAW). De beroepen inzake sociale verzekeringswetten zijn ten opzichte van 1995 met meer dan twee derde afgenomen. Dit komt met name door het geringe aantal nieuwe beroepen op grond van de Algemene Arbeidsongeschiktheidswet. Op 1 mei 1998 is de invoering van de bezwaarprocedure bij de bedrijfsvereniging van kracht geworden, wat inhoudt dat allereerst de bedrijfsvereniging een beslissing neemt en pas in tweede instantie, nadat de beslissing van de bedrijfsvereniging wordt aangevochten, de sector bestuursrecht van het beroep kennisneemt. In 2001 komen nog slechts zo'n 0,4 duizend zaken bij de bestuursrechter terecht.

Ambtenarenzaken bij de rechtbank gaan niet alleen over de rechtspositie van ambtenaren, maar ook over pensioen en de VUT-regeling. In aantallen vormen deze zaken een klein deel van het totale aantal zaken. In 2001 heeft slechts 7 procent van het totaal aantal ingediende zaken bij de bestuursrechter betrekking op ambtenarenzaken. De overige beroepen zijn vaak beroepen tegen wetten en regelingen in het algemeen en tegen gemeentelijke besluiten in het bijzonder.

Staat 3.2

Arrondissementsrechtbanken, sector bestuursrecht: beroepen Algemene Wet Bestuursrecht naar regelgeving¹⁾

	In de loop van de periode				
	ingediend	afgedaan door			totaal
		uitspraak in vereenvoudigde behandeling	uitspraak in gewone of versnelde behandeling of buiten zitting of voorlopige voorziening	overig (intrekking, verwijzing)	
	<i>x 1 000</i>				
1995	65,4	21,4	32,0	4,5	57,9
1997	50,8	6,4	38,1	17,2	61,7
1998	37,3	9,3	31,3	11,0	51,7
1999	41,2	4,5	32,0	12,5	49,0
2000	36,8	3,4	25,2	9,2	37,8
2001	38,0	3,8	25,5	10,2	39,5
Ambtenarenzaken	2,8	0,2	1,7	1,1	3,0
w.o.					
Ambtenarenwet	2,4	0,2	1,5	0,9	2,6
Sociale Verzekeringswetten	14,1	1,6	10,3	3,2	15,1
w.o.					
Algemene Arbeidsongeschiktheidswet	0,4	0,1	0,6	0,1	0,7
Wet op de Arbeidsongeschiktheidsverzekering ²⁾	6,1	0,5	3,5	1,2	5,3
Bijstandszaken	4,7	0,5	3,7	1,0	5,2
w.o.					
Nieuwe Algemene Bijstandswet	4,2	0,5	3,4	0,9	4,8
Bouwzaken	4,3	0,2	2,8	1,2	4,2
Overig	11,5	1,0	6,8	3,5	11,4
Onbekend	0,7	0,3	0,1	0,3	0,6

¹⁾ Excl. Vreemdelingenzaken.

²⁾ Excl. Premiezaken.

Bron: CBS.

De meeste beroepen worden afgedaan door uitspraak in gewone of versnelde behandeling, buiten zitting of voorlopige voorziening. Daarnaast vinden er relatief veel verwijzingen en intrekkingen plaats. Over het algemeen worden drie van elke tien beroepen gegrondverklaard.

Staat 3.3
Arrondissementsrechtbanken, sector bestuursrecht: uitspraken in beroepen Algemene Wet Bestuursrecht naar regelgeving¹⁾

	Vereenvoudigde behandeling			Gewone of versnelde behandeling			Voorlopige voorziening		
	totaal	w.o.		totaal	w.o.		totaal	w.o.	
		kenne-lijk gegrond	kenne-lijk ongegrond		onge-grond	gegrond		afge-wezen	geheel of gedeel-telijk toe-gewezen
	<i>x 1 000</i>								
1995	21,4	0,5	15,6	32,0	17,8	13,5	4,5	2,9	1,1
2000	3,4	0,4	0,7	20,0	12,1	6,9	5,2	3,6	1,1
2001	3,8	0,4	0,7	20,3	12,8	6,5	5,2	3,6	1,0
Ambtenarenzaken	0,2	0,0	0,1	1,5	0,9	0,5	0,2	0,2	0,1
Sociale Verzekeringswetten	1,6	0,2	0,3	10,0	6,5	3,1	0,3	0,2	0,1
Bijstandszaken	0,5	0,1	0,1	3,1	1,8	1,1	0,6	0,4	0,1
Bouwzaken	0,2	0,0	0,0	1,4	0,9	0,5	1,4	1,0	0,3
Overig	1,0	0,1	0,2	4,3	2,7	1,3	2,5	1,8	0,5
Onbekend	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

¹⁾ Excl. Vreemdelingenzaken.

²⁾ Excl. Premiezaken.

Bron: CBS.

3.3.2 Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State

Tegen een einduitspraak van de sector bestuursrecht van de rechtbank staat in het algemeen hoger beroep open bij de afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State. Deze afdeling is, behalve rechter in hoger beroep, voor een aantal bijzondere wetten vaak de eerste en enige rechter. Dat geldt bijvoorbeeld voor de Wet op de Ruimtelijke Ordening, de Wet Milieubeheer, de Wet op de Bejaardenoorden en de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten.

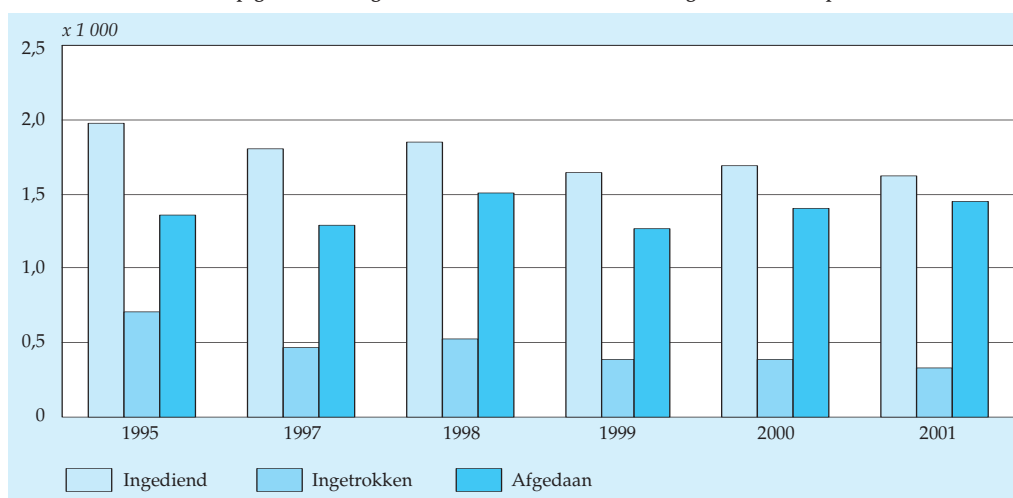
Onder de regeling van de Algemene Wet Bestuursrecht is de kort geding procedure uitgebreid tot vrijwel alle colleges (uitgezonderd zijn: de belastingkamers bij het hof en de Hoge Raad). Deze bestuurlijke kort geding procedure is alleen mogelijk als er al een beroep is aangespannen bij de afdeling bestuursrechtspraak zelf. Aan de voorzitter van de afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State kan worden gevraagd een voorlopige voorziening te treffen, bijvoorbeeld schorsing van de beschikking waarmee men het niet eens is.

In 2001 zijn er bijna 2,4 duizend hoger beroepszaken ingediend bij de Raad van State krachtens de Algemene Wet Bestuursrecht; hiervan waren circa 0,3 duizend verzoeken en/of voorlopige voorzieningen. De laatste jaren neemt het aantal zaken toe.

Bij de bijzondere wetten zijn 3,5 duizend zaken in eerste en enige aanleg voorgelegd aan de Raad.

In beide gevallen worden de meeste zaken met zitting afgedaan. Het aantal beroepen in eerste en enige aanleg laat de laatste jaren een dalende lijn zien.

3.2 Raad van State: voorlopige voorzieningen door de voorzitter van de afdeling bestuursrechtspraak

Bron: CBS.

Het aantal ingediende en afgedane voorlopige voorzieningen door de voorzitter heeft zich de laatste vijf jaar gestabiliseerd. Ook het aantal ingetrokken zaken blijft min of meer hetzelfde.

3.3.3 Centrale Raad van Beroep

Deze bestuursrechter oordeelt als eerste en enige instantie over zaken met betrekking tot sommige pensioenen en vergelijkbare uitkeringen. Dit is in de desbetreffende wetten geregeld, zoals in de Spoorwegpensioenwet of de Wet Uitkeringen Vervolgingslachtoffers.

Bij de Centrale Raad van Beroep kan hoger beroep worden ingesteld tegen uitspraken van de sector bestuursrecht van de rechtbank op het terrein van de sociale zekerheid (inclusief de Algemene Bijstandswet) en het ambtenarenrecht (inclusief pensioenen). De aantallen ingediende zaken bij de raad lopen sinds 1997 in snel tempo terug. De belangrijkste reden voor deze daling is de eerdergenoemde invoering van de bezwaarschriftprocedure in alle sociale verzekeringswetten. Meer dan de helft van de aangevallen uitspraken in hoger beroep wordt door de Centrale Raad van Beroep bevestigd.

Staat 3.5
Centrale Raad van Beroep: zaken naar regelgeving en wijze van afdoening

	In de loop van de periode				
	ingediend	afgedaan door			totaal
		uitspraak in vereenvoudigde behandeling	uitspraak in gewone of versnelde behandeling of buiten zitting of voorlopige voorziening	overig (intrekking, verwijzing)	
	<i>x 1 000</i>				
1995	9,3	0,4	3,8	4,2	8,4
1997	12,5	0,6	5,4	3,9	9,9
1998	8,9	0,4	5,1	3,5	9,1
1999	6,5	0,3	5,2	3,0	8,5
2000	6,8	0,3	4,1	2,0	6,4
2001	6,7	0,3	4,4	2,0	6,7
Ambtenarenzaken	0,8	0,0	0,7	0,2	1,0
w.o. Ambtenarenwet	0,8	0,0	0,6	0,2	0,8
Sociale Verzekeringswetten	4,2	0,1	2,9	1,5	4,6
w.o. Algemene Arbeidsongeschiktheidswet	1,7	0,1	1,7	0,6	2,4
Bijstandzaken	1,0	0,0	0,4	0,1	0,6
w.o. Algemene Bijstandswet	0,9	0,0	0,4	0,1	0,5
Pensioenzaken in eerste en enige aanleg	0,6	0,0	0,5	0,1	0,6
Overig	0,1	–	–	–	–
Onbekend	0,0	0,0	–	0,0	0,0

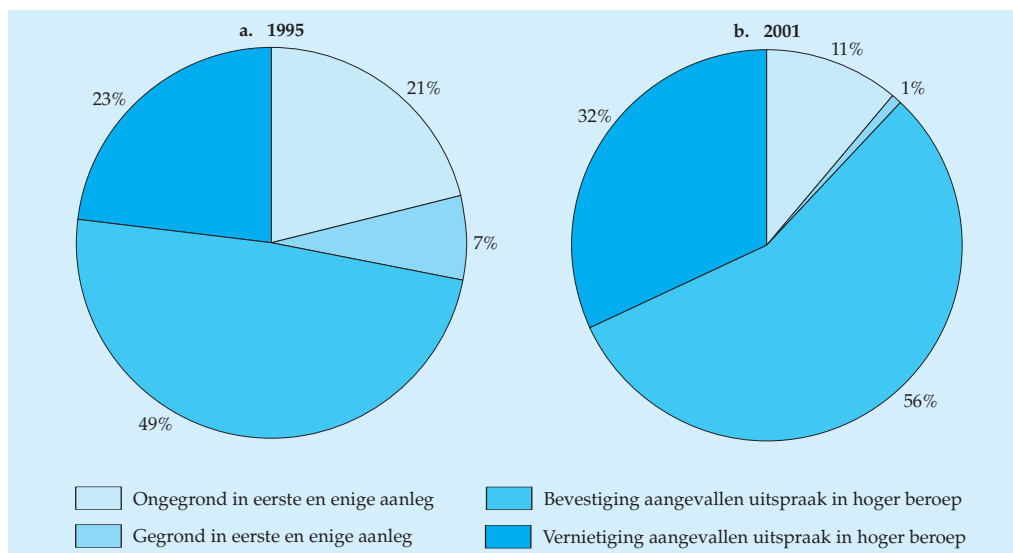
Bron: CBS.

In geval van sociale verzekeringen wordt er relatief vaker een beroep ingesteld bij de Centrale Raad van Beroep.

3.3.4 *College van Beroep voor het Bedrijfsleven*

Dit rechtscollege is ingesteld om rechtsbescherming te bieden op het terrein van de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie. In deze organisatie is het bedrijfsleven geordend in bedrijfsschappen, hoofdbedrijfsschappen en productschappen. De Sociaal-Economische Raad is het hoogste orgaan in de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie.

3.3 Centrale Raad van Beroep: uitspraken in gewone of versnelde behandeling

Bron: CBS.

Het College van Beroep voor het Bedrijfsleven oordeelt als eerste en enige instantie over beroepen tegen een besluit of handeling van de Sociaal-Economische Raad, een productschap, een bedrijfschap of enig ander bestuursorgaan op dit terrein. Daarnaast is dit college bevoegd op grond van tientallen wetten op het gebied van het economisch bestuursrecht. Hiermee is dit college de belangrijkste rechter op dit gebied. Bij wet van 22 mei 1997 is voor de mededingingswetgeving een nieuwe procesgang in het leven geroepen. De rechtbank Rotterdam werd bevoegd om in eerste instantie te oordelen over geschillen met betrekking tot concurrentie. Het College van Beroep voor het Bedrijfsleven werd in deze zaken de rechter voor hoger beroep. Het college is ten slotte ook de beroepsinstantie voor uitspraken van tuchtrechtcolleges zoals die voor de verschillende sectoren bestaan.

Beroepen die bij het College van Beroep voor het Bedrijfsleven binnenkomen kunnen in aanmerking komen voor 'vereenvoudigde afdoening'. In dat geval vindt geen openbare behandeling plaats, zonder dat degene die in beroep is gekomen daarvoor toestemming heeft gegeven. Tegen de beslissing in deze procedure kan de appellant verzet aantekenen. Het aantal ingediende en afgedane zaken is sinds 1998 niet veel veranderd.

Staat 3.6**College van Beroep voor het Bedrijfsleven: zaken in beroep naar type beschikking en wijze van afdoening**

	In de loop van de periode				
	ingediend	afgedaan door			totaal
		uitspraak in vereenvoudigde behandeling	uitspraak in gewone of versnelde behandeling of voor- lopige voor- ziening	overig (intrekking, verwijzing)	
Besluiten en handelingen PBO ¹⁾					
1995	1 558	389	513	506	1 019
1997	1 579	441	456	916	1 372
1998	1 326	270	490	529	1 019
1999	1 021	194	569	415	984
2000	945	206	501	484	985
2001	1 057	110	722	376	1 098
Tuchtbeschikkingen					
1995	41	2	25	1	26
1997	63	1	26	10	36
1998	55	5	48	4	52
1999	43	5	37	6	43
2000	50	4	50	7	57
2001	53	2	37	6	43

¹⁾ Publiekrechtelijke Bedrijfsorganisatie.

Bron: CBS.

3.4 Procedure bij de belastingrechter

De belastingkamers bij de gerechtshoven behandelen het beroep tegen beslissingen op bezwaar van de belastinginspecteurs en/of lagere overheden in hun ressort. Sommige hoven zijn aangewezen voor de behandeling van specifieke belastingzaken.

Omdat het procesrecht in belastingzaken nogal verschilt van de andere bestuursrechtspraak wordt hieraan op deze plaats extra aandacht besteed. Zo is de openbaarheid in belastingzaken geen regel maar uitzondering (wanneer een verhoging, zeg maar boete, is opgelegd is de boetebehandeling uiteraard volledig openbaar) en heeft de fiscus meer tijd om te beslissen op bij hem ingediende bezwaarschriften (met een mogelijke verlenging). Bovendien wordt het beroep op de belastingrechter maar door één feitelijke instantie behandeld. Na de behandeling door het hof staat alleen nog beroep in cassatie open bij de Hoge Raad.

Staat 3.7
Gerechtshoven, belastingkamers: ingediende beroepen inzake directe en indirecte belastingen en premieheffing sociale verzekeringswetten

	1995	1997	1998	1999	2000	2001
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	18,6	18,3	22,6	14,2	14,4	16,9
Rijksbelastingen	13,6	11,3	9,2	9,6	10,4	9,7
w.o.						
inkomstenbelasting	8,0	5,9	5,1	5,5	5,4	5,1
motorrijtuigenbelasting	1,6	1,2	1,2	1,2	0,8	0,5
Plaatselijke en waterschapsbelasting	4,7	6,9	13,4	4,5	3,5	6,8
w.o.						
onroerende zaakbelasting	1,7	1,6	0,8	0,6	0,6	0,8
Wet waardering onroerende zaken	.	2,4	10,0	1,6	0,6	3,8
verontreinigingsheffing	0,4	1,1	0,3	0,1	0,1	0,1
Premieheffing sociale verzekeringswetten	0,4	0,0	0,0	0,0	0,4	0,4

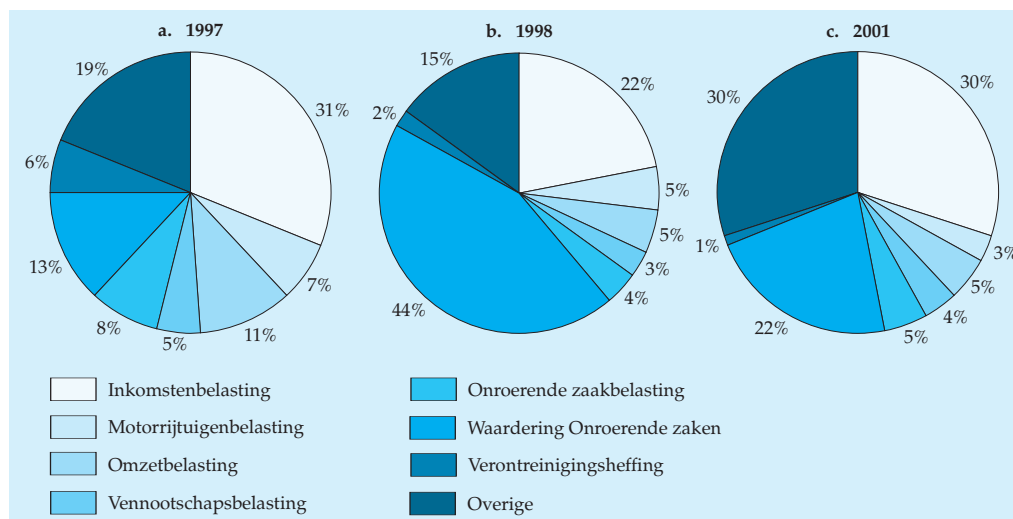
Bron: CBS.

3.4.1 *Belastingkamers van het gerechtshof*

De belastingkamers van de gerechtshoven zijn ook de beroepsinstantie voor bepaalde belastingen geheven door lagere overheden zoals de gemeente en het waterschap. Op 1 januari 1995 is de Wet Waardering Onroerende Zaken (Wet WOZ) inwerking getreden. Dit betekent dat een keer per vier jaar de waardebeoordeling van onroerende zaken in het kader van deze wet ten behoeve van de belastingheffing aanleiding kan geven tot bezwaar en uiteindelijk beroep bij de belastingkamers van het hof. Uit de gegevens van de afgelopen vijf jaar is af te leiden dat dit een reden was voor een extra aantal ingediende zaken bij de hoven. In 1997 was het aandeel ingediende zaken in het kader van de Wet WOZ nog 13 procent, in 1998 steeg dit naar 44 procent. Daarna ijlt het aantal zaken wat na in de jaren 1999 en 2000. In het jaar 2001 is er weer een opleving van het aantal ingediende WOZ-beroepen.

Het aantal beroepen inzake inkomstenbelasting blijft ten opzichte van de periode daarvoor met circa 30 procent gelijk. De categorie 'overige belasting' stijgt flink in 2001 tot 31 procent van het totaal. De belastingen die daaronder vallen zijn afkomstig van allerlei wetten en regelingen die niet eerder zijn genoemd alsmede verschillende gemeentelijke belastingen.

3.4 Gerechtshoven, belastingkamers: ingediende zaken naar type belasting

Bron: CBS.

De redenen voor het intrekken van het ingestelde beroep kunnen divers zijn. Er kan alsnog een schikking (ook wel compromis of vaststellingsovereenkomst genoemd) met de inspecteur zijn overeengekomen of er wordt een uitspraak gedaan in een vergelijkbare zaak, waardoor het geschil is opgelost. De uitspraak van het hof kan zijn: niet ontvankelijk, gegrond of ongegrond. Van de in 2001 totaal afgedane beroepen wordt een op de vijf niet-ontvankelijk verklaard. Het aantal beroepen dat als ongegrond wordt afgedaan is ruim tweemaal zoveel: rond de 45 procent.

Staat 3.8

Gerechtshoven, belastingkamers: afgedane beroepen inzake directe en indirecte belastingen en premieheffing sociale verzekeringswetten naar wijze van afdoening

	1995	1997	1998	1999	2000	2001
	<i>x 1 000</i>					
Totaal afgedaan	10,9	9,7	9,4	8,5	7,9	8,4
Niet ontvankelijk uitspraken	3,0	2,6	3,3	2,5	1,9	1,6
beschikkingen	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Gegrond uitspraken	2,8	2,3	3,1	2,3	1,6	1,4
beschikkingen	2,9	2,7	2,4	2,7	2,8	3,0
Ongegrond uitspraken	2,7	2,6	2,3	2,5	2,6	2,9
beschikkingen	0,2	0,1	0,1	0,2	0,2	0,1
Ongegrond uitspraken	5,0	4,5	3,8	3,3	3,3	3,8
beschikkingen	4,4	4,2	3,5	3,2	3,1	3,7
	0,6	0,3	0,2	0,2	0,2	0,1

Bron: CBS.

Ruim een derde van de afgedane beroepen is gegrond: degene die in beroep is gegaan wordt (geheel of gedeeltelijk) in het gelijk gesteld.

De behandeling door het hof eindigt met een mondelinge of schriftelijke uitspraak. Wil men van deze uitspraak in cassatie gaan bij de Hoge Raad dan is een schriftelijke uitspraak nodig. Elk der partijen kan een verzoek indienen om de mondelinge uitspraak te vervangen door een schriftelijke.

3.4.2 *Belastingkamer van de Hoge Raad*

In fiscale aangelegenheden ontbreekt het hoger beroep. Het is wel mogelijk in cassatie te gaan bij de Hoge Raad. Bij het beroep in cassatie in belastingzaken kan men zonder procesvertegenwoordiging procederen. Alleen indien men de zaak mondeling wil toelichten dan moet dit door een advocaat worden gedaan.

Wanneer de Hoge Raad een zaak na behandeling heeft beëindigd met een arrest is daarmee de procesgang afgelopen. De uitspraak kan zijn: niet ontvankelijk, verwerping van het beroep of gehele of gedeeltelijke vernietiging van het vonnis (ongegrond dan wel geheel of gedeeltelijk gegrond). Het is overigens ook mogelijk dat de zaak naar een gerechtshof wordt teruggewezen of verwezen. Er volgt dan een verdere behandeling met wederom de mogelijkheid van beroep in cassatie.

Staat 3.9
Hoge Raad, belastingkamer: cassatieberoep inzake belastingen en premieheffing

	In de loop van de periode						totaal beëindigd
	ingediend	afgedaan				op andere wijze beëindigd	
		niet ontvankelijk	verwerping	gehele of gedeeltelijke vernietiging			
			beslissing ten principale	verwijzing			
1995	841	103	437	70	113	80	803
1997	1 093	209	558	100	140	85	1 092
1998	1 030	165	480	87	169	123	1 024
1999	826	162	629	60	112	89	1 052
2000	950	91	523	71	132	98	915
2001	1 128	111	480	58	96	131	876

Bron: CBS.

Het merendeel van de zaken (zes à zeven op elke tien zaken) in cassatieberoep bij de Hoge Raad wordt niet ontvankelijk verklaard of verworpen. Ruim een op de tien zaken wordt teruggewezen of verwezen naar een hof, dat wil zeggen dat het cassatieberoep in beginsel terecht was. De meeste zaken in cassa-

tieberoepen hebben betrekking op de inkomstenbelasting. Ook hier geldt dat de Hoge Raad veel zaken niet ontvankelijk verklaart of het beroep verwerpt.

3.5 *Bestuursrechtspraak door de burgerlijke rechter*

In enkele situaties is de burgerlijke rechter bevoegd in bestuursrechtelijke kwesties op te treden. Hij is belast met bestuursrechtspraak bij verkeersovertradingen op grond van de Wet Administratiefrechtelijke Handhaving Verkeersvoorschriften (de Wet Mulder, waarover meer in hoofdstuk 4 over strafrechtspraak). Ook is de civiele rechter soms bevoegd in omstandigheden waarbij aanvulling nodig is op de rechtsbescherming tegen de overheid. Bovendien heeft de burgerlijke rechter een grote rol bij conflicten over het toekennen van schadevergoeding voor handelingen van het bestuur.

3.6 *Nationale ombudsman*

De Nationale ombudsman is het sluitstuk van de rechtsbescherming tegen de overheid. Bij deze functionaris kan men klagen over gedrag van bestuurders en ambtenaren in hun functie en tegen de overheidsorganen waarbij zij in dienst zijn. Dat kan niet bij de bestuursrechter. Daar kan men alleen zijn bezwaren voorleggen tegen een besluit van een overheidsorgaan. De ombudsman kan op verzoek of uit eigen beweging een onderzoek instellen. In 2001 zijn 9,5 duizend verzoekschriften ontvangen, een stijging ten opzichte van 1995 met 29 procent.

De ombudsman mag geen onderzoek doen in een zaak die aan de bestuursrechter kan worden voorgelegd en evenmin als die rechter uitspraak heeft gedaan. Ook tijdens een procedure bij de gewone rechter komt hij niet in actie. Zodra de gewone rechter uitspraak heeft gedaan is de ombudsman wel bevoegd een onderzoek in diezelfde zaak te verrichten. Hij zal bij zijn onderzoek wel rekening houden met de uitspraak van de rechter.

De ombudsman kan geen bindende uitspraak doen, maar kan aanbevelingen doen om bepaalde maatregelen te nemen. Het rapport van de ombudsman gaat naar de verzoeker en naar de desbetreffende ambtenaar of overheidsinstantie. Eenmaal per jaar zendt de ombudsman een verslag van zijn werkzaamheden naar de kamers en het kabinet. Ook daarin kan hij aanbevelingen doen en geeft hij mede een cijfermatig overzicht van de binnengekomen, lopende en afgehandelde zaken. In 2001 doet de ombudsman 9,1 duizend verzoekschriften af (in 1995 waren het er 7,1 duizend), waarvan 2,7 duizend in onderzoek worden afgedaan. Ten opzichte van 1995 doet de Nationale ombudsman in 2001 relatief meer verzoeken af zonder onderzoek te doen. Van de in onderzoek afgedane zaken worden er 0,4 duizend (15%) afgedaan met een rapport. In 2001 worden er meer onderzoeken afgedaan zonder rapport dan in 1995.

Staat 3.10
Nationale ombudsman: contacten en verzoekschriften

	1995	1997	1998	1999	2000	2001
	<i>x 1 000</i>					
Telefonische contacten	15,0	15,0	14,1	13,1	12,3	18,2
Aanbod aan te behandelen zaken	8,5	8,7	9,8	9,1	10,0	11,3
w.v.						
schriftelijke klachten in behandeling, 1 januari	1,1	1,5	1,3	1,5	1,7	1,8
ontvangen verzoekschriften	7,4	7,2	8,4	7,7	8,2	9,5
Afgedane verzoekschriften	7,1	7,4	8,3	7,4	8,2	9,1
w.v.						
buitenwettelijk	1,9	1,9	1,6	1,5	1,7	1,9
binnenwettelijk, niet in onderzoek	3,2	3,6	3,5	3,0	3,4	4,4
in onderzoek en afgedaan	2,1	1,9	3,2	2,9	3,1	2,7
w.v.						
met rapport	0,6	0,6	0,6	0,5	0,4	0,4
zonder rapport	1,5	1,2	2,6	2,4	2,7	2,3

Bron: Bureau Nationale ombudsman.

Asiel in Nederland

Algemeen

Nederland voert, net als de meeste andere landen, een beperkend toelatingsbeleid voor vreemdelingen die zich voor langere tijd in Nederland willen vestigen. Om toegang tot Nederland te krijgen, hebben vreemdelingen een geldige verblijfstitel nodig, bijvoorbeeld een machtiging tot voorlopig verblijf. Zij moeten deze machtiging tot voorlopig verblijf aanvragen in het land van herkomst. Onderdanen van bepaalde landen, zoals de lidstaten van de Europese Unie hebben in beginsel zonder deze machtiging onbeperkt toegang tot Nederland. Bepaalde andere categorieën vreemdelingen die voor een (tijdelijk) verblijf naar ons land willen komen, zoals werknemers in loondienst, zelfstandige ondernemers, au-pairs, studenten of stagiairs moeten wel een machtiging tot voorlopig verblijf aanvragen.

Een hele andere groep vreemdelingen die toegang tot Nederland willen krijgen zijn de personen die in Nederland asiel aanvragen: de asielzoekers.

Zij kunnen voor een verblijfsvergunning in aanmerking komen op grond van:

1. het Vluchtelingenverdrag van Genève en het Europees Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens;
2. klemmende humanitaire redenen;
3. de omstandigheid dat terugkeer naar het land van herkomst zeer moeilijk is vanwege de situatie ter plaatse, bijvoorbeeld een toestand van oorlog.

Op 1 april 2001 is de nieuwe Vreemdelingenwet 2000 in werking getreden. De nieuwe wet is in de plaats gekomen van de oude Vreemdelingenwet 1965. Een sterke vereenvoudiging van de procedures en een impliciet ontmoedigingsbeleid voor asielzoekers ligt aan de nieuwe wet ten grondslag.

In dit verhaal staat de asielprocedure centraal, als onderdeel van het vreemdelingenbeleid in het algemeen.

Behandeling van een asielverzoek

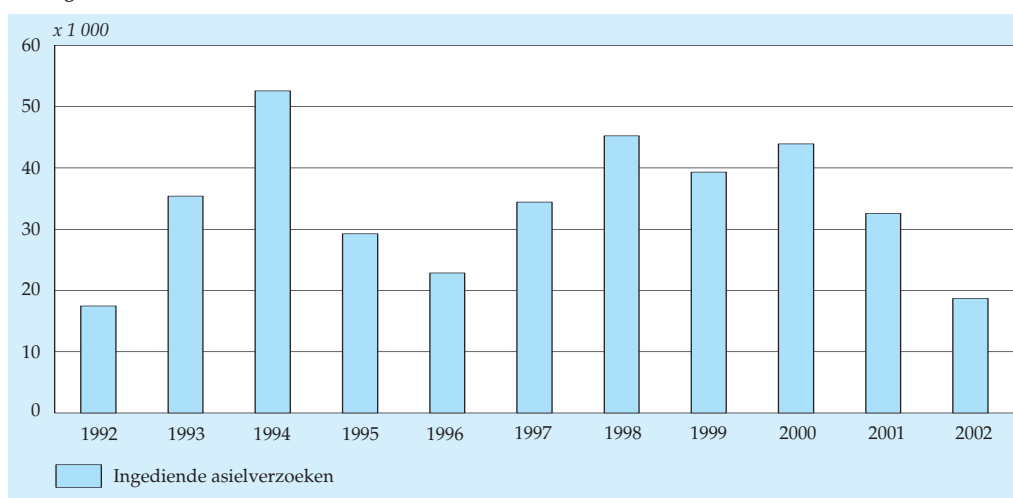
Een asielaanvraag wordt ingediend bij een aanmeldcentrum van de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) van het Ministerie van Justitie.

In 2002 zijn ruim 18 duizend asielverzoeken bij de IND ingediend. Sinds 2000 is sprake van een scherpe daling van het aantal verzoeken. In 2002 zijn bijna de helft minder verzoeken ingediend dan in 2001 en bijna 60 procent minder dan het aantal verzoeken in 2000.

Er zijn ongeveer 2 maal zoveel mannen als vrouwen die een verzoek indienen.

Het aantal verzoeken wordt bepaald door onveilige situaties in de landen van herkomst, zoals oorlogen. Rond 1994 was 40 tot 50 procent van de verzoeken afkomstig van inwoners van voormalig Joegoslavië en Somalië. In de periode van 1996 tot en met 1998 kwamen 30 tot 40 procent van de asielverzoeken van inwoners van Afghanistan en Irak. Bovendien nam het aantal asielzoekers uit voormalig Joegoslavië opnieuw toe. Vanaf 1999 wordt ongeveer een op de tien asielverzoeken gedaan door inwoners van de voormalige Sovjetunie, voornamelijk uit Azerbeidzjan en Rusland.

3.5 Ingediende asielverzoeken

Bron: CBS/Ministerie van Justitie.

Als een vreemdeling een asielverzoek indient, wordt direct een onderscheid gemaakt tussen kansloze en kansrijke verzoeken. Binnen 48 (proces)uren (vijf werkdagen) na het eerste gesprek met de IND krijgt de asielzoeker te horen of zijn verzoek kans heeft of niet. Als het verzoek kansloos is kan de asielzoeker wel tegen het besluit in beroep gaan, maar hij moet de beslissing van de rechter buiten Nederland afwachten.

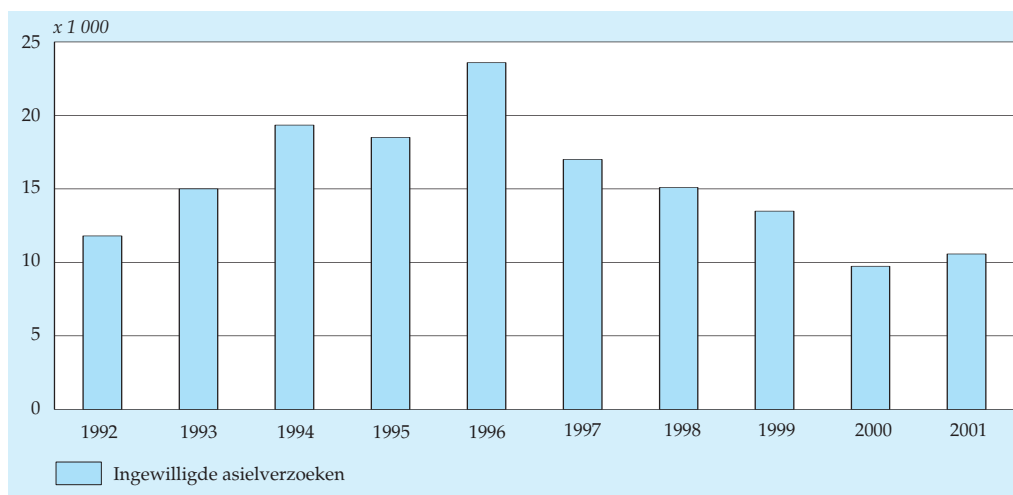
Bij asielverzoeken die wel kansrijk worden geacht, wordt meer onderzoek gedaan. Binnen 6 maanden neemt de IND over deze verzoeken een beslissing. Gedurende deze tijd verblijft de aanvrager in een opvangcentrum van het Centraal Orgaan opvang Asielzoekers (COA).

Positieve beslissing op het verzoek

In het begin van de jaren negentig is het aantal ingewilligde asielverzoeken gestegen van bijna 12 duizend in 1992 tot ruim 23 duizend in 1996. Na 1996 is het aantal inwilligingen gedaald tot onder de 10 duizend in het jaar 2000. In 2001 zijn 10,5 duizend asielverzoeken ingewilligd. Deze lichte toename is

waarschijnlijk het gevolg van de omschakeling van procedures volgens de oude wet naar procedures onder de nieuwe wetgeving.

3.6 Ingewilligde asielverzoeken

Bron: CBS/Ministerie van Justitie.

Als de autoriteiten positief beslissen op het verzoek van de asielzoeker, dan krijgt de asielzoeker een vergunning om een bepaalde tijd in Nederland te mogen blijven. Dat wil zeggen dat de asielzoeker in Nederland mag blijven zolang hij bescherming nodig heeft, maar niet langer dan 3 jaar. Deze beslissing is veelal gebaseerd op artikel 3 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens en de fundamentele vrijheden. Daarin staat dat niemand aan folteringen of onmenselijke of vernederende behandelingen of bestraffingen mag worden onderworpen. Deze mogelijkheid bestaat sinds 1994. Zodra de asielzoeker geen bescherming meer nodig heeft moet hij terugkeren naar het land waar hij vandaan kwam. Als de asielzoeker na 3 jaar nog steeds bescherming nodig heeft, kan hij in aanmerking komen voor een verblijfsvergunning voor onbepaalde tijd. Deze regeling, die is vastgelegd in de Vreemdelingenwet 2000, is een vereenvoudiging van de oude regeling.

Onder de oude regeling kon de asielzoeker worden toegelaten als vluchteling: hij kreeg dan de zogenoemde A-status. In bepaalde omstandigheden kreeg de asielzoeker een verblijfsvergunning zonder beperkingen, de C-status. In bijzondere situaties kreeg de asielzoeker een voorwaardelijke vergunning tot verblijf. Dat betekende: tijdelijke opvang en bescherming van bepaalde groepen asielzoekers die naar het oordeel van het ministerie van Justitie niet kunnen worden uitgewezen naar het land waar zij vandaan komen.

Negatieve beslissing op het verzoek

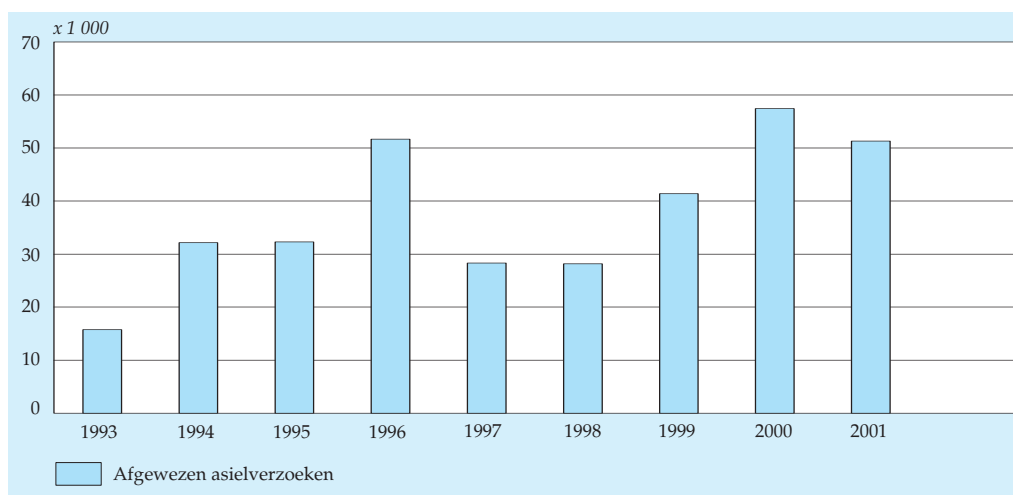
Wanneer de IND het voornemen heeft om de asielaanvraag af te wijzen, stelt ze de aanvrager daarvan op de hoogte. De reactie van de aanvrager, waarin hij in de meeste gevallen zal aanvoeren dat hij het met die voorgenomen afwijzing niet eens is, maakt deel uit van de verdere beslissingsprocedure. Zodoende wordt er voor gezorgd dat het standpunt en de argumenten van de asielzoeker voldoende naar voren komen. Bij het nemen van de uiteindelijke beslissing moet de IND ingaan op deze argumenten.

Als de asielaanvraag wordt afgewezen moet de asielzoeker direct het land verlaten. Hij kan echter tegen de afwijzing door de IND in beroep gaan bij de rechtbank. Als hij dat doet wordt de plicht om Nederland te verlaten in beginsel tijdelijk opgeschort.

Wanneer de rechter vindt dat de asielzoeker terecht in beroep is gegaan tegen de afwijzing, dan moet de IND de aanvraag opnieuw beoordelen en een nieuwe beslissing nemen. Wijst de rechter het beroep af, dan kan de asielzoeker in hoger beroep gaan bij de Raad van State. Het hoger beroep mag niet in Nederland worden afgewacht. Vindt de Raad van State het hoger beroep van de asielzoeker terecht, dan moet de asielaanvraag opnieuw worden beoordeeld. Als de Raad van State het hoger beroep afwijst, dan betekent dit dat de uitspraak van de rechtbank en daarmee de afwijzende beslissing van de IND wordt bevestigd. De asielzoeker krijgt dus geen verblijfsvergunning.

Wanneer de asielaanvraag definitief is afgewezen en hij dus alle procedures, beroeps- en hoger beroepsmogelijkheden heeft doorlopen, moet de asielzoeker binnen vier weken Nederland zelfstandig verlaten. Hij verliest zijn recht op verblijf in het opvangcentrum. Als de afgewezen asielzoeker niet wil meewerken aan zijn vertrek kan hij door de Koninklijke Marechaussee, in samenwerking met de vreemdelingendienst, het land worden uitgezet.

3.7 Afgewezen asielverzoeken

Bron: CBS/Ministerie van Justitie.

Het aantal afgewezen asielerzoeken is in de jaren negentig toegenomen van bijna 16 duizend in 1993 tot ruim 57 duizend in 2000. In 2001 zijn ruim 51 duizend verzoeken afgewezen.

In 2001 heeft de IND in ruim 33 duizend beslissingen genomen op verzoeken om herziening van de beslissing.

Staat 3.11
Asielverlening

	1995	1997	1998	1999	2000	2001
	<i>x 1 000</i>					
Ingediende verzoeken	29,3	34,4	45,2	39,3	43,6	32,6
Ingewilligde verzoeken	18,5	17,0	15,1	13,5	9,7	10,6
Op grond van oude wet						
Vluchtelingen asiel erkend (A-status)	8,0	6,6	2,4	1,5	1,8	0,4
Vergunning tot verblijf	6,2	5,2	3,6	3,5	4,8	1,6
Voorlopige vergunning tot verblijf	4,3	5,2	9,2	8,5	3,1	0,8
Op grond van nieuwe wet (Vreemdelingenwet 2000)						
Verblijfsvergunning asiel (bepaalde tijd) ¹⁾						7,2
Verblijfsvergunning asiel (onbepaalde tijd) ¹⁾						0,5
Afwijzingen	32,3	28,3	28,2	41,4	57,4	51,3
Uitgenodigde vluchtelingen ²⁾	0,6	0,2	0,5	3,9	0,6	0,9
Beslissingen op herzieningsverzoeken	27,9	22,9	16,8	19,7	23,4	33,5

¹⁾ Inclusief reguliere vergunningen verleend in asielprocedures.

²⁾ In 1999 incl. Kosovaren die niet via een UNHCR regeling zijn uitgenodigd.

Bron: Ministerie van Justitie.

4. Strafrechtspraak

4.1 Algemeen

Het materiële strafrecht beschrijft de strafbare gedragingen, noemt de straffen die kunnen worden opgelegd en schrijft ook voor hoe deze bepalingen moeten worden toegepast. Materieel strafrecht staat bijvoorbeeld in het Wetboek van Strafrecht. Het formele strafrecht beschrijft de procedures die bij de handhaving van de bepalingen uit het materiële strafrecht moeten worden gevolgd. Het gaat dan niet alleen over de regels bij de terechtzitting, maar regelt ook wat voorafgaat in de fase van opsporing en vervolging. Het Wetboek van Strafvordering is een voorbeeld van formeel strafrecht.

Gebeurtenissen rond het strafrecht spelen zich af binnen een strak omljnd stelsel dat wel wordt omschreven als het strafrechtelijk systeem. De activiteiten volgen elkaar op, als schakels in een keten, waarbij allerlei instanties en personen zijn betrokken. Elk van deze instanties en personen, zoals politie, openbaar ministerie en rechterlijke macht maar ook slachtoffer, verdachte, raadsman en getuige of deskundige, heeft in het systeem zijn eigen specifieke plaats en rol. Die taakverdeling en de onderlinge samenhang is het uitgangspunt bij deze beknopte beschrijving van de strafrechtspraak in Nederland.

4.2 Van delict tot strafzaak

Vanouds heeft het gezag of het bestuur er naar gestreefd gebeurtenissen die de maatschappelijke orde verstoren te beoordelen en te corrigeren. Zo nodig wordt de dader vervolgd, berecht en bestraft. Aanvankelijk werd de afhandeling overgelaten aan het slachtoffer of de nabestaanden. Later werd recht gesproken door professionals, al dan niet in samenwerking met klagende slachtoffers.

Strafrecht is een strak georganiseerd systeem van regels en bepalingen, inclusief de daarbij betrokken instanties en personen. Het strafrecht en het strafrechtelijk traject worden gezien als een reeks samenhangende, elkaar logisch opvolgende gebeurtenissen, procedures, beslissingen en gevolgen. Dit wordt 'de strafrechtketen' genoemd. Aan het begin van de strafrechtketen staat het delict, ook genoemd het strafbare feit. Het is een gedraging die is strafbaar gesteld in een van de strafwetten. In tegenstelling tot enkele eeuwen terug is het nu een bijna algemeen aanvaarde gedachte dat men niet kan worden gestraft voor een gedraging die op het moment van de daad niet was strafbaar gesteld. Terugwerkende kracht in een strafbepaling is uitgesloten. De uitzondering op deze grondregel van het recht en in brede kring aanvaard, geldt voor misdaden tegen de menselijkheid. De redenering hier achter is dat deze delicten uit menselijk en maatschappelijk oogpunt zo onmiskenbaar onaanvaardbaar en

onduldbaar zijn, dat iedereen kan weten strafbaar te zijn. Evenmin is het in het strafrecht toegestaan naar analogie te oordelen. De geconstateerde feiten moeten exact passen op een wettelijke delictsomschrijving. Alle daarin opgenomen bestanddelen en elementen (zoals wederrechtelijkheid, opzet of schuld) moeten in de fase van vervolging en berechting worden ten laste gelegd en bewezen.

Zware delicten zijn in de wet aangeduid als misdrijven, lichte als overtredingen. De belangrijkste, meest omvattende en meest algemene strafwet is het Wetboek van Strafrecht, waarin de commune – voor elke burger geldende – delicten zijn opgenomen. Tegenover de commune delicten staan de delicten uit de bijzondere strafwetten. De belangrijkste daarvan is de Wegenverkeerswet, maar ook de Wet op de Economische Delicten (waaronder veel milieudelicten vallen) en de Opiumwet behoren hiertoe.

Wie de wet overtreedt komt, indien het strafbare feit is opgehelderd, in het strafrechtelijk systeem terecht. De overtreder is (verdachte in) een strafzaak geworden.

4.3 *Personen en functionarissen*

De beantwoording van de vraag, wanneer iemand wordt beschouwd als verdachte, is niet onbelangrijk. Aan een verdachte komen bepaalde rechten toe. Hij heeft bij voorbeeld recht op rechtsbijstand van een raadsman en hij heeft het recht te zwijgen. Anderzijds kan hij te maken krijgen met tegen hem gerichte (dwang)maatregelen zoals voorlopige hechtenis. In het Wetboek van Strafvordering is het begrip ‘verdachte’ daarom nauwkeurig omschreven, zowel de verdachte in de opsporingsfase als de verdachte in de vervolgingsfase. Pas na een eventuele veroordeling wordt de verdachte een dader. Een belangrijk recht van de verdachte, is het recht op rechtsbijstand van een raadsman (‘advocaat’). De verdachte kiest zelf zijn raadsman of hem wordt vanwege de overheid een raadsman toegevoegd. De raadsman is een professionele deskundige die de belangen van de verdachte tegenover de opsporings- en vervolgingsinstanties zal behartigen. Ook houdt hij de procedurele gebeurtenissen in de gaten en wikkelt de formaliteiten af. Bij een situatie van verplichte procesvertegenwoordiging zal de raadsman tijdens de terechtzitting tevens optreden als procureur.

Om helderheid in een zaak te brengen is het soms nodig, in het vooronderzoek bij de rechter-commissaris of tijdens de terechtzitting, getuigen of deskundigen te horen. Zowel de verdachte als het openbaar ministerie kan een of meer getuigen of deskundigen oproepen. Een getuige geeft bij de rechter-commissaris of in de rechtszaal zijn visie op de omstandigheden waaronder de gebeurtenis zich heeft afgespeeld. Een deskundige zal veelal op de achtergrond aan een zaak bijdragen, bijvoorbeeld via onderzoeksverslagen.

4.4 Procedure

Na aangifte of opsporing neemt de politie kennis van een strafbaar feit en maakt proces-verbaal op. Indien een verdachte bij de politie bekend is – met een bij de aangifte of na nader onderzoek – is per definitie het delict ‘opgehelderd’. De politie zendt het proces-verbaal door naar het parket (van het openbaar ministerie). De officier van justitie verbonden aan het openbaar ministerie beslist vervolgens over de verdere afhandeling. Eventueel volgt eerst nog een gerechtelijk vooronderzoek. Al naar gelang alle bevindingen en omstandigheden seponereert de officier de zaak (geen vervolging), biedt hij een transactie aan (afkoop van vervolging) of gaat hij over tot vervolging bij de rechter. In het laatste geval is het openbaar ministerie van oordeel dat de zaak zal leiden tot een veroordeling. Het legt de zaak voor aan de rechter door het dagvaarden van de verdachte: de officier van justitie roept de verdachte op voor de rechter te verschijnen. Afhankelijk van de instantie wordt de verdachte eventueel bijgestaan door een raadsman. Tijdens de zitting kunnen zich ‘incidenten’ voordoen waarover de rechter tussentijds beslissingen moet nemen (tussenvonnissen). Aan het eind van de terechtzitting neemt de rechter een beslissing met het in het openbaar uitspreken van een vonnis.

Verdachte of openbaar ministerie kunnen zich neerleggen bij deze rechterlijke beslissing ‘in eerste aanleg’ of ervoor kiezen een rechtsmiddel aan te wenden. Hierna wordt de zaak voor een beroepsrechter opnieuw behandeld. De zaak eindigt met het onherroepelijk worden van de eindbeslissing van de (beroeps)rechter. De laatste stap binnen het strafrechtelijke systeem is de tenuitvoerlegging van door de rechter opgelegde sancties: zoals geldboete, gevangenisstraf, verbeurdverklaring, terbeschikkingstelling of een combinatie van deze straffen en maatregelen.

De eindbeslissing van de rechter is schuldigverklaring, vrijspraak, ontslag van alle rechtsvervolging of een van de andere wijzen van afdoening door de (beroeps)rechter. In gemiddeld negen van de tien zaken blijkt de rechter in eerste aanleg te oordelen dat de verdachte schuldig is aan het ten laste gelegde feit.

In de wet is de rechterlijke competentie (in strafzaken) geregeld: welke rechter behandelt welk type delict. De relatieve competentie, uitvoerig geregeld in het Wetboek van Strafvordering, geeft aan bij welke rechter de zaak aanhangig wordt gemaakt. Het gaat dan om de territoriale afbakening. De regels van de absolute competentie uit de Wet op de Rechterlijke Organisatie geven aan welke delicten bij welke rechter terechtkomen. Overtredingen behoren in eerste instantie te worden voorgelegd aan de kantonrechter. Ze heten kantongerechtstrafzaken. Bij misdrijven oordeelt in eerste instantie de arrondissementsrechtbank. Dat zijn de rechtbankstrafzaken.

Staat 4.1**Kantongerechtstrafzaken, eindbeslissingen van de rechter naar instantie en wijze van afdoening**

	1995	1997	1998	1999	2000	2001
	<i>x 1 000</i>					
Eerste aanleg	124,8	92,9	78,2	79,0	88,0	90,3
w.v.						
schuldigverklaring	106,2	84,6	69,8	70,2	78,6	82,1
vrijspraak en ontslag van rechtsvervolging	3,2	2,7	2,7	2,0	2,3	2,4
overige eindbeslissingen	15,4	5,6	5,7	6,8	7,0	5,9
Hoger beroep bij de rechtbank	4,7	4,7	4,9	8,6	6,2	6,5
Cassatie	0,7	0,7	0,6	0,6	0,5	.
w.v.						
verwerping van het beroep	0,4	0,4	0,4	0,5	0,4	.
terugwijzing/verwijzing	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	.
overige eindbeslissingen	0,3	0,3	0,1	0,1	0,1	.

Bron: CBS.

Staat 4.2**Rechtbankstrafzaken, eindbeslissingen van de rechter naar instantie en wijze van afdoening**

	1995	1997	1998	1999	2000	2001
	<i>x 1 000</i>					
Eerste aanleg	110,1	112,9	112,2	115,1	111,3	111,9
w.v.						
schuldigverklaring	97,2	101,2	100,2	105,8	105,4	105,8
vrijspraak	4,1	4,1	4,1	4,7	4,7	4,7
ontslag van alle rechtsvervolging	0,3	0,2	0,2	0,3	0,2	0,3
overige eindbeslissingen	8,5	7,3	7,7	4,3	1,0	1,1
Hoger beroep bij het hof	9,7	8,9	9,0	9,1	.	.
w.v.						
bevestiging vonnis eerste aanleg	0,4	0,1	0,1	0,3	.	.
schuldigverklaring, incl.strafwijziging	7,3	7,1	7,1	7,1	.	.
vrijspraak	0,8	0,8	0,8	0,8	.	.
ontslag van alle rechtsvervolging	0,1	0,0	0,0	0,0	.	.
overige eindbeslissingen	1,1	0,9	0,9	0,9	.	.
Beroep in cassatie bij de Hoge Raad	1,8	1,4	1,4	1,7	1,3	.
w.v.						
verwerping van het beroep	1,5	1,1	1,2	1,3	1,0	.
terugwijzing/verwijzing	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	.
overige eindbeslissingen	0,2	0,2	0,2	0,4	0,2	.

Bron: CBS.

Wanneer de rechter er niet van overtuigd is dat de verdachte het door het openbaar ministerie ten laste gelegde feit heeft gepleegd, volgt een vrijspraak. De rechter spreekt dan impliciet uit dat het openbaar ministerie hem niet genoeg bewijsmateriaal heeft geleverd om wettig en overtuigend bewezen te achten dat deze verdachte dit strafbare feit heeft gepleegd. Als de rechter er wel van overtuigd is ('bewezen acht') dat deze verdachte dit feit heeft gepleegd, kan er desondanks een omstandigheid zijn waardoor de verdachte toch niet strafbaar is. De rechter zal de verdachte dan ontslaan van alle rechtsvervolging. Deze omstandigheden heten strafuitsluitingsgronden en staan omschreven in de wet. Voorbeelden zijn noodweer of ontoerekeningsvatbaarheid. Voor toepassing van deze wettelijke gronden worden door de rechter overigens zeer strenge eisen gesteld. Voordat de rechter zijn eindbeslissing geeft over de zaak zelf, zal hij altijd moeten toetsen of aan alle vereiste voorwaarden voor zijn eigen bevoegdheid of de ontvankelijkheid van het openbaar ministerie is voldaan. Zo niet dan kan de rechter zichzelf onbevoegd of het openbaar ministerie niet-ontvankelijk verklaren. De verdachte gaat dan (voorlopig) vrijuit.

Elke partij die helemaal of voor een deel in het ongelijk is gesteld kan in beroep gaan tegen de eindbeslissing van de rechter in eerste aanleg. Behalve bij het rechtsmiddel verzet (dat een verdachte kan aanwenden als hij bij verstek is veroordeeld) behandelt steeds een hogere rechter dan het college in eerste instantie een strafzaak in hoger beroep. Wanneer partijen in beroep gaan volgt een geheel nieuwe behandeling van de zaak.

Kantongerechtstrafzaken komen (tot 1 januari 2002) in hoger beroep terecht bij de rechtbank, rechtbankstrafzaken worden in hoger beroep behandeld door het gerechtshof. In bepaalde omstandigheden is nog een toetsing mogelijk omtrent de toepassing van het recht bij beslissingen van de (lagere) rechter via een beroep in cassatie bij de Hoge Raad.

Niet van elk vonnis kan in beroep worden gegaan. De wet regelt uitvoerig onder welke omstandigheden een van de soorten beroep kan worden ingesteld. Tegen een vrijspraak kan de verdachte niet in hoger beroep gaan, het openbaar ministerie (uiteraard) wel. Als een veroordeelde verdachte of de officier van justitie geen van beiden in beroep gaan, of beroep om de een of andere reden onmogelijk is of is geworden, wordt het vonnis of arrest na verloop van de beroepstermijn onherroepelijk. Het vonnis of arrest is dan alleen nog in zeer uitzonderlijke omstandigheden aantastbaar via een van de buitengewone rechtsmiddelen.

4.5 *Delict*

De fase van het strafrecht direct na het ter kennis komen of constateren van het delict, valt in eerste instantie binnen het werkkterrein van politie en Koninklijke Marechaussee. Door surveillance, actieve opsporing of aangifte van slachtoffers, belanghebbenden of derden-getuigen, komt de opsporingsinstantie (meestal de politie) strafbare feiten op het spoor. Het is voor de opspo-

ringsinstanties ondoenlijk en ondoelmatig van alle geconstateerde (soms 'zeer lichte') strafbare feiten proces-verbaal op te maken. De opsporingsambtenaar mag in veel gevallen zelfstandig beslissen het geconstateerde delict al dan niet langs het strafrechtelijke traject te sturen. Ontwikkelingen in de aantallen opgemaakte processen-verbaal geven een indicatie van ontwikkelingen van de criminaliteit.

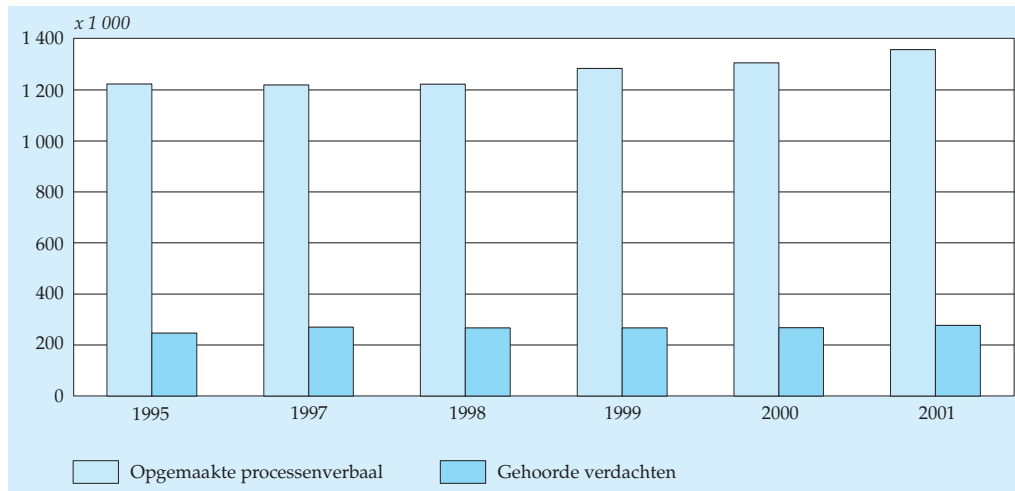
Staat 4.3
Geregistreerde criminaliteit, kerncijfers

	Opgemaakte processen-verbaal	Gehoorde verdachten		
		meerderjarig	minderjarig	totaal
	<i>x 1 000</i>			
Totaal				
1995	1 222,9	205,6	41,4	247,0
1997	1 218,9	223,0	47,3	270,1
1998	1 222,2	220,0	46,4	266,9
1999	1 284,3	219,3	47,9	267,2
2000	1 305,6	221,0	47,2	268,2
2001	1 357,6	229,5	47,1	276,6
Wetboek van Strafrecht w.v.	1 219,7	165,2	44,9	210,1
gewelddsmisdrijven	101,1	46,1	10,6	56,7
vermogensmisdrijven	919,3	86,6	22,8	109,4
vernieling en openbare orde	192,9	27,0	11,0	38,0
overige misdrijven Wetboek van Strafrecht	6,3	5,5	0,6	6,0
Wegenverkeerswet	120,3	44,7	1,0	45,6
Wet op de Economische delicten	3,6	2,8	0,1	3,0
Opiumwet	10,4	13,2	0,5	13,7
Wet Wapens en munitie	3,5	3,4	0,7	4,1
Overige wetten	0,2	0,2	0,0	0,2

Bron: CBS.

Een aanzienlijk deel van de door de politie opgemaakte processen-verbaal leidt om allerlei redenen niet tot inschrijving bij het openbaar ministerie en dus niet tot een strafzaak. Niet-opgehelderde delicten – delicten waarvan geen verdachte bekend is geworden – bereiken het parket niet. Processen-verbaal voor bepaalde veel voorkomende maar veelal onopgehelderde delicten als fietsdiefstal komen dan ook zelden bij het parket terecht. Het percentage opgehelderde delicten is in de loop der jaren gedaald tot gemiddeld 15 procent in 2001. Het ophelderingspercentage loopt per delictsoort sterk uiteen. Rijden onder invloed wordt voor 100 procent opgehelderd omdat dit strafbare feit in principe alleen door heterdaad kan worden geconstateerd. Het wordt daarom per definitie altijd opgehelderd: er is altijd een verdachte bekend. Een zeer veel voorkomend delict als diefstal met braak – inbraak – heeft daarentegen een laag ophelderingspercentage. Een op de tien geregistreerde inbraken wordt opgehelderd.

4.1 Geregisteerde criminaliteit

Bron: CBS.

Staat 4.4 Opheldering van strafbare feiten (percentages), naar delictgroep

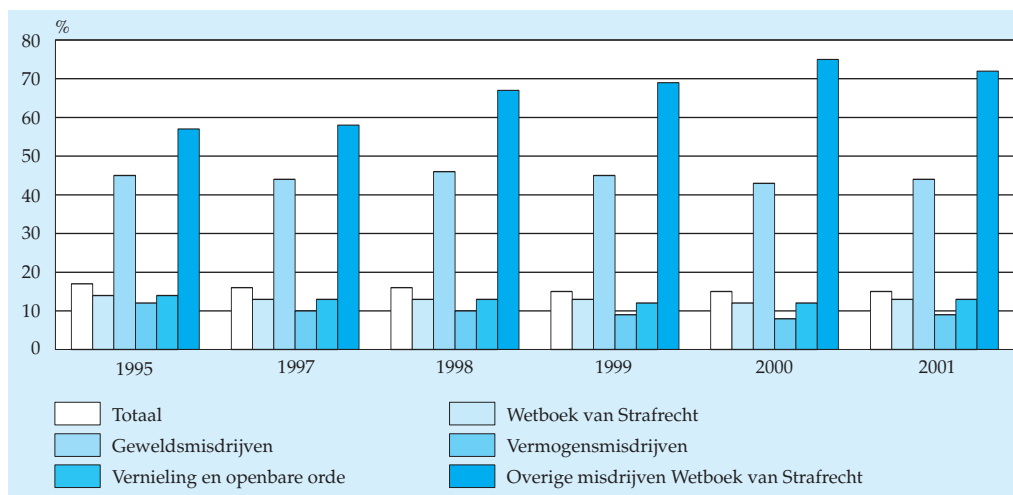
	1995	1997	1998	1999	2000	2001
Totaal	17	16	16	15	15	15
Wetboek van Strafrecht	14	13	13	13	12	13
w.v.						
geweldd misdrijven	45	44	46	45	43	44
vermogens misdrijven	12	10	10	9	8	9
vernieling en openbare orde	14	12	13	12	12	13
overige misdrijven Wetboek van Strafrecht	57	58	67	69	75	72
Wegenverkeerswet	47	41	39	35	35	34
Wet op de Economische delicten	74	70	71	57	54	68
Opiumwet	100	70	87	85	86	89
Wet Wapens en munitie	100	79	87	83	83	87
Overige wetten	82	55	43	81	72	69

Bron: CBS.

4.6 *Ingeschreven zaken bij het openbaar ministerie*

Het openbaar ministerie is een overheidsorgaan en ressorteert onder het ministerie van Justitie. Het heeft onder meer als taak de wetten te handhaven, strafbare feiten op te sporen en te vervolgen. Het vertegenwoordigt de staat bij de vervolging van verdachten van strafbare feiten. Het openbaar ministerie schrijft het door de opsporingsinstantie doorgezonden proces-verbaal in als een nieuwe strafzaak met één verdachte. De officier van justitie zal het delict op basis van de vermelde feiten kwalificeren om te bepalen tot welk type strafzaak het behoort en welke afdoeningmogelijkheden ten dienste staan.

4.2 Opheldering van strafbare feiten (percentages)

Bron: CBS.

Staat 4.5

Ingeschreven kantongerechtstrafzaken bij het openbaar ministerie, naar type verdachte

	1995	1997	1998	1999	2000	2001
	<i>x 1 000</i>					
Totaal betrokken verdachten	306,7	232,2	213,1	248,2	181,1	176,6
w.v.						
strafrechtelijk meerderjarigen	277,8	210,4	192,7	221,5	163,5	167,2
strafrechtelijk minderjarigen	16,1	14,7	13,6	18,3	10,9	6,2
rechtspersonen	12,8	7,1	6,9	8,4	6,8	3,2

Bron: CBS.

Het aantal ingeschreven verdachten van kantongerechtstrafzaken in het jaar 2001 beliep ruim 176 duizend. In 1995 waren het er nog ongeveer 306 duizend. Het aantal ingeschreven kantongerechtstrafzaken is in de tweede helft van de jaren negentig sterk gaan dalen omdat sindsdien een grote hoeveelheid lichte verkeersdelicten niet meer strafrechtelijk maar bestuursrechtelijk wordt afgehandeld. De inwerkingtreding van de Wet Mulder en de fiscalisering van gemeentelijke parkeerboetes (het zijn niet langer verkeersovertredingen met geldboete maar naheffingen door de belastingdienst) hebben dalende aantallen ingeschreven zaken tot gevolg gehad. Deze reductie betekende een aanzienlijke vermindering van de aantallen zaken bij het parket. Deze afneming van het aantal zaken dat aan het openbaar ministerie is aangeboden heeft, met een verschuiving in de tijd, uiteraard een vermindering van het aanbod van strafzaken bij de diverse rechterlijke instanties tot gevolg.

Bij de parketten worden ook zaken ingeschreven waarover volgens de wet de rechtbank een oordeel zal dienen te geven, als het tot een dagvaarding komt. Deze rechtbankstrafzaken gaan in de regel over de ernstige strafbare feiten.

Staat 4.6
Ingeschreven rechtbankstrafzaken bij het openbaar ministerie, naar delictgroep

	1995	1997	1998	1999	2000	2001
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	257,8	250,9	242,5	234,7	233,3	237,6
Wetboek van Strafrecht w.v.	157,3	144,2	140,7	137,6	137,0	139,1
gewelddsmisdrijven	28,9	30,7	31,4	32,7	33,5	35,4
vermogensmisdrijven	103,3	85,4	80,5	74,8	71,5	70,5
vernieling en openbare orde	22,9	25,7	25,7	25,6	26,8	28,0
overige misdrijven Wetboek van Strafrecht	2,2	2,4	3,1	4,4	5,1	5,3
Wegenverkeerswet	42,7	48,0	46,4	45,9	47,4	48,0
Wet op de Economische delicten	34,3	29,9	30,4	28,4	27,1	25,2
Opiumwet	9,9	12,0	11,3	10,6	10,0	12,1
Wet Wapens en munitie	4,6	5,3	5,1	5,0	4,6	5,1
Overige wetten/Onbekend	8,9	11,6	8,6	7,2	7,3	8,1

Bron: CBS.

In 2001 zijn ongeveer 240 duizend zaken ingeschreven. In 1995 waren het er ongeveer 260 duizend. Absoluut gezien is dit een lichte afname van het aantal aangeboden zaken. Uit het onderliggende cijfer blijkt dat bij de parketten, per 100 000 van de desbetreffende leeftijdsgroep, meer zaken met een minderjarige (12–17 jaar) dan met een meerderjarige (18–79 jaar) verdachte worden ingeschreven.

4.7 *Beslissing over verdere vervolging*

De volgende fase in het strafrechtelijk traject is de beslissing van het openbaar ministerie over de (verdere) vervolging van de ingeschreven strafzaak. De officier van justitie beoordeelt of de ingeschreven strafzaak in aanmerking komt voor (verdere) vervolging. De officier zal afwegen of een tenlastelegging op basis van het proces-verbaal zal kunnen leiden tot een veroordeling door de rechter of dat de zaak op een andere wijze moet worden afgedaan. Soms is het nodig aanvullend onderzoek te doen om te kunnen beoordelen hoe de zaak verder moet worden afgehandeld. Dan wordt besloten tot een gerechtelijk vooronderzoek. In dit kader is de functie van een onafhankelijke rechter-commissaris ingesteld. Hij beschikt over een aantal bijzondere bevoegdheden en dwangmiddelen. Zo'n onderzoek moet aanvullende informatie opleveren, zodat het openbaar ministerie op basis van voldoende gegevens kan beslissen over de

(verdere) vervolging in een strafzaak. In de eventuele rechtszaak kan de verzamelde informatie ook voor de rechter nuttig zijn.

4.8 Afdoeningen kantongerechtstrafzaken door het openbaar ministerie

Wanneer het openbaar ministerie zich een oordeel heeft kunnen vormen over de aangeboden strafzaak, neemt de officier van justitie een beslissing over de verdere gang van zaken.

Staat 4.7
Afdoeeningen kantongerechtheiten door het openbaar ministerie, naar wijze van afdoening en delictgroep

	1995	1997	1998	1999	2000	2001		
						totaal	w.v.	
							trans-acties	overige afdoeningen
	<i>x 1 000</i>					<i>%</i>		
Totaal	257,2	180,0	152,5	171,7	207,7	229,0	16,3	83,7
Wetboek van Strafrecht	7,6	7,4	6,9	7,4	8,6	10,9	13,3	86,7
Wegenverkeerswet en daarop rustende reglementen ¹⁾	146,0	102,7	88,8	102,6	103,8	78,1	29,5	70,5
Wet Aansprakelijkheidsverzekering motorrijtuigen	23,9	25,0	16,6	20,1	26,3	40,3	5,0	95,0
Wet Personenvervoer	43,5	15,0	13,9	15,7	29,7	35,6	3,5	96,5
Mediawet	1,1	0,2	0,0	0,0	0,0			
Rijtijdenwet 1936	0,1							
Spoorwegwet	0,7	0,4	0,3	0,2	0,2	0,2	23,0	77,0
Jachtwet, visserijwet en vogelwet 1936	1,2	3,2	1,5	1,3	1,1	1,5	21,9	78,1
Vreemdelingenwet	5,7	3,7	3,1	1,7	2,6	3,4	9,5	90,5
Wet Wapens en munitie	0,6	0,7	0,9	1,1	1,3	1,5	30,0	70,0
Verordeningen lagere overheden, andere bijzondere wetten, reglementen en besluiten	26,8	21,7	20,5	21,7	34,1	57,6	14,6	85,4

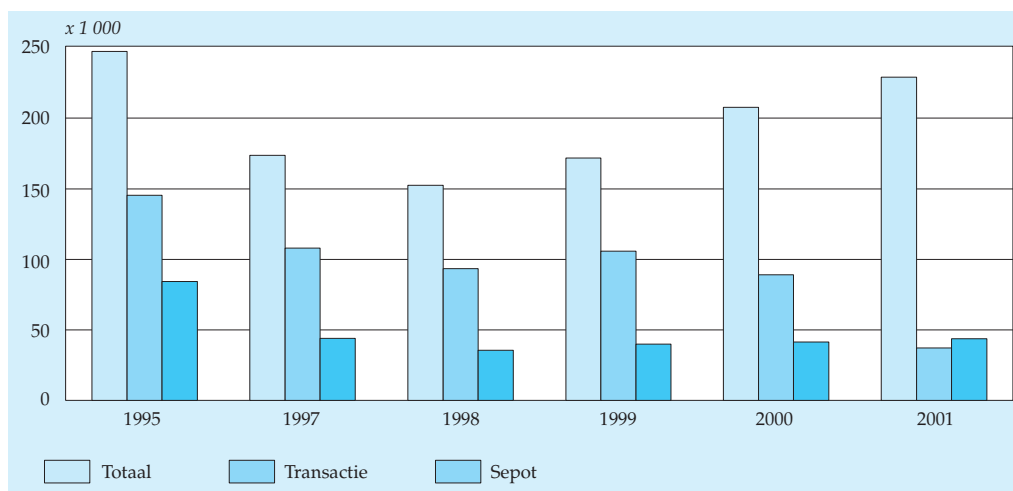
¹⁾ Exclusief gemeentelijke parkeerverordeningen.

Bron: CBS.

De cijfers tonen duidelijk aan dat de eerdergenoemde Wet Mulder het aantal afgedane zaken door het openbaar ministerie sterk heeft gereduceerd. De ruim 718 duizend afdoeningen van 1985 zijn teruggebracht tot net iets minder dan 230 duizend in 2001. De afgelopen jaren is sprake van een lichte toename van zaken, onder andere wegens overtreding van de Wet Personenvervoer.

Meent de officier van justitie dat er voldoende bewijs is voor een veroordeling dan kan hij de zaak ter berechting voorleggen aan de rechter. De officier heeft voor een aantal minder ernstige delicten de bevoegdheid de verdachte een transactie aan te bieden. De verdachte kan verdere strafvervolging voorkomen door de transactie te aanvaarden. Het gaat veelal om overtredingen, in mindere mate ook wel om misdrijven. Een transactie is een sanctie die wordt aangeboden en opgelegd door het openbaar ministerie. Een aanbod kan bestaan uit bijvoorbeeld het betalen van een geldbedrag, het herstellen van de schade of het uitvoeren van een taakstraf. In 2001 is in ruim 16 procent van de afdoeningen sprake van een transactie.

4.3 Transacties en sepot's kantongerechtstrafzaken

Bron: CBS.

Meestal gaat het om het betalen van een som geld (boete). Een aantal veelvoorkomende overtredingen wordt inmiddels op deze wijze afgedaan. Accepteert de verdachte/dader het voorstel dan is de zaak daarmee afgedaan en volgt er geen zaak bij de rechter.

Als de officier van justitie meent dat de feiten en omstandigheden in het proces-verbaal geen tenlastelegging opleveren die zal resulteren in een veroordeling of indien er een andere belemmering is de zaak (verder) te vervolgen, dan kan hij de strafzaak seponeren. Daarmee is de zaak beëindigd.

4.9 Afdoeningen Wet Mulder

Een regeling, die sterk samenhangt met strafrecht, maar in de regel bestuursrechtelijk wordt afgewikkeld, is de afhandeling van eenvoudige (verkeers)overtredingen. Deze Wet Administratiefrechtelijke Handhaving Verkeersvoorschriften, in de wandeling 'Wet Mulder' geheten, heeft primair tot doel de werklast van politie, openbaar ministerie en rechter te verlichten. Strafzaken over delicten van relatief klein belang – ze heten ook wel 'mulderfeiten' – worden niet meer binnen het reguliere strafrechtelijke systeem afgehandeld. In de wet zijn regels opgesteld om onder bepaalde voorwaarden en omgeven door waarborgen de lichte (verkeers)overtredingen bestuursrechtelijk af te handelen. Er zijn in 2001 ruim 9,2 miljoen beschikkingen verzonden.

Staat 4.8.1

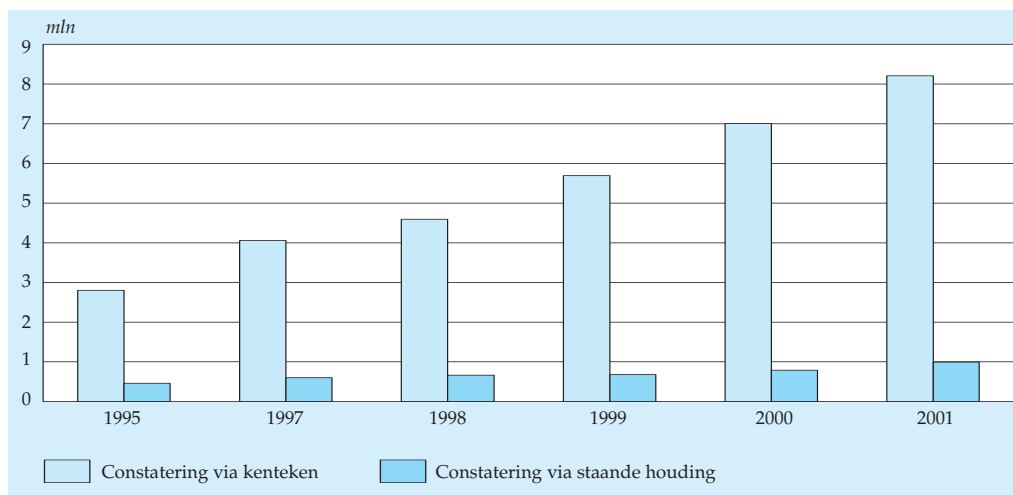
Geregistreerde beschikkingen Wet Mulder, naar wijze van constatering en soort verkeersovertreding

	1995	1997	1998	1999	2000	2001
	<i>x 1 000</i>					
Constatering via kenteken						
Totaal	2 805,2	4 058,2	4 593,3	5 694,2	7 006,1	8 209,9
w.v.						
te hard rijden	1 591,2	2 858,6	3 329,5	4 301,4	5 556,1	6 616,8
door rood licht rijden	175,5	187,5	182,5	198,5	224,4	257,8
fout parkeren	859,4	827,6	852,0	912,5	933,6	1 012,5
overige	179,1	184,5	229,3	281,8	292,0	322,8
Constatering via staande houding						
Totaal	458,6	595,5	662,3	673,8	787,9	993,2
w.v.						
te hard rijden	87,7	89,7	92,2	81,8	92,1	121,9
door rood licht rijden	41,5	48,8	44,9	44,6	53,5	63,5
fout parkeren	20,1	22,4	26,2	30,5	33,1	41,5
overige	309,2	434,7	499,0	516,9	609,2	766,3

Bron: CBS.

De betrokken overtreder krijgt, vrij snel na het constateren van het delict, een voorstel voor een bestuursrechtelijke sanctie voorgelegd. De Wet Mulder kent als enige sanctie het betalen van een geldsom. De inning van de verschuldigde boetes staat onder leiding van de officier van justitie en is in handen van het Centraal Justitieel Incassobureau in Leeuwarden. Als de verdachte niet akkoord gaat met de beschikking, dan kan hij administratief beroep aantekenen bij de officier van justitie. Op diens beslissing staat beroep open bij de kantonrechter, eventueel cassatie bij de Hoge Raad. Het beroep bij de rechter wordt pas in behandeling genomen nadat zekerheid is gesteld voor de oorspronkelijk opgelegde boete.

4.4 Geregistreerde beschikkingen Wet Mulder, naar wijze van constatering

Bron: CBS.

Staat 4.8.2 Inning opgelegde boetes Wet Mulder

	1995	1997	1998	1999	2000	2001
	<i>x 1 000</i>					
Beschikkingen w.o.	3 263,8	4 653,7	5 255,6	6 368,0	7 794,0	9 203,1
ingetrokken	15,5	24,0	29,7	32,1	31,3	38,1
vernietigd	52,6	87,6	96,0	125,4	145,1	167,8
Te innen door het CJIB ¹⁾	3 195,8	4 542,1	5 129,9	6 210,5	7 617,6	8 997,2
Geïnde beschikkingen	2 910,0	4 289,4	4 731,3	6 035,3	7 385,9	8 622,6
(Nog) niet geïnde beschikkingen op 1 april	285,8	252,7	398,6	175,2	231,7	374,6
	<i>mln euro</i>					
Opgelegde boetes	123,9	176,6	217,5	260,5	313,1	377,9
Ontvangen boetes	115,5	169,3	197,4	235,2	304,2	350,3
	<i>euro</i>					
Gemiddeld boetebedrag	38	38	41	41	40	41

¹⁾ Centraal Justitieel Incassobureau.

Bron: CBS.

Als de betrokken overtreder niet (tijdig) betaalt en ook niet in beroep gaat, zijn in de wet, inmiddels zeer effectief gebleken, innings- en verhaalsmaatregelen opgenomen. Vrijwel alle opgelegde bedragen worden geïnd. Op de peildatum (1 april) is zo'n 5 procent (nog) niet geïnd. In totaal wordt er zo'n 350 miljoen euro ontvangen, met een gemiddeld boetebedrag van 41 euro.

4.10 Afdoeningen rechtbankstrafzaken door het openbaar ministerie

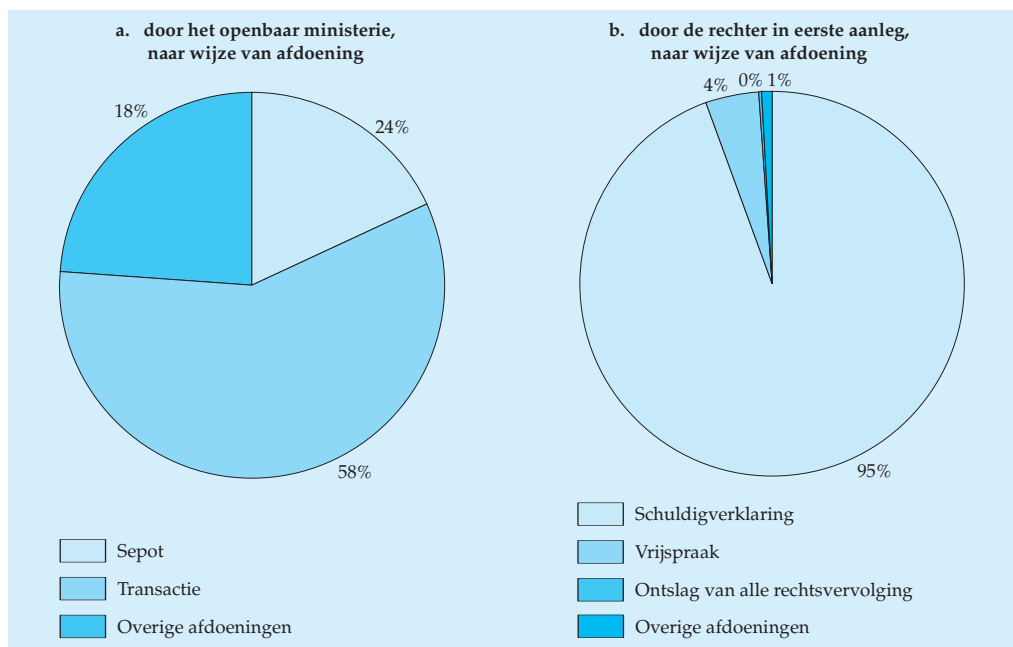
Het openbaar ministerie beslist over de afdoening van de ingeschreven rechtbankstrafzaken. Een deel van de zaken (ongeveer 116 duizend in 2001) wordt door het openbaar ministerie zelf afgedaan, waaronder sepots (28 duizend), transacties (67 duizend) en 21 duizend overige afdoeningen, zoals voeging ad informandum of overdracht aan een ander parket. De overige ingeschreven zaken gaan in principe door naar de rechter.

Staat 4.9
Afdoeningen rechtbankstrafzaken door het openbaar ministerie, naar wijze van afdoening en delictgroep

	1995	1997	1998	1999	2000	2001		
						totaal	w.o.	
							sepots	transacties
	<i>x 1 000</i>					<i>%</i>		
Totaal	147,5	130,8	120,2	114,5	118,4	116,3	24,2	57,4
Wetboek van Strafrecht	87,5	71,8	68,9	57,2	62,4	60,2	32,1	43,3
w.v.								
gewelddsmisdrijven	12,9	12,8	11,8	11,6	13,3	13,5	39,8	41,2
vermogensmisdrijven	59,7	43,3	36,7	30,3	31,7	28,9	29,2	39,5
vernieling en openbare orde	13,7	14,4	13,8	13,1	14,6	15,0	31,1	50,3
overige misdrijven Wetboek van Strafrecht	1,2	1,3	1,6	2,2	2,8	2,8	30,7	54,4
Wegenverkeerswet	21,2	23,4	20,3	20,4	21,8	20,3	15,8	71,0
Wet op de Economische delicten	27,2	20,6	24,0	25,6	23,2	22,6	12,7	76,6
Opiumwet	4,5	4,8	3,9	3,0	3,1	3,8	34,6	48,3
Wet Wapens en munitie	3,1	3,7	3,4	3,3	3,0	3,3	12,8	77,6
Overige wetten/Onbekend	4,1	6,5	4,7	5,0	4,9	6,1	16,5	74,8

Bron: CBS.

4.5 Afdoeningen rechtbankstrafzaken 2001

Bron: CBS.

4.11 Afdoeningen kantongerechtstrafzaken door de rechter

Op grond van de wet behandelen de kantongerechten de strafzaken van alle overtredingen waarvan de kennisneming niet aan een andere rechter opgedragen. Verder is bepaald dat hoger beroep van de vonnissen die in deze zaken zijn geweest steeds mogelijk is, behalve als het belang van een nieuwe behandeling van de zaak volgens objectieve in de wet genoemde maatstaven te gering is. De kantonrechter spreekt recht als alleenzittende rechter, met administratieve ondersteuning van een griffier.

Een strafzaak wordt gevoerd tegen één verdachte. In die strafzaak kunnen overigens verschillende feiten worden behandeld die de verdachte heeft begaan. Als iemand zich op verschillende momenten en plaatsen schuldig maakt aan bijvoorbeeld zwartrijden, kunnen de feiten in één zaak worden behandeld.

De kantonrechter doet de voorgelegde feiten af met een eindbeslissing in eerste instantie. In 1985, ver voor de invoering van de Wet Mulder, waren het er 425 duizend. In het jaar 2001 hebben de kantongerechten ongeveer 100 duizend feiten afgedaan. Een groot deel gaat over overtredingen van de Wegenverkeerswet en de daarop berustende reglementen (26 duizend zaken), ondanks de vermindering van deze zaken door invoering van de Wet Mulder. Ook de Wet Personenvervoer (18 duizend zaken, waaronder 'zwartrijders') en de Wet Aansprakelijkheidsverzekering Motorrijtuigen (24 duizend zaken) leveren veel procedures op.

Staat 4.10
Afdoeningen kantongerechtfteiten door de rechter, naar delictgroep

	1995	1997	1998	1999	2000	2001
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	135,6	116,3	100,0	92,1	100,2	101,8
Wetboek van Strafrecht	3,5	3,8	4,1	3,7	4,2	4,7
Wegenverkeerswet en daarop rustende reglementen ¹⁾	49,8	35,8	35,7	29,1	30,2	26,3
Wet Aansprakelijkheidsverzekering motorrijtuigen	27,6	30,6	23,8	21,7	24,8	24,0
Wet Personenvervoer	39,0	25,7	15,2	18,9	17,3	18,2
Mediawet	0,6	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Rijtijdenwet 1936	0,0					
Spoorwegwet	1,2	2,2	1,7	1,3	1,2	1,5
Jachtwet, visserijwet en vogelwet 1936	0,5	0,7	0,7	0,7	0,7	0,6
Vreemdelingenwet	1,0	0,3	0,6	0,6	0,8	0,8
Wet Wapens en munitie	0,3	0,2	0,3	0,3	0,3	0,3
Verordeningen lagere overheden ²⁾	12,3	16,8	17,8	15,8	20,8	25,3

¹⁾ Exclusief gemeentelijke parkeerverordeningen.

²⁾ Inclusief andere bijzondere wetten, reglementen en besluiten.

Bron: CBS.

In vrijwel alle gevallen eindigt de zaak met een schuldigverklaring. De overige beslissingen, zoals vrijspraak, ontslag van alle rechtsvervolgning of niet-ontvankelijkheid van het openbaar ministerie, zijn uitzonderingen.

4.12 Afdoeningen rechtbankstrafzaken door de rechter

De arrondissementsrechtbank neemt in eerste instantie kennis van de strafzaken van misdrijven, met uitzondering van een aantal delicten uit bijzondere strafwetten en uitgezonderd bepaalde bijzondere omstandigheden. Deze rechtbankstrafzaken bestaan voor twee derde uit zaken waarbij een delict uit het Wetboek van Strafrecht is betrokken. Ook de misdrijven uit de Wegenverkeerswet, de Wet op de Economische Delicten en de Opiumwet maken deel uit van de zaken die in eerste aanleg door de rechtbank worden afgedaan. Het is van belang te vermelden dat bij meervoudig strafbaar handelen (bijvoorbeeld aanranding met bedreiging of mishandeling) in de statistieken het delict wordt geteld waarop in de wet de zwaarste strafbedreiging staat. De rechtbank spreekt in beginsel recht in meervoudige kamer, waarbij de kamer bestaat uit drie rechters. In de praktijk spreekt de rechtbank in vier van de vijf zaken recht in enkelvoudige kamer. De (economische) politierechter en de kinderrechter zijn alleenzittende rechters.

De strafkamers van de 19 arrondissementsrechtbanken hebben in 2001 bijna 112 duizend zaken afgedaan. Bij de strafkamers van de rechtbanken eindigt 95 procent van de zaken in een schuldigverklaring.

Staat 4.11.1
Afdoeningen rechtbankstrafzaken door de rechter, naar wijze van afdoening

	1995	1997	1998	1999	2000	2001
<i>x 1 000</i>						
Totaal	110,1	112,9	112,2	115,1	111,3	111,9
w.v.						
schuldigverklaring	97,2	101,2	100,2	105,8	105,4	105,8
vrijspraak	4,1	4,1	4,1	4,7	4,7	4,7
ontslag van alle rechtsvervolgning	0,3	0,2	0,2	0,3	0,2	0,3
overige afdoeningen	8,5	7,3	7,7	4,3	1,0	1,1

Bron: CBS.

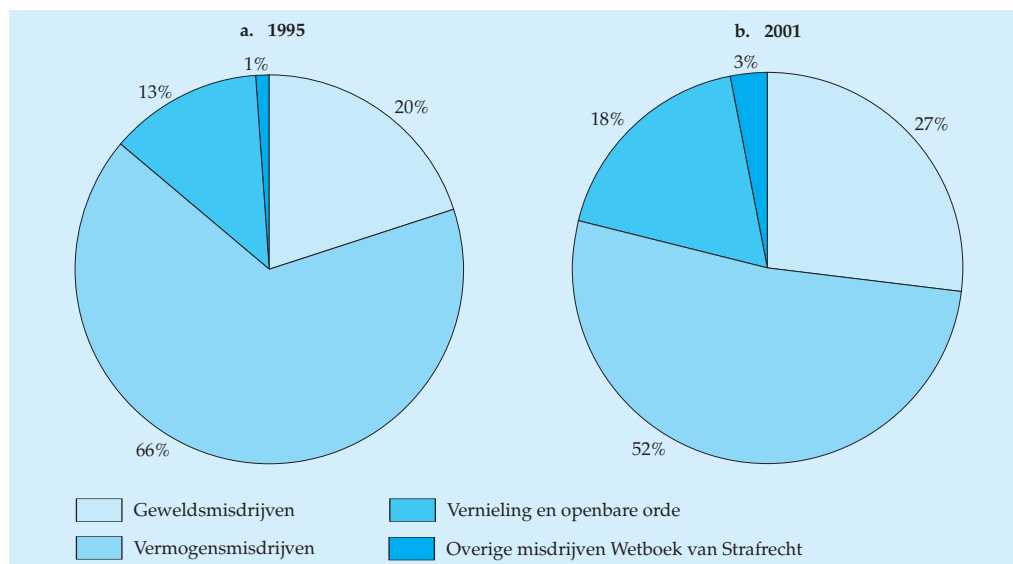
Staat 4.11.2
Afdoeningen rechtbankstrafzaken door de rechter, naar delictgroep

	1995	1997	1998	1999	2000	2001
<i>x 1 000</i>						
Totaal	110,1	112,9	112,2	115,1	111,3	111,9
Wetboek van Strafrecht	73,4	69,0	70,3	73,8	70,7	69,0
w.v.						
gewelddsmisdrijven	14,4	15,8	16,4	18,3	18,2	18,4
vermogensmisdrijven	48,8	41,7	41,4	41,3	37,9	36,3
vernietiging en openbare orde	9,4	10,6	11,3	12,6	12,4	12,2
overige misdrijven Wetboek van Strafrecht	0,7	1,0	1,2	1,6	2,1	2,1
Wegenverkeerswet	20,7	25,2	24,1	24,0	25,0	23,6
Wet op de Economische delicten	6,5	7,1	6,0	5,5	5,0	4,0
Opiumwet	5,0	6,6	7,2	7,3	6,7	7,1
Wet Wapens en munitie	2,2	2,1	2,0	2,0	1,9	1,9
Overige wetten/Onbekend	2,2	3,0	2,6	2,4	2,0	6,3

Bron: CBS.

De op te leggen sancties bestrijken een brede variatie aan hoofdstraffen, bijkomende straffen en maatregelen. Bij een schuldigverklaring wordt de rechter geen minimumsanctie voorgeschreven. Als hij dat noodzakelijk vindt kan hij schuldig verklaren zonder strafoplegging. Anderzijds behoort bij elke strafbepaling een maximale strafbedreiging. In de delictsomschrijving of via een verwijzing in een ander artikel of in een verwante wet staan de hoogte van de boete of de duur van de vrijheidsbenemende straf of de maatregel die de rechter ten hoogste mag opleggen.

4.6 Afdoeningen rechtbankstrafzaken door de rechter naar delicten Wetboek van Strafrecht

Bron: CBS.

Dat kan in voorwaardelijke dan wel onvoorwaardelijke vorm en ook in combinatie met andere sancties. De belangrijkste hoofdstraffen zijn: gevangenisstraf, geldboete en taakstraf.

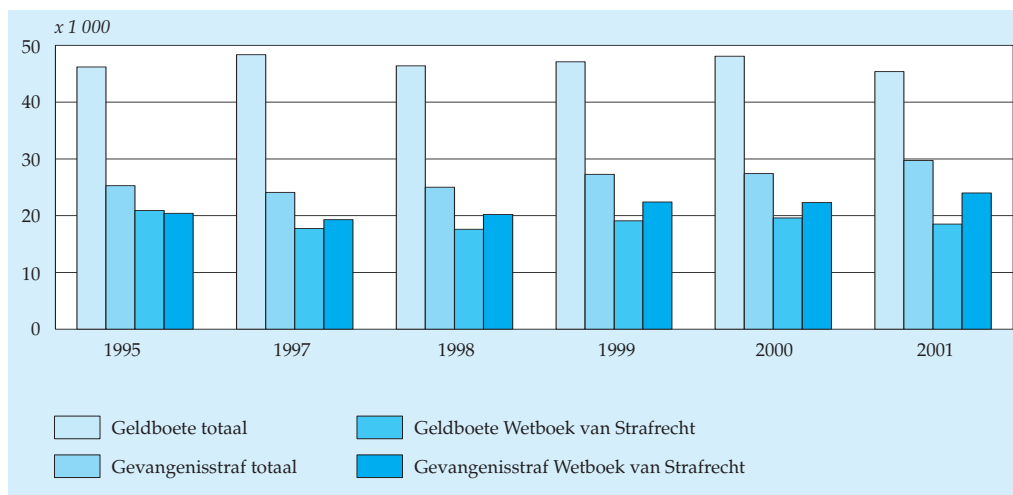
Staat 4.11.3

Afdoeningen rechtbankstrafzaken door de rechter, met opgelegde geheel of gedeeltelijk onvoorwaardelijke sanctie, naar type sanctie en delictgroep

	Gevangenisstraf						Geldboete					
	1995	1997	1998	1999	2000	2001	1995	1997	1998	1999	2000	2001
	<i>x 1 000</i>											
Totaal	25,3	24,1	25,0	27,3	27,4	29,7	46,2	48,4	46,4	47,1	48,1	45,4
Wetboek van Strafrecht w.v.	20,4	19,3	20,1	22,3	22,3	24,0	20,9	17,7	17,6	19,1	19,6	18,5
geweldsmisdrijven	4,6	4,7	4,6	5,1	5,4	5,7	3,6	3,6	3,8	4,5	4,4	4,6
vermogensmisdrijven	14,5	13,2	14,0	15,3	15,0	16,3	12,8	9,6	9,0	9,1	8,8	7,6
vernieling en openbare orde	1,1	1,2	1,3	1,6	1,7	1,8	4,3	4,2	4,3	4,7	5,0	5,0
overige misdrijven Wetboek van Strafrecht	0,2	0,2	0,2	0,3	0,2	0,3	0,2	0,3	0,6	0,8	1,3	1,4
Wegenverkeerswet	1,0	0,9	0,9	1,1	1,3	1,2	17,4	21,3	20,5	20,4	21,5	20,2
Wet op de Economische delicten	0,2	0,2	0,1	0,2	0,2	0,0	4,8	5,5	4,6	4,1	3,8	3,3
Opiumwet	3,0	3,1	3,3	3,2	3,0	3,6	0,8	1,3	1,5	1,6	1,3	1,4
Wet Wapens en munitie	0,5	0,4	0,4	0,4	0,4	0,5	1,0	1,0	0,9	0,9	0,9	0,8
Overige wetten/Onbekend	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1	0,4	1,2	1,6	1,3	1,1	1,1	0,9

Bron: CBS.

4.7 Afdoeningen rechtbankstrafzaken door de rechter, naar type sanctie en delictgroep

Bron: CBS.

Bij de bijkomende straffen gaat het vooral om de ontzegging van de rijbevoegdheid of de verbeurdverklaring. Van de maatregelen komt nog al eens de onttrekking aan het (maatschappelijk) verkeer voor.

Staat 4.11.4

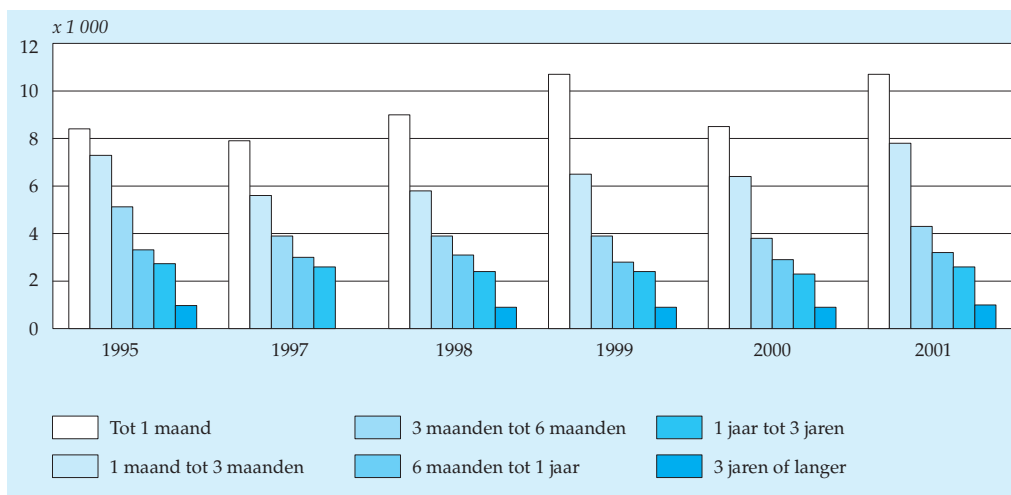
Afdoeningen rechtbankstrafzaken door de rechter met opgelegde geheel of gedeeltelijk onvoorwaardelijke gevangenisstraf, naar duur van het onvoorwaardelijke deel

	1995	1997	1998	1999	2000	2001
<i>x 1 000</i>						
Tot 1 maand	7,6	7,9	9,0	10,7	8,5	10,7
1 maand tot 3 maanden	6,3	5,6	5,8	6,5	6,4	7,8
3 maanden tot 6 maanden	4,7	3,9	3,9	3,9	3,8	4,3
6 maanden tot 1 jaar	3,1	3,0	3,1	2,8	2,9	3,2
1 jaar tot 3 jaren	2,7	2,6	2,4	2,4	2,3	2,6
3 jaren en langer	1,0	1,0	0,9	0,9	0,9	1,0
Totaal	25,3	24,1	25,0	27,3	27,4	29,7

Bron: CBS.

De hoogte van de opgelegde sancties is uiteraard afhankelijk van de feiten en omstandigheden van de individuele zaak. Van de opgelegde 30 duizend onvoorwaardelijke gevangenisstrafsancties in 2001 was het 10 duizend keer voor een periode tot één maand.

4.8 Afdoeningen rechtbankstrafzaken door de rechter, naar duur van het onvoorwaardelijk deel van de gevangenisstraf

Bron: CBS.

Staat 4.11.5

Afdoeningen rechtbankstrafzaken door de rechter met opgelegde geheel of gedeeltelijk onvoorwaardelijke gevangenisstraf, naar type sanctie, geslacht en leeftijdsgroep van de veroordeelde

	Gevangenisstraf						Geldboete					
	1995	1997	1998	1999	2000	2001	1995	1997	1998	1999	2000	2001
	<i>x 1 000</i>											
Totaal ¹⁾	25,3	24,1	25,0	27,3	27,4	29,7	46,2	48,4	46,4	47,1	48,1	45,4
Mannen	23,5	22,1	22,9	25,0	25,2	27,2	39,3	41,7	39,5	40,5	41,6	38,9
Tot 24 jaar	6,0	4,8	4,8	5,1	5,0	5,8	9,5	8,3	7,9	8,4	8,9	8,5
24-29 jaar	6,8	6,2	6,1	6,4	6,0	6,4	9,2	9,4	9,0	8,9	9,0	8,1
30-39 jaar	7,5	7,6	8,1	9,0	9,2	9,8	10,6	12,1	11,5	12,0	12,2	11,5
40-49 jaar	2,5	2,7	3,1	3,5	4,0	4,2	6,3	7,2	6,6	6,8	7,0	6,6
50-59 jaar	0,5	0,6	0,7	0,7	0,8	0,8	2,7	3,4	3,3	3,4	3,4	3,2
60 jaar of ouder	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,8	1,0	1,0	1,0	1,1	1,0
Vrouwen	1,8	2,0	2,0	2,4	2,2	2,4	4,6	4,5	4,6	4,9	5,0	4,8
Tot 24 jaar	0,4	0,3	0,3	0,4	0,4	0,5	1,0	0,8	0,9	1,0	1,1	1,0
24-29 jaar	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,6	1,0	1,0	0,9	0,9	1,0	0,9
30-39 jaar	0,6	0,8	0,8	0,9	0,9	0,8	1,4	1,4	1,4	1,5	1,5	1,4
40-49 jaar	0,2	0,3	0,3	0,4	0,4	0,4	0,8	0,8	0,9	0,9	1,0	0,9
50-59 jaar	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,3	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
60 jaar of ouder	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1

¹⁾ Incl. onbekend en rechtspersonen.

Bron: CBS.

Ongeveer negen van de tien gevangenisstraffen worden opgelegd aan mannen. De leeftijdsgroep 30–39 jaar krijgt het meest te maken met onvoorwaardelijke gevangenisstraf. Van de 30 duizend keer worden er bijna 10 duizend uitgedeeld aan mannen in deze leeftijdscategorie. De leeftijdscategorieën tot 24 jaar en 24–29 jaar komen daar vlak achter, met ongeveer 5,8 respectievelijk 6,4 duizend veroordelingen.

Staat 4.11.6

Afdoeningen rechtbankstrafzaken door de rechter met opgelegde geheel of gedeeltelijk onvoorwaardelijke geldboete, naar bedrag van het onvoorwaardelijke deel

	1995	1997	1998	1999	2000	2001
<i>x 1 000</i>						
Totaal	46,2	48,4	46,4	47,1	48,1	45,4
Tot 22,69 euro	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0
22,69 tot 113,45 euro	4,9	3,6	3,1	3,0	2,8	0,7
113,45 tot 226,89 euro	8,9	8,5	8,0	8,0	8,1	8,0
226,89 tot 453,78 euro	15,1	17,5	16,0	15,9	16,7	13,6
453,78 tot 907,56 euro	12,6	13,9	14,0	14,4	14,6	12,6
907,56 tot 2 268,90 euro	3,8	4,2	4,5	5,0	5,2	5,2
2 268,90 tot 4 537,80 euro	0,3	0,4	0,4	0,4	0,4	0,3
4 537,80 euro of meer	0,4	0,3	0,4	0,4	0,3	5,0

Bron: CBS.

In ruim 45 duizend zaken werd door de rechter in eerste aanleg (mede) een onvoorwaardelijke geldboete opgelegd. Een boetebedrag tussen 226,29 en 453,78 euro (tot 2002 resp. 500 en 1 000 gulden) wordt het meest opgelegd: bijna 17 duizend keer.

Staat 4.11.7

Afdoeningen rechtbankstrafzaken door de rechter met opgelegde geheel of gedeeltelijk onvoorwaardelijke ontzegging van de rijbevoegdheid, naar duur van het onvoorwaardelijke deel

	1995	1997	1998	1999	2000	2001
<i>x 1 000</i>						
Totaal	8,8	9,6	9,1	9,4	9,6	9,6
Tot 6 maanden	1,8	1,8	1,8	1,9	2,1	2,2
6 maanden tot 12 maanden	6,2	7,1	6,8	6,9	6,8	6,6
12 maanden tot 18 maanden	0,5	0,5	0,4	0,4	0,4	0,6
18 maanden tot 24 maanden	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1
24 maanden of langer	0,2	0,2	0,2	0,1	0,2	0,2

Bron: CBS.

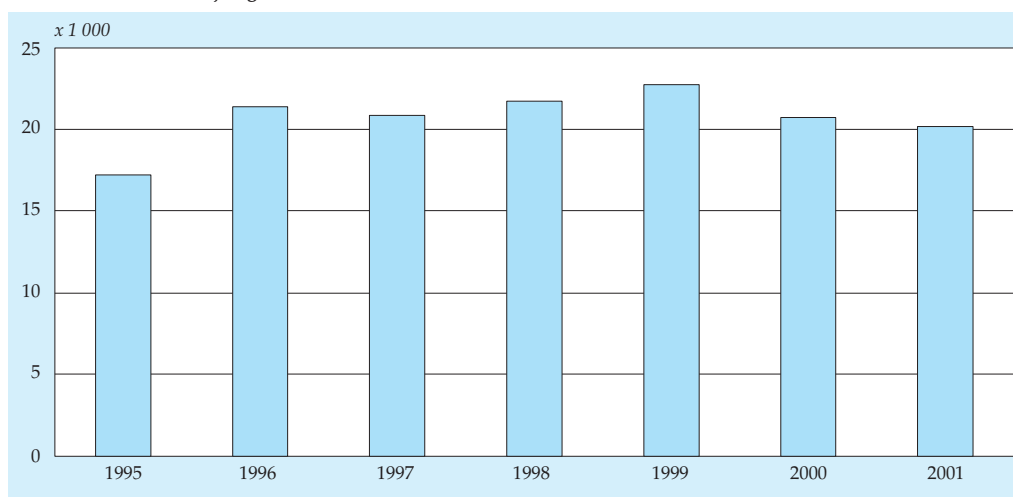
Een voor betrokkenen ingrijpende sanctie is een onvoorwaardelijke ontzegging van de rijbevoegdheid. De veroordeelde mag dan gedurende enige tijd geen motorrijtuig meer besturen.

Van de 9,6 duizend keer dat deze sanctie werd uitgesproken is ruim tweederde opgelegd voor een periode tussen de zes maanden en een jaar. Een langere periode komt in bijna 10 procent van de opgelegde onvoorwaardelijke ontzeggingen voor.

4.13 Halt en jeugdstrafrechtspraak

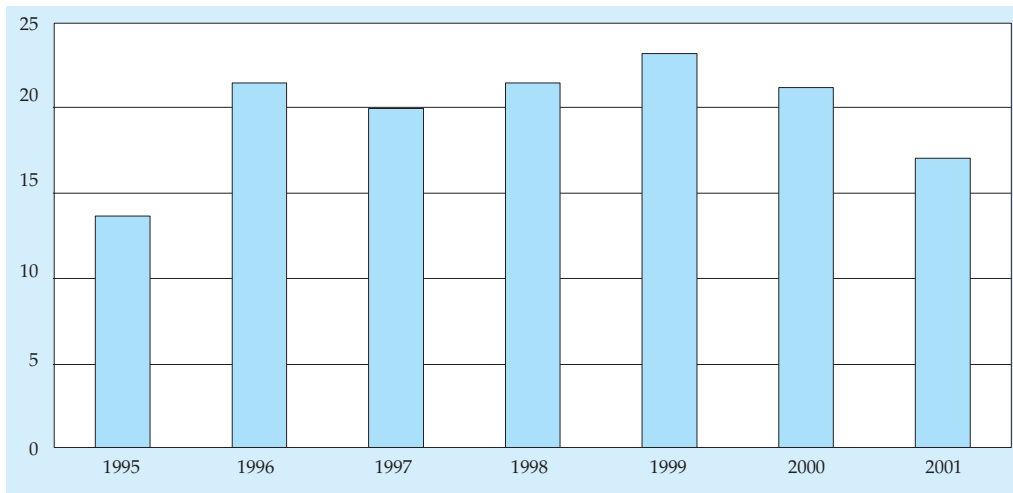
In het jeugdstrafrecht is sinds 1995 de bijzondere vorm van afhandeling van geconstateerde strafbare feiten bij jeugdige wetsovertreders, de Haltafdoening, opgenomen. Om te voorkomen dat strafrechtelijk minderjarigen – de leeftijdscategorie 12–17 jaar – bij een eerste politiecontact in verband met lichte criminele gedragingen meteen het ingrijpende reguliere strafrechtelijke traject worden opgestuurd, is sinds begin van de jaren tachtig een alternatieve wijze van sanctionering tot ontwikkeling gekomen. Hiervoor zijn de Haltbureaus (HALT = Het ALTERNatief) in het leven geroepen. Jeugdige criminelen wordt daar de mogelijkheid geboden ‘de zaak weer goed te maken’ door de schade te betalen en een tegenprestatie voor de benadeelde te leveren in de vorm van ‘werken’. Komt de jonge dader de afspraken na dan is daarmee de zaak afgedaan en volgt geen opname in de justitiële documentatie. Daarnaast ondernemen de Haltbureaus allerlei preventieve activiteiten.

4.9.1 Aantal Halt-verwijzingen

Bron: CBS.

4.9.2 Aantal Halt-verwijzingen per 1 000 jongeren van 12 tot 18 jaar

Bron: CBS.

In de loop der jaren is het jaarlijkse aantal Haltafdoeningen gestaag toegenomen tot ruim boven de 20 duizend. Ook los van de groei van het aantal Halt-bureaus wordt steeds meer gebruik gemaakt van de Haltafdoening. Andere redenen van deze toeneming zijn verder de geleidelijke uitbreiding van het aantal delicten waarbij de Haltafdoening mogelijk is, de toenemende bekendheid van Halt bij de politie en de strengere aanpak van de jeugdcriminaliteit.

Wanneer strafrechtelijk minderjarigen bij contact met justitie niet in aanmerking komen voor een Haltafdoening geldt voor hen het strengere reguliere jeugdstrafrecht. Dit is in 1995 uitvoerig herzien. Bij deze jeugdige delinquenten gaat het meestal om een veroordeling wegens vormen van diefstal (diefstal met geweld, een geweldsdelict of gekwalificeerde diefstal, een vermogensdelict). De kinderrechter kan de jonge criminelen veroordelen tot een vrijheidsstraf: jeugd-detentie. Tot september 1995 bestonden ook de tuchtschool en het arrest, maar bij de herziening van het jeugdstrafrecht zijn deze vormen van vrijheidsstraf vervallen.

4.14 Doorlooptijd strafprocedures

De gemiddelde doorlooptijd van strafprocedures, gerekend vanaf de inschrijving bij het parket tot de eindbeslissing in eerste aanleg is per type zaak verschillend. De gemiddelde duur is afhankelijk van een aantal factoren.

Staat 4.12**Afdoeningen rechtbankstrafzaken door de kinderrechter met opgelegde geheel of gedeeltelijk onvoorwaardelijke vrijheidsbenemende sanctie, naar duur van het onvoorwaardelijke deel**

	1995	1997	1998	1999	2000	2001
Totaal	1 072	861	704	599	1 000	1 602
Tuchtschool	888					
w.v.						
Tot 1 maand	98					
1 maand tot 3 maanden	416					
3 maanden tot 6 maanden	314					
6 maanden of langer	60					
Arrest	63					
w.v.						
Tot 1 week	8					
1 week tot 2 weken	54					
2 weken of langer	1					
Jeugddetentie	93	861	704	599	1 000	1 602
w.v.						
Tot 1 maand	15	131	112	100	182	315
1 maand tot 3 maanden	24	249	194	152	223	470
3 maanden tot 6 maanden	41	288	232	208	346	525
6 maanden of langer	13	193	166	139	249	292

Bron: CBS.

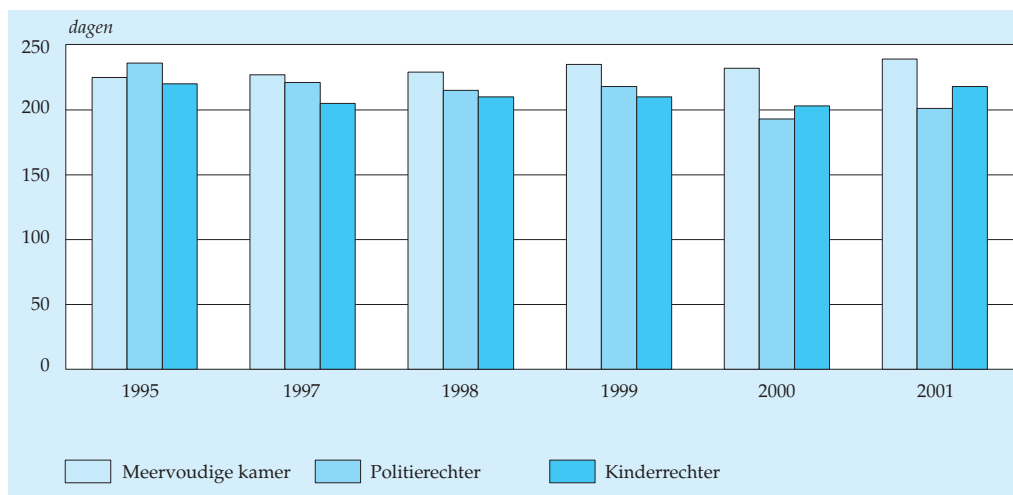
Staat 4.13**Gemiddelde doorlooptijd in dagen van afdoeningen rechtbankstrafzaken, naar type rechter**

	1995	1997	1998	1999	2000	2001
Meervoudige kamer	225	227	229	235	232	239
Politierechter	236	221	215	218	193	201
Kinderrechter	220	205	210	210	203	218

Bron: CBS.

Een rol blijkt te spelen welk rechterlijk college de zaak afhandelt: de meervoudige kamer, de politierechter of de kinderrechter. Bij de rechtbankstrafzaken die in 2001 in eerste instantie zijn afgedaan door de meervoudige kamer gingen er vanaf de inschrijving bij het parket tot de eindbeslissing gemiddeld 239 dagen voorbij. Bij de kinderrechter waren het er minder (218 dagen). Bij de politierechter duurde het 201 dagen. In de loop van de jaren zijn nogal sterke fluctuaties zichtbaar.

4.10 Gemiddelde duur van afdoeningen rechtbankstrafzaken, naar type rechter

Bron: CBS.

De kwaliteit van het dossier speelt ongetwijfeld een belangrijke rol. Ingewikkelde zaken met veel (proces)incidenten, uitgebreide getuigenverhoren en andere tijdrovende complicaties kunnen de duur doen oplopen. Deze kwalitatieve kenmerken van de procedures zijn niet in de statistieken bekend.

4.15 Hoger beroep

Een tweede taak voor de arrondissementsrechtbank is rechtspreken in hoger beroep van de kantongerechtszaken. Elke geheel of gedeeltelijk in het ongelijk gestelde 'partij' in het geding voor de kantonrechter kan in de regel in hoger beroep gaan bij de arrondissementsrechtbank. Dit geldt uiteraard zowel voor de verdachte als voor het openbaar ministerie. De zaak wordt dan opnieuw in volle omvang behandeld. Het eerder door de kantonrechter gewezen vonnis is inzet van het geding.

Van vonnissen in rechtbankstrafzaken kunnen betrokken 'partijen' in hoger beroep gaan bij het gerechtshof. De strafkamer van het hof bestaat uit drie raadsheren. Hij behandelt een rechtbankstrafzaak in hoger beroep. Het vonnis van de rechtbank is de inzet van het geding. Het hof kan dit vonnis bevestigen of vernietigen. In zijn eindbeslissing, het arrest, neemt het hof in geval van vernietiging van het vonnis van de rechtbank een nieuwe beslissing.

Gegevens over hoger beroep zijn in beperkte mate beschikbaar. In het begin van dit hoofdstuk zijn de beschikbare gegevens opgenomen.

4.16 Beroep in cassatie

Een 'partij' in het strafgeding in tweede instantie kan onder bepaalde omstandigheden van de beslissing van een beroepsrechter in cassatie gaan bij de Hoge Raad, het hoogste rechtscollege van ons land in strafzaken. De raad zetelt in Den Haag. De appellant moet zich in rechte laten vertegenwoordigen door een als zodanig gekwalificeerde cassatieadvocaat.

De Hoge Raad oordeelt nooit over de feiten maar neemt aan dat die door de lagere rechter(s) juist zijn vastgesteld. De raad beoordeelt of het recht goed is toegepast. Hij kan het cassatieberoep verwerpen of het aangevallen vonnis van de rechtbank of arrest van het gerechtshof vernietigen ('casseren'). Als de beslissing van de lagere rechter wordt vernietigd kan de raad de zaak zelf afdoen (komt niet zo veel voor). Ook kan de Hoge Raad de zaak terugwijzen naar de rechter die de eerdere beslissing heeft genomen of de zaak verwijzen naar een ander rechterlijk college. De lagere rechter moet een nieuwe beslissing nemen met inachtneming van de aanwijzingen van de Hoge Raad, dan wel de zaak, of een bepaald aspect daarvan, geheel opnieuw behandelen.

Staat 4.14
Afdoeningen kantongerechtstrafzaken en rechtbankstrafzaken in cassatie door de Hoge Raad, naar wijze van afdoening

	Kantongerechtstrafzaken						Rechtbankstrafzaken					
	1995	1997	1998	1999	2000	2001	1995	1997	1998	1999	2000	2001
Totaal	726	736	557	648	502	.	1 694	1 294	1 341	1 361	1 133	.
Verwerping van het beroep	357	351	390	502	388	.	1 483	1 060	1 116	1 135	954	.
Terugwijzing/verwijzing	53	50	34	24	28	.	92	87	99	78	53	.
Overige uitspraken	316	335	133	122	86	.	119	147	126	148	126	.

Bron: CBS.

Zoals al af te leiden uit de eerder vermelde schaarse aantallen kantongerechtstrafzaken in hoger beroep bij de rechtbank, komt het bij dit soort zaken weinig voor dat ook nog eens de Hoge Raad om een oordeel wordt gevraagd. De laatste jaren doet de raad in cassatie ongeveer 500 kantongerechtstrafzaken af, minder dan 1 procent van het totaal aantal strafzaken dat jaarlijks door de kantonrechter wordt afgedaan.

Bij het beroep in cassatie van rechtbankstrafzaken gaat het jaarlijks om ongeveer 1,1 duizend zaken, ongeveer 1 procent van de door de rechtbank afgedane zaken. In totaal worden per jaar zo'n 1,6 duizend strafzaken door de Hoge Raad afgedaan.

4.17 Enkele bijzondere procedures

Herziening

Het rechtsmiddel herziening (in strafzaken) dient voor het aanvechten van een rechterlijke beslissing die inmiddels juridisch onherroepelijk is geworden. Herziening komt voor wanneer na het onherroepelijk worden van een rechterlijke beslissing een nieuwe feit – novum – bekend wordt dat, indien het eerder bekend was geweest tot een andere beslissing, vrijspraak of ontslag van alle rechtsvervolgning, had geleid. Een veroordeelde kan er niet slechter van worden.

Staat 4.15
Buitengewone rechtsmiddelen; herziening in strafzaken

	1995	1997	1998	1999	2000	2001
Op 1 januari aanhangig	42	72	76	41	41	66
Ingeschreven gedurende het jaar	70	101	71	65	61	49
Na inschrijving ingetrokken	1	1	2	1	1	2
Totaal te behandelen	111	172	145	105	101	113
Afdoeningen ter zitting	55	96	104	64	35	53
w.v.						
inwilliging	8	8	2	8	13	.
verwijzing	14	18	24	12	5	.
niet-ontvankelijkverklaring	33	70	78	44	17	.
Op 31 december aanhangig	56	76	41	41	66	60

Bron: CBS.

Gedurende 2001 waren er ruim 110 herzieningsverzoeken bij de Hoge Raad ingeschreven. Tijdens het jaar zijn er ruim 50 ter zitting afgehandeld.

Schadevergoeding ex-verdachten

Personen die ten onrechte hechtenis hebben ondergaan ontvangen als ze daar om vragen van de overheid een schadevergoeding. Deze regeling is gebaseerd op de artikelen 89 en 591a Wetboek van Strafvordering. Een toenemend aantal ex-verdachten maakt hiervan gebruik.

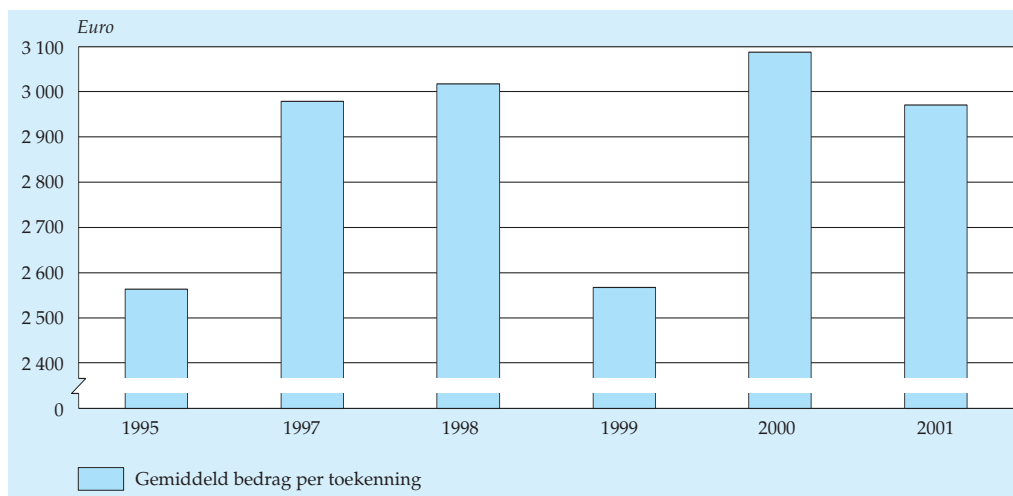
Van de 4,6 duizend verzoeken zijn er in 2001 bijna 4 duizend gehonoreerd. Met de toegekende schadevergoedingen is in 2001 een bedrag gemoeid van 12 miljoen euro. In 1995 was het uitgekeerde bedrag nog ruim 4 miljoen euro.

Staat 4.16
Schadevergoedingen aan ex-verdachten op basis van artikelen 89 en 591a Sv

	1995	1997	1998	1999	2000	2001
In de loop van het jaar beslist w.o. met toekenning	1 977	2 824	3 407	3 873	4 660	4 576
	1 668	2 443	2 994	3 333	3 839	4 029
<i>mln euro</i>						
Toegekend schadevergoedingsbedrag	4,4	7,3	9,1	8,8	11,8	12,0
<i>euro</i>						
Gemiddeld bedrag per toekenning	2 630	2 992	3 026	2 633	3 087	2 985

Bron: CBS.

4.11 Schadevergoedingen aan ex-verdachten, ex artikelen 89 en 591 Sv

Bron: CBS.

Gratieverlening

Een verzoek tot gratie heeft als opzet dat een opgelegde straf geheel of gedeeltelijk wordt kwijtgescholden. Een tijdig na de strafoplegging ingediend gratieverzoek schort de tenuitvoerlegging van de vrijheidsstraf op. Formeel beslist het staatshoofd op voordracht van de minister van justitie over de gratieverlening.

Jaarlijks worden tussen de 4 duizend en 7 duizend verzoeken ingediend. Ongeveer een tweederde wordt geheel of gedeeltelijk ingewilligd, de rest wordt afgewezen.

Staat 4.17
Gratieverlening

	1995	1997	1998	1999	2000	2001
Ontvangen verzoekschriften	5 409	5 057	6 811	5 769	4 806	3 957
Totaal beslissingen ¹⁾	5 728	5 269	4 938	4 526	5 185	3 888
w.v.						
onvoorwaardelijke gratieverlening	963	725	456	353	465	268
voorwaardelijke gratieverlening	1 095	1 491	2 194	1 932	2 344	1 564
afwijzing gratieverlening	3 670	3 053	2 288	2 241	2 376	2 056

¹⁾ Beslissingen per straf (een verzoekschrift kan verscheidene straffen betreffen).

Bron: CBS.

Uitlevering

Wanneer de verdachte van een in Nederland gepleegd strafbaar feit zich in het buitenland bevindt en het openbaar ministerie tot vervolging wil overgaan, zal de overheid een verzoek om uitlevering doen aan de staat waar de verdachte zich ophoudt.

Staat 4.18
Verzoeken om uitlevering

	1995	1997	1998	1999	2000	2001
Door Nederland aan een land in:						
Europa	105	131	132	95	78	110
Azië	-	1	6	-	-	-
Afrika	-	-	-	-	-	3
Amerika	4	8	8	10	7	7
Oceanië	-	-	-	-	-	1
Onbekend	-	3	1	-	1	-
Totaal	109	143	147	105	86	121
Aan Nederland door een land in:						
Europa	207	264	260	241	184	265
Azië	1	8	1	3	2	4
Afrika	-	1	2	-	-	-
Amerika	8	10	17	18	22	31
Oceanië	-	1	-	-	-	1
Onbekend	4	1	3	3	2	10
Totaal	220	285	283	265	210	311

Bron: CBS.

In 2001 is door Nederland aan een buitenlandse staat van 120 personen de uitlevering gevraagd. In vrijwel alle gevallen was het verzoek gericht tot een Europees land. Al naar gelang de omstandigheden en de tussen de staten bestaande verdragsverplichtingen wordt de verdachte al dan niet aan ons land staat uitleveren.

Vanzelfsprekend krijgen de Nederlandse justitiële autoriteiten ook te maken met de spiegelbeeldsituatie, waarbij een vreemde staat de uitlevering vraagt van een in ons land verblijvende persoon die verdacht wordt van een in die verzoekende staat strafbaar gesteld feit.

In 2001 is van ruim 300 verdachten door een buitenlandse staat aan Nederland de uitlevering verzocht. De verzoeken zijn meestal afkomstig van een ander Europees land.

Gedetineerden in Nederland

De Gevangenisstatistiek¹⁾ geeft informatie over de toepassing van de voorlopige hechtenis en de tenuitvoerlegging van vrijheidsbenemende straffen en maatregelen in Nederland. Deze vrijheidsbeneming wordt ten uitvoer gelegd in de penitentiaire inrichtingen, globaal te verdelen in huizen van bewaring (inclusief de bijzondere inrichtingen), gevangnissen: beveiligde (gesloten) inrichtingen, beperkt beveiligde (halfopen) inrichtingen of zeer beperkt beveiligde (open) inrichtingen alsmede de zogenoemde gecombineerde inrichtingen. Daarnaast komt informatie beschikbaar over de celcapaciteit en de omvang en samenstelling van het personeel in het gevangeniswezen. In dit artikel ligt de nadruk op de kenmerken van de gedetineerde bevolking in de Nederlandse penitentiaire inrichtingen en is speciale aandacht besteed aan de 'langgestraften', de veroordeelde gedetineerden met een strafduur langer dan vier jaren.

Een aantal termen uit het gevangeniswezen kan voor de lezer niet zondermeer duidelijk zijn. In de beknopte Begrippenlijst van deze publicatie zijn enkele van deze specifieke termen opgenomen.

Inrichtingstypen en celbestemming

De indeling van de penitentiaire inrichtingen in categorieën is gebaseerd op de celbestemming van de gedetineerden die in de inrichting worden ingesloten, de zogenoemde indeling naar (cel)bestemming. Wanneer een inrichting meer dan een bestemming heeft en elke bestemming meer dan tien procent van de totale celcapaciteit omvat, wordt de inrichting tot de categorie *gecombineerde inrichtingen* gerekend. Deze categorie bestaat grotendeels uit huizen van bewaring in combinatie met een of meer andere typen inrichting. Als van een meervoudige inrichting één bestemming meer dan 90 procent van de totale celcapaciteit beslaat, dan wordt de inrichting ingedeeld in de categorie van deze bestemming. Een consequentie van deze procedure is dat de omvang en de samenstelling van de categorie *gecombineerde inrichting* van jaar tot jaar kan variëren bij slechts kleine veranderingen in de omvang van een afzonderlijke inrichting. Deze categorie krijgt daarmee het karakter van een restcategorie, waarvan de samenstelling moeilijk is te interpreteren.

De indelingen zijn niet altijd in dezelfde mate van detail beschikbaar, omdat de basisgegevens voor de gevangenisstatistiek uit verschillende bronnen komen. Soms is slechts een globale differentiatie mogelijk in huizen van bewaring, gevangnissen en gecombineerde inrichtingen, zoals bij de personeelsgegevens van de penitentiaire inrichtingen. Uitgebreider zijn de inrichtingen zelf te verdelen in huizen van bewaring, beveiligde (gesloten) inrichtingen, beperkt beveiligde (halfopen) inrichtingen, zeer beperkt beveiligde (open) inrichtingen en bijzondere inrichtingen.

Bijzondere inrichtingen worden in beginsel gerekend tot de huizen van bewaring. In verband met de uitzonderlijke status van deze inrichtingen worden zij echter, waar mogelijk, afzonderlijk in de uitkomsten opgenomen. Het verblijf in een bijzondere inrichting komt meestal tot stand door overplaatsing voor korte tijd uit een reguliere andere inrichting. Hierdoor verzorgen zowel de bijzondere inrichting als de inrichting van herkomst een verblijfsregistratie. Wanneer correctie van deze dubbelstellingen niet mogelijk is, wordt de bevolking van de bijzondere inrichtingen niet meegerekend dan wel afzonderlijk vermeld.

Kenmerken van de bevolking van penitentiaire inrichtingen

Dit artikel beschrijft in een aantal staten kenmerken van de bevolking van de penitentiaire inrichtingen op 30 september van het verslagjaar 2001 en een aantal eerdere verslagjaren. Aan de orde komen onder andere geslacht, leeftijd, verblijfstitel, geboorteland, duur van de straf, delict en combinaties van deze kenmerken. Waar informatie gepresenteerd wordt over de duur van de onvoorwaardelijk opgelegde vrijheidsstraf betreft dit vanzelfsprekend alleen de veroordeelde gedetineerden, niet de gedetineerden in voorlopige hechtenis.

In 2001 zaten er gemiddeld 12,4 duizend personen vast in de Nederlandse penitentiaire inrichtingen, van wie 94 procent mannen en 6 procent vrouwen. In 1995 waren het er 10,3 duizend (aandeel vrouwen: 4 procent). Deze toeneming van het totaal aantal gedetineerden met 20 procent is niet zondermeer te verklaren uit een louter toeneming van criminaliteit, maar is mede het gevolg van een combinatie van groeiende vraag naar celruimte – meer (korte) vrijheidsstraffen voor eenvoudige diefstal en opiumdelicten – en het in snel tempo bijbouwen van celcapaciteit op basis van prognoses van de verwachte noodzakelijke sanctiecapaciteit²⁾. Het verschijnsel *heenzend* (het wegens plaatsgebrek niet kunnen opnemen van in de regel potentiële preventief gehechten) is daardoor sterk gereduceerd, maar dreigt weer op te lopen. Medio jaren negentig was het opgelopen tot meer dan 5 duizend personen. Ook de grote stijging bij de vrouwen (+80%) is deels te verklaren uit de uitbreiding van de capaciteit voor vrouwelijke gedetineerden. Veel lopende vonnissen van vrouwen leidden daardoor tot daadwerkelijke detentie.

De reden dat iemand is gedetineerd is afhankelijk van de situatie. Personen die verdacht worden van een ernstig strafbaar feit en nog niet zijn veroordeeld, maar van wie de rechter bepaalt dat hij of zij moet worden vastgehouden, zit in voorlopige hechtenis. Anderzijds zijn er gedetineerden die door de rechter zijn veroordeeld tot een onvoorwaardelijke gevangenisstraf van meer dan een jaar.

Staat 4.19
Gedefinieerde bevolking en personeel van penitentiaire inrichtingen

	1995	1997	1998	1999	2000	2001
	<i>x 1 000</i>					
Bevolking op 30 september (abs.=100%)	10,3	11,8	11,8	11,9	11,8	12,4
	%					
w.v.						
mannen	96	96	95	95	95	94
vrouwen	4	4	5	5	5	6
w.v. met verblijfstitel						
voorlopige hechtenis	33	35	37	39	40	43
gevangenisstraf	56	51	49	47	44	43
overige	10	14	14	14	15	14
w.v. met celbestemming						
huizen van bewaring	60	61	61	61	64	63
gevangenis						
w.v.						
gesloten inrichtingen	28	26	27	26	24	26
half-open inrichtingen	9	9	8	8	7	7
open inrichtingen	2	3	3	3	2	2
bijzondere inrichtingen	2	1	1	1	1	1
elektronisch toezicht	-	0	0	0	1	1
	<i>x 1 000</i>					
Personeelsleden penitentiaire inrichtingen (abs.=100%)	10,4	11,7	12,1	12,0	11,8	12,1
	%					
w.v.						
mannen	74	72	72	71	71	70
vrouwen	26	28	28	29	29	30

Bron: CBS.

Zij zitten een vrijheidsstraf uit in een gevangenis. Voorlopige hechtenis en gevangenisstraf komen ongeveer even vaak voor, elk met 43 procent van het totaal aantal gedetineerden. Deze verhouding is in de loop van de tijd wel aan verandering onderhevig. In 1995 ging het bij voorlopige hechtenis nog maar om 33 procent, tegenover 56 procent met een gevangenisstraf. Hechtenis, het uitzitten van een relatief korte vrijheidsstraf (maximaal 16 maanden), personen die vastzitten in afwachting van een uitlevering of uitzetting en passanten zijn de overige redenen voor verblijf in een penitentiaire inrichting.

Twee van elke drie gedetineerden bevinden zich in een huis van bewaring, de overigen hoofdzakelijk in een gevangenis, voor het merendeel in een beveiligde inrichting. Het kortgeleden geïntroduceerde elektronisch toezicht groeit langzaam en werd in 2001 toegepast bij 1 procent van de gedetineerden.

Enige voorzichtigheid is geboden bij het interpreteren van de absolute aantallen die worden vermeld over personeelssterkte. Zo is er soms sprake van dubbelstellingen, omdat sommige personeelsleden hun functie bij meer dan een inrichting vervullen en zijn de gegevens niet gecorrigeerd voor arbeidsduurverkortingen en deeltijdfuncties.

Staat 4.20
Gedetineerden naar leeftijd en geboorteland

	1995	1997	1998	1999	2000	2001
	<i>x 1 000</i>					
Totaal (abs.=100%)	10,3	11,8	11,8	11,9	11,8	12,4
	%					
w.v. leeftijd						
15-19 jaar	4	4	4	4	5	4
20-24 jaar	22	18	18	17	17	18
25-29 jaar	24	24	23	23	21	20
30-34 jaar	20	21	20	20	21	20
35-39 jaar	14	14	15	15	15	16
40-44 jaar	8	9	9	10	10	11
45-49 jaar	4	5	5	5	5	6
50 jaar of ouder	4	5	5	6	6	6
w.v. werelddeel van geboorteland						
Europa (w.o. Nederland)	62	60	61	60	58	57
Afrika	13	14	14	15	15	15
Azië	4	5	6	6	7	7
Noord- en Midden-Amerika	1	2	1	1	2	1
Zuid-Amerika	18	18	18	17	18	19
Oceanië / Onbekend	1	1	0	0	1	1
w.o. enkele landen						
Nederland	50	48	47	47	45	45
Suriname	10	10	10	9	8	9
Nederlandse Antillen en Aruba	6	6	6	6	8	9
Marokko	8	8	8	8	7	7
Turkije	5	5	5	5	5	5
Algerije	3	3	3	3	3	2
Voormalig Joegoslavië	2	2	2	2	2	2

Bron: CBS.

Al gedurende vele jaren is de leeftijdsverdeling van de gedetineerden vrij stabiel. Een lichte verschuiving naar de oudere leeftijden is zichtbaar. De meeste gedetineerden zijn tussen 25 en 34 jaar oud.

De gegevens over de gedetineerden naar geboorteland zijn onderscheiden naar werelddeel waartoe het geboorteland behoort en, naast Nederland, een zestal andere afzonderlijke (geboorte)landen. Uit deze gebieden (Suriname, Nederlandse Antillen/Aruba, Marokko, Turkije, Algerije en het voormalig Joegoslavië) komen absoluut gezien de meeste gedetineerden voor zover ze niet in Nederland zijn geboren.

Het aantal gedetineerden geboren in Nederland loopt in de periode 1995–2000 langzaam terug.

Staat 4.21
Gedetineerden naar delict waarvan zij worden verdacht danwel waarvoor zij zijn veroordeeld

	1995	1997	1998	1999	2000	2001
	<i>x 1 000</i>					
Totaal (abs.=100%)	10,3	11,8	11,8	11,9	11,8	12,4
	%					
w.v.						
gewelddsmisdrijven	34	29	30	30	29	29
vermogensmisdrijven	30	27	28	28	25	26
vernietiging en openbare orde	5	6	6	7	6	6
overige misdrijven W. v. Strafrecht	3	3	3	3	3	4
Wegenverkeerswet	1	1	1	1	1	1
Opiumwet	15	16	17	17	17	19
overige wetten ¹⁾	1	1	2	2	2	2
onbekend / n.v.t.	11	17	13	14	18	13

¹⁾ Waaronder misdrijven uit de Wet Wapens en Munitie, de Wet op de Economische Delicten en het Wetboek van Militair Strafrecht.

Bron: CBS.

In de gezamenlijke penitentiaire inrichtingen zitten in op de peildatum 30 september 2001 bijna 6 duizend gedetineerden die zijn veroordeeld tot een onvoorwaardelijke vrijheidsstraf, al dan niet in combinatie met een andere sanctie (zoals een voorwaardelijke vrijheidsstraf of geldboete).

Tussen 1995 en 2001 heeft het merendeel van deze veroordeelde gedetineerden van de rechter een vrijheidsstraf opgelegd gekregen voor gewelddsmisdrijven (tussen 29% en 34%) of, in iets mindere mate, voor vermogensmisdrijven (tussen 26% en 30%). Ook de delicten uit de Opiumwet scoren in stijgende lijn. In 1995 was het 15 procent. In 2001 zit bijna een op de vijf veroordeelde gedetineerden (19%) een straf uit voor overtreding van de Opiumwet.

Staat 4.22**Veroordeelde gedetineerden naar bruto duur van het onvoorwaardelijk deel van de opgelegde vrijheidsstraf**

	1995	1997	1998	1999	2000	2001
	<i>x 1 000</i>					
Totaal (abs.=100%)	6,0	6,5	6,2	6,1	5,5	5,8
	%					
w.v.						
korter dan 1 maand	7	9	10	11	11	12
1 maand tot 3 maanden	7	9	9	11	10	12
3 maanden tot 6 maanden	12	10	10	10	9	10
6 maanden tot 1 jaar	13	14	14	12	12	12
1 jaar tot 2 jaren	17	18	17	16	16	17
2 jaren tot 4 jaren	21	18	16	17	17	17
4 jaren of langer	23	23	23	23	24	22

Bron: CBS.

Van de veroordeelde gedetineerden is bekend welke strafduur de rechter heeft opgelegd. Het gaat dan om de bruto strafduur, dus zonder rekening te houden met reeds ondergaan voorarrest of een eventuele vervroegde invrijheidstelling.

Van alle veroordeelden zit 45 procent een straf uit van minder dan een jaar. Ruim een vijfde (22%) van alle veroordeelde gedetineerden in 2001 heeft van de rechter een vrijheidsstraf opgelegd gekregen met een duur van vier jaren of langer.

Delicten zijn gecategoriseerd volgens de CBS-standaardclassificatie misdrijven. Dezelfde classificatie wordt gebruikt in de politiestatistiek en de statistiek van de rechtbankstrafzaken. De meest voorkomende misdrijfcategorieën op grond waarvan personen zijn gedetineerd zijn de geweldsmisdrijven, de vermogensmisdrijven en de opiummisdrijven, tezamen goed voor bijna 80 procent van de gedetineerde bevolking.

Om enig inzicht te geven in de verdere verdeling van de strafduur langer dan vier jaren is uit het bestand van het jaar 2001 (peildatum 30 september) een nader overzicht gemaakt van de duur van de opgelegde vrijheidsstraffen.

Staat 4.23

Veroordeelde gedetineerden naar bruto duur van het onvoorwaardelijk deel van de opgelegde vrijheidsstraf en type delict, 2001

	Ge- welds- mis- drijven	Ver- mogens- mis- drijven	Ver- nieling en openbare orde	Overige mis- drijven W. van Strafrecht	Wegen- verkeers- wet	Opium- wet	Overige wetten	On- bekend	Totaal
	<i>x 1 000</i>								
Totaal (abs.=100%)	1,7	1,7	0,4	0,3	0,1	1,2	0,2	0,4	5,8
	%								
w.v.									
korter dan 4 jaren	57	92	76	67	99	80	92	97	78
4 jaren of langer	43	8	24	33	1	20	8	3	22
w.v.									
4 tot 6 jaren	12	5	10	21	-	13	3	3	9
6 tot 8 jaren	9	1	8	4	1	4	1	-	4
8 tot 10 jaren	8	1	2	2	-	2	2	0	3
10 tot 12 jaren	5	0	1	2	-	1	1	-	2
12 tot 14 jaren	4	0	2	2	-	0	1	-	1
14 tot 16 jaren	3	0	0	1	-	0	-	-	1
16 tot 18 jaren	1	-	-	1	-	-	1	-	0
18 tot 20 jaren	1	-	0	-	-	-	-	-	0
20 jaren of langer	1	-	-	1	-	0	-	-	0

Bron: CBS.

In 2001 heeft in totaal 22 procent van de gedetineerden een verwachte strafduur van vier jaren of langer. Een deel (9%) zit vier tot zes jaren. De gedetineerden met een strafduur van meer dan twintig jaren zijn de levenslang³⁾ gestraften. In het jaar 2001 ging het, met zo'n 15 gedetineerden, om minder dan 0,5 procent van alle veroordeelden. Slechts bij hoge uitzondering zullen levenslang gestraften terugkeren in de maatschappij, bijvoorbeeld na een gehonoreerd gratieverzoek. Ze komen niet in aanmerking voor vervroegde invrijheidstelling: 'levenslang is levenslang'.

De aantallen (lang)gestraften zijn in te delen naar (zwaarste) delictcategorie waarvoor ze zijn veroordeeld. Bij de verwerking van de basisgegevens is het delict met de hoogste strafbedreiging in de wet gekenmerkt als 'zwaarste delict'. Het komt immers voor dat een gedetineerde is veroordeeld voor meer dan één strafbaar feit.

In verslagjaar 2001 zijn langgestraften bij de delictcategorie geweldsmisdrijven zoals verkrachting, misdrijven tegen het leven, mishandeling of diefstal met geweld, te vinden in vrijwel alle strafdurklassen. Ook opiummisdrijven leveren relatief veel langgestraften op, zij het vooral in de strafdurklassen tot

acht jaren. Gedetineerden die een gevangenisstraf uitzitten van tien jaren of meer komen, behalve bij de geweldsmisdrijven, niet zo vaak voor. De levenslang gestraften zijn in de regel veroordeeld voor een van de misdrijven tegen het leven, al dan niet in combinatie met andere strafbare feiten.

Noten in de tekst

- ¹⁾ Tot en met het verslagjaar 2000 is jaarlijks een papieren publicatie verschenen (Gevangenisstatistiek) met gedetailleerde statistische informatie over het gevangeniswezen. Vanaf het verslagjaar 2001 is veel van deze informatie te vinden in StatLine™, de gratis online databank van de CBS internetsite (www.cbs.nl).
- ²⁾ Vanaf het midden van de jaren negentig van de vorige eeuw is het aantal beschikbare cellen sterk gegroeid. Op basis van een vierjaarlijkse, vanaf 1996 jaarlijkse, prognose van het ministerie van Justitie/WODC wordt bepaald wat de ontwikkeling moet zijn van de sanctiecapaciteit, waaronder de capaciteit van de penitentiaire inrichtingen. Om de capaciteitsbehoefte te bepalen wordt de algemene maatschappelijke ontwikkeling alsmede de hiermee verband houdende ontwikkeling in de criminaliteit geanalyseerd.
- ³⁾ Veroordeling tot levenslang kan voor een beperkt aantal misdrijven, soms als gekwalificeerde vorm, waarvan de misdrijven tegen het leven gericht het meest zullen voorkomen.

Bronbeschrijving

In het volgende onderdeel staat een zeer beknopte bronbeschrijving van de basisgegevens die te grondslag liggen aan de in dit boek gepresenteerde informatie.

Burgerlijke rechtspraak

De statistieken van de burgerlijke of civiele rechtspraak werden tot en met verslagjaar 2000 samengesteld aan de hand van de opgaven van de rechterlijke colleges. Het merendeel van deze gegevens werd in geaggregeerde vorm aangeleverd door de administraties van de rechtbanken, waaruit slechts betrekkelijk summiere overzichten konden worden samengesteld. In overleg met de (nieuwe) Raad voor de rechtspraak zijn voor het verslagjaar 2001 de uitkomsten voor het eerst samengesteld op basis van de elektronische bestanden uit het PCSII registratiesysteem van de Raad voor de rechtspraak. Daarmee wordt tevens beoogd de enquêtedruk voor de afzonderlijke rechtbankgriffies te verlagen. De overgang naar geautomatiseerde berichtgeving uit het PCSII systeem zal naar verwachting een verrijking van de statistiek opleveren.

De statistiek van de burgerlijke rechtspleging beschrijft de omvang, aard en ontwikkeling van de civielrechtelijke zaken, behandeld door kantongerechten, rechtbanken, gerechtshoven en Hoge Raad.

De statistiek van de adoptie geeft informatie over aard en omvang van de adoptie. Per adoptieprocedure vult de administratie van de rechtbank een vragenlijst in. Belangrijkste variabelen daarin zijn: persoonskenmerken van de adoptiefkinderen, soort adoptie en duur van de procedure.

Voor de statistiek van de justitiële kinderscherming verstrekt het ministerie van Justitie jaarlijks gegevens over de kinderen aan wie kinderschermingsmaatregelen zijn opgelegd. Het gaat daarbij behalve over de persoonskenmerken van de kinderen, zoals geslacht en leeftijd, ook over de aard van de maatregel, de duur ervan, alsmede over de aantallen lopende maatregelen en de in- en uitstroomcijfers.

De informatie over echtscheidingsprocedures is voornamelijk afkomstig uit de enquête Echtscheidingsstatistiek van het CBS. Met een beknopte vragenlijst verzamelt het CBS bij alle rechtbanken de geanonimiseerde dossiergegevens van alle beëindigde echtscheidingsprocedures *in de maand oktober*. Deze uitkomsten (procentuele verdelingen, gemiddelden en perioden) worden representatief geacht voor elke willekeurige maand van het jaar en derhalve ook voor het hele jaar. Sluitstuk is het werkelijk vastgestelde jaartotaal aan beëindigde echtscheidingsprocedures uit de statistiek rechtspraak civiele zaken. Deze partiële waarneming betekent dat rond de uitkomsten een zekere marge in acht moet worden genomen. Bij de interpretatie van de cijfers dient hiermee rekening te worden gehouden. Tot en met verslagjaar 1997 zijn de gegevens jaarlijks beschikbaar; vanaf verslagjaar 1997 om het jaar.

Bestuursrechtspraak

Tot en met het verslagjaar 1993 ontving het CBS per kwartaal geaggregeerde informatie van de sectoren bestuursrecht bij de arrondissementsrechtbanken over de rechtspraak met betrekking tot sociale verzekeringswetten en ambtenarenzaken. Met ingang van 1994 is de berichtgeving omgezet in informatie per zaak. Bovendien worden de gegevens elektronisch aangeleverd vanuit het beheers- en informatiesysteem bestuursrecht (Berber). Hetzelfde geldt voor de berichtgeving over de rechtspraak bij de Centrale Raad van Beroep.

De gegevens over de rechtspraak bij de Hoge Raad zijn tot en met 1998 door het CBS per zaak verzameld. De gegevens over latere jaren zijn afkomstig uit de jaarverslagen of zijn op verzoek van het CBS door de Hoge Raad verstrekt. De overige informatie over bestuursrecht wordt in geaggregeerde vorm o.m. verzameld bij de belastingkamers van de gerechtshoven en het College van Beroep voor het Bedrijfsleven. De Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) van het ministerie van Justitie levert de basisgegevens voor de statistische gegevens omtrent het vreemdelingenrecht, waaronder het asielrecht.

De gegevens over de Raad van State en de Nationale ombudsman zijn afkomstig uit de jaarverslagen of zijn op verzoek verstrekt.

Strafrechtspraak

De behandeling van strafzaken is tot het begin van de jaren negentig via vragenlijsten waargenomen. Van iedere instantie in het strafproces werden per beslissing de verschillende gegevens waargenomen.

Sinds 1991 komen de gegevens over criminaliteit en strafrechtspleging beschikbaar vanuit het Communicatiesysteem Openbaar Ministerie Parket AdministratieSysteem, kortweg COMPAS genoemd. COMPAS is opgezet vanuit het ministerie van Justitie en richt zich op administratieve ondersteuning van de verwerking van strafzaken door het openbaar ministerie

Voor kantongerechtstrafzaken worden hieruit geaggregeerde gegevens afgeleid. De berichtgeving over rechtbankstrafzaken vindt plaats per strafzaak. Dit onderscheid geldt zowel voor de periode tot 1990 als voor de periode na 1990.

De gegevens over gedetineerden in penitentiaire inrichtingen zijn hoofdzakelijk afkomstig uit het geautomatiseerde verblijfsregistratiesysteem TULP (Ten UitvoerLegging van vrijheidsbenemende maatregelen in Penitentiaire inrichtingen) van het ministerie van Justitie. Het gaat dan onder andere om de persoons-, verblijfs- en zaakgegevens van de gedetineerden die op 30 september van het jaar waren ingesloten in een penitentiaire inrichting voor volwassen gedetineerden in Nederland. De peildatum van de standgegevens is in beginsel vastgesteld op 30 september van het jaar (of een werkdag dicht bij deze datum, indien 30 september in een weekend valt). De basisgegevens over de gedetineerde bevolking op 30 september geven een representatief beeld van die bevolking op een willekeurige dag in het jaar.

Begrippenlijst

Toelichting: Opgenomen begrippen zijn beknopt beschreven naar de laatste stand van zaken; meer en gedetailleerder informatie staat in (juridische) woordenboeken en handboeken.

Administratief beroep

Rechtsgang in het bestuursrecht waarbij de belanghebbende een beslissing van het bestuur aanvecht bij een hiërarchisch hoger bestuursorgaan dan het orgaan dat de bestreden beslissing heeft genomen.

Administratief bezwaar

Rechtsgang in het bestuursrecht waarbij de belanghebbende een beslissing van het bestuur aanvecht bij het orgaan dat de bestreden beslissing heeft genomen.

Adoptie

Aanneming als wettig kind na uitspraak door de rechtbank op verzoek van (echt)paar of één persoon dat/die het kind wil adopteren of vanwege het Haags Adoptieverdrag 1993 met erkenning van een uitspraak van de centrale autoriteit van het (buiten)land van herkomst van het kind.

Afdoening door openbaar ministerie

Eindbeslissing over een bij het parket ingeschreven proces-verbaal door sepot, voeging ad informandum, voeging ter berechting, transactie of overdracht aan de afdeling rechtbankzaken van een ander parket.

Afdoening door de rechter

In burgerlijk recht: eindbeslissing, in de regel door (deels) toewijzen dan wel afwijzen van het verzoek of de vordering.

In strafrecht: eindbeslissing, door schuldigverklaring, vrijspraak, ontslag van alle rechtsvervolging of een van de overige einduitspraken.

Arrest

Benaming van uitspraken van de Hoge Raad en de gerechtshoven.

Beleidssepot

Beslissing van het openbaar ministerie waarbij het afziet van vervolging van een geconstateerd strafbaar feit op grond van het algemeen belang.

Beschikking

In burgerlijk recht: rechterlijke (tussen)uitspraak die niet strekt tot voorlopige of definitieve beslechting van een geschil; rechterlijke eindbeslissing in een verzoekschriftprocedure.

In bestuursrecht: eenzijdige beslissing van een bestuursorgaan in een concreet individueel geval.

In strafrecht: rechterlijke beslissing tijdens het verloop van een strafproces, niet uitgesproken op de terechtzitting.

Bestuursrechtspraak

Rechtsgang in het bestuursrecht waarbij de belanghebbende een beslissing van het bestuur aanvecht bij de onafhankelijke rechter (meestal de sector bestuursrecht van de rechtbank).

Bijzondere inrichting

Penitentiaire inrichting met specifieke functie, anders dan die van huizen van bewaring en gevangenen. In deze categorie vallen o.a. het Penitentiair Ziekenhuis, de forensische observatie- en begeleidingsafdelingen (FOBA) en de psychiatrische observatiekliniek Pieter Baan. Gewoonlijk worden ze gerekend tot de huizen van bewaring.

Burgerlijke rechtspraak

Rechtsgang bij geschillen over burgerlijke rechten en schuldvorderingen en bij zaken over privaatrechtelijke maatregelen als adoptie, curatele en voogdij.

Cassatie(beroep)

Gewoon rechtsmiddel tegen vonnis, arrest of beschikking van lagere rechter, ingesteld bij de Hoge Raad, mits er geen ander gewoon rechtsmiddel openstaat of heeft opengestaan.

Celbestemming

Typologie van penitentiaire inrichtingen naar type gedetineerden in de inrichting. Vaststelling wordt geregeld in Penitentiaire Beginselenwet 1998.

Centrale Raad van Beroep

Rechtscollege dat in eerste (en soms enige) instantie, of in beroep van uitspraken van de sector bestuursrecht van de rechtbank, beslist over bepaalde bestuursrechtelijke geschillen.

College van Beroep voor het Bedrijfsleven

Rechtscollege dat beslist in geschillen op het gebied van het economisch bestuursrecht en in beroep tegen een besluit of handeling van een bedrijfslichaam.

Conclusie (juridisch)

Algemeen: advies van het openbaar ministerie (procureur-generaal of advocaat-generaal) aan de Hoge Raad gedurende de behandeling van een cassatie(beroep).

In burgerlijk recht: schriftelijk processtuk bij behandeling van een zaak.

Contradictoir vonnis

Eindbeslissing in een rechtszaak waarbij de verdachte/partijen ter zitting is/zijn verschenen.

Dagvaarding

Officieel geschrift (deurwaardersexploot) dat iemand oproept op een bepaalde tijd voor de rechter te verschijnen in verband met het beslechten van een geschil (burgerlijk procesrecht), of de vervolging van een aan de opgeroepene ten laste gelegd strafbaar feit (strafprocesrecht).

Eerste aanleg, (in -)

Primaire rechterlijke instantie waar een zaak wordt behandeld.

Eindbeschikking

Uitspraak door de rechter, die een burgerlijke zaak, begonnen met een verzoekschrift (rekest), voor een bepaalde instantie definitief beëindigt.

Eindvonnis

Uitspraak door de rechter, die een burgerlijke zaak, begonnen met een dagvaarding, voor een bepaalde instantie definitief beëindigt.

Faillissement

Staat waarin de rechter een schuldenaar verklaart, wanneer die heeft opgehouden te betalen, waarna op het vermogen en de inkomsten van de failliet (conservatoir) beslag komt te liggen om eventuele baten aan de schuldeiser(s) te laten toekomen.

Gerechtshof

Rechtscollege ('het hof') dat het hoger beroep behandelt tegen een door een lagere rechter in eerdere instantie gewezen vonnis; het behandelt ook in eerste en enige instantie het beroep tegen een beslissing op bezwaar van de belastinginspecteur. Er zijn 5 gerechtshoven.

Gevangenis

Penitentiaire inrichting voor ondergaan van vrijheidsstraf, hoofdzakelijk bestemd voor degenen die tot gevangenisstraf zijn veroordeeld. Afhankelijk van de bewegingsvrijheid voor de gedetineerde zijn er beveiligde (gesloten) inrichtingen, beperkt beveiligde (halfopen) inrichtingen en zeer beperkt beveiligde (open) inrichtingen. Binnen de categorie beperkt beveiligde inrichtingen zijn er de zelfmeldinrichtingen, bestemd voor hen die thuis de tenuitvoerlegging van hun vrijheidsstraf afwachten (lopend vonnis). Voorts worden cellen gereserveerd voor arrestanten die zijn aangehouden omdat ze na de oproep niet bij de inrichting zijn verschenen.

Gevangenisstraf

Vrijheidsstraf, levenslang of tijdelijk met een strafduur van ten hoogste twintig jaar, in de regel ondergaan in een gevangenis.

Halt

Het alternatief: lik-op-stuk-afhandeling van jeugdcriminaliteit (halt-feiten zoals vandalisme, baldadigheid, lichte vermogensdelicten, door 'first offenders') via een Haltbureau, op basis van het jeugdstrafrecht.

Hechtenis

Principale - : vrijheidsstraf met een strafduur van maximaal 1 jaar en 4 maanden, van lichtere aard dan gevangenisstraf en in de regel ondergaan in een huis van bewaring.

Subsidiaire - : vrijheidsstraf vanwege niet of niet volledige betaling van geldboete.

Hoge Raad

Hoogste rechtscollege van de gewone rechterlijke organisatie; behandelt cassatie(beroep) van beslissingen in vrijwel alle zaken waartegen geen ander rechtsmiddel openstaat of heeft opengestaan. Er is één Hoge Raad.

Hoger beroep

Gewoon rechtsmiddel, ook appel genoemd, toegekend aan iedere in eerste instantie verschenen en geheel of ten dele in het ongelijk gestelde partij; inzet van het geding is de in eerdere instantie gewezen beslissing.

Huis van bewaring

Penitentiaire inrichting bedoeld voor insluiting op grond van verscheidene verblijfstitels: de voorlopig gehechten (verdachten van een ernstig strafbaar feit die gedwongen de afhandeling van hun zaak afwachten in een inrichting), zij, die een korte vrijheidsstraf moeten ondergaan, enkele bijzondere categorieën justitiabelen zoals vreemdelingen die op uitzetting of uitlevering wachten, gegijzelden of gefailleerden en verder veroordeelden die wachten op definitieve plaatsing in de voor hen bestemde bijzondere inrichting, bijvoorbeeld het Penitentiair Selectie Centrum of een Tbs-inrichting. Een laatste categorie zijn de passanten, doortrekkende gevangenen en andere onder verzekerde bewaring vervoerde personen.

Kort geding

Procedure voor de voorzieningenrechter (vroeger: president) van de rechtbank (soms de voorzitter van de Centrale Raad van Beroep) met een zaak die om reden van spoed een onmiddellijke voorziening vereist; de voorziening heeft een voorlopig karakter; het vonnis is in de regel vatbaar voor hoger beroep en cassatie(beroep).

Meerderjarige verdachte

Degene die ten tijde van begaan van een strafbaar feit 18 jaar of ouder is.

Minderjarige verdachte

Degene die ten tijde van begaan van een strafbaar feit jonger is dan 18 jaar. Afhandeling van (jeugd)zaken van eenvoudige aard gebeurt veelal via Halt(bureaus).

NB. Niemand kan strafrechtelijk worden vervolgd voor een feit begaan voordat hij de leeftijd van 12 jaar heeft bereikt.

Misdrijf

Strafbaar feit van de zware soort, als zodanig aangeduid in de strafwetten; indeling van strafbare feiten in misdrijven en overtredingen is van belang bij het procesrecht (absolute competentie en rechtsmiddelen) en de strafbaarstelling; berechting in eerste aanleg gebeurt in de meeste gevallen door de rechtbank.

Natuurlijk persoon

Mens (individu) als rechtssubject.

Niet-ontvankelijkheid

Eindbeslissing waarbij de rechter het verzoek of de eis van een partij afwijst of het openbaar ministerie het recht te vervolgen ontzegt, op een grond die buiten de zaak zelf ligt (zoals een procedurefout).

Ondertoezichtstelling

Plaatsing, door de kinderrechter, van een minderjarig kind onder toezicht van een gezinsvoogd, als een kind zodanig opgroeit dat het met zedelijke of lichamelijke ondergang wordt bedreigd.

Ontheffing van ouderlijk gezag of voogdij

Ontneming, door de rechtbank, van het ouderlijk gezag of de voogdij aan een ouder of voogd op grond dat deze ongeschikt of onmachtig is zijn plicht tot verzorging en opvoeding te vervullen.

Ontslag van (alle) rechtsvervolging

Beslissing van de rechter, waarbij hij het door de officier van justitie ten laste gelegde feit wel bewezen acht maar van oordeel is dat het feit of de verdachte niet strafbaar is.

Ontzetting van ouderlijk gezag of voogdij

Ontneming, door de rechtbank, van het ouderlijk gezag of de voogdij aan een ouder of voogd op in de wet genoemde grond, waaronder misbruik van gezag, verwaarlozing van de verzorging en opvoeding of slecht levensgedrag.

Openbaar ministerie (OM)

Overheidsorgaan met als taken: wetten te handhaven, strafbare feiten op te sporen en te vervolgen, strafvonnissen ten uitvoer te leggen en de rechter te informeren voor zover de wet dat voorschrijft.

Opgehelderd misdrijf

Misdrijf waarbij tenminste één verdachte bij de politie bekend werd, ook al is hij voortvluchtig of ontkent hij het (strafbare) feit te hebben gepleegd.

Ophelderingspercentage

Het totaal aantal in een bepaalde periode opgehelderde misdrijven in relatie tot het totaal aantal in dezelfde periode door de politie opgemaakte proces-verbaal ter zake van gelijk(soortig)e misdrijven, uitgedrukt in procenten.

Overtreding

Strafbaar feit van de lichte soort, als zodanig aangeduid in de strafwetten; indeling van strafbare feiten is van belang bij het procesrecht (absolute competentie en rechtsmiddelen) en de strafbaarstelling; afdoening veelal met een schikking/transactie via het openbaar ministerie of berechting in eerste aanleg door de rechtbank sector kanton.

Proces-verbaal

Op schrift gestelde verklaring van een opsporingsambtenaar over door hem waargenomen feiten of omstandigheden.

Provisioneel vonnis

Uitspraak door de rechter, gedaan vóór het eindvonnis in een aanhangig geding, waarbij hij een beslissing geeft over een voorlopige voorziening.

Raad van State

Adviescollege van de regering; de aan dit college verbonden afdeling bestuursrechtspreek (ontstaan uit de voormalige afdeling voor de geschillen van bestuur en de afdeling rechtspreek) heeft een rechtsprekende taak op het gebied van bestuursgeschillen.

Rechtbank

Rechtscollege dat in eerste aanleg kennis neemt van alle zaken waarvoor niet een andere rechter is aangewezen. Er zijn 19 rechtbanken.

NB. De sector kanton (vroeger: kantongerecht) is sinds 1 januari 2002 opgenomen in de organisatie van de rechtbank.

Rechtsmiddel

Procedure waarmee partijen – soms derden – een (rechterlijke) beslissing bij dezelfde of een hogere rechter kunnen aantasten; er zijn gewone rechtsmiddelen, zoals bezwaarschrift, verzet, hoger beroep of cassatie(beroep) en buitengewone rechtsmiddelen, zoals derden verzet, rekest-civiel, herziening of cassatie in het belang der wet.

Rechtspersoon

Elke niet-natuurlijk persoon die in het recht als rechtssubject is erkend.

Rekest

Geschrift (verzoekschrift) waarmee iedereen zich, al dan niet per procureur of advocaat, tot de rechter of een bestuursorgaan kan wenden om een bepaalde voorziening te verkrijgen.

Schikking

Strafrechtelijke (soms bestuursrechtelijke) afdoening van een delict van de lichte soort op voorstel van het openbaar ministerie, meestal via een door de verdachte te betalen geldsom ('boete').

Schuldigverklaring

Uitspraak door de rechter, waarbij hij het door het openbaar ministerie ten laste gelegde feit bewezen en een strafbaar feit acht en van oordeel is dat de verdachte strafbaar is.

Sector kanton

Laagste instantie in de gewone rechterlijke organisatie, voorheen kanton-gerecht, waar de kantonrechter recht spreekt. Behoort vanaf 1 januari 2002 tot de organisatie van de rechtbank, alsmede in een van de 34 nevenvestigings-plaatsen of speciaal aangewezen nevenzittingsplaatsen.

Sepot

Beslissing van het openbaar ministerie waarbij het, op beleidsmatige of technische gronden, afziet van vervolging van een geconstateerd strafbaar feit.

Stiefouderadoptie

Aanneming als wettig kind door een (echt)paar waarvan een van de partners de wettige of natuurlijke vader of moeder van het kind is.

Strafduur (bruto)

Duur van het onvoorwaardelijk deel van de opgelegde vrijheidsstraf, ongeacht de duur van het ondergane voorarrest of de toepassing van de regeling van vervroegde invrijheidsstelling.

Strafrechtspleging

Geheel van rechtshandelingen door het openbaar ministerie en de rechterlijke macht met betrekking tot strafzaken.

Strafzaak

Het bij een parket ter vervolging ingeschreven proces-verbaal ten aanzien van één verdachte.

Technisch sepot

Beslissing van het openbaar ministerie waarbij het afziet van vervolging van een strafbaar feit omdat het van mening is dat vervolging niet tot een veroordeling zal leiden (bijvoorbeeld omdat voldoende bewijs ontbreekt of omdat het feit of de verdachte niet strafbaar is).

Transactie (juridisch)

Het onder bepaalde omstandigheden ter voorkoming van strafvervolging voldoen aan een of meer door de opsporingsambtenaar (politie) of het openbaar ministerie (officier van justitie) gestelde voorwaarden, zoals het betalen van een geldsom ('boete'), waardoor het recht tot strafvervolging vervalt.

Tussenvonnis

Uitspraak door de rechter, gedaan vóór het eindvonnis in een aanhangig geding, die geen einde maakt aan de zaak; wordt nader ingedeeld in preparatoir, interlocutoir en provisioneel vonnis.

Uitlevering

Verwijdering van een persoon uit Nederland met het doel hem ter beschikking te stellen van de autoriteiten van een andere staat naar aanleiding van het plegen van een misdrijf.

Uitzetting

Verwijdering van een vreemdeling uit Nederland wanneer zijn verblijf niet (meer) rechtmatig is.

Verblijfstitel (of status) gedetineerden

Administratieve typologie van gedetineerden in een penitentiaire inrichting naar aard van detentie, bepaald door fase in het strafrechtelijk traject (bijvoorbeeld voorlopig gehechte, veroordeelde), aard van de opgelegde vrijheidsstraf (bijvoorbeeld gevangenisstraf, hechtenis) en bijzonder kenmerken van betrokkene (bijvoorbeeld lopend vonnis, vreemdeling).

Verdachte

Voor het begin van de vervolging is hij degene van wie uit feiten of omstandigheden een redelijk vermoeden van schuld aan een strafbaar feit wordt aangenomen, daarna is hij degene tegen wie de vervolging is gericht.

Verstek (verlenen)

Formele constatering door de rechter dat een partij of een verdachte niet in rechte (per procureur) is verschenen noch op een andere wijze op de oproep bij verzoekschrift of dagvaarding heeft gereageerd; het betekent in de regel toewijzing van de eis.

Verstekvonnis

Uitspraak in een rechtszaak waarbij een procespartij niet in rechte ter zitting is verschenen noch heeft gereageerd.

Vervroegde invrijheidstelling

Het uit hoofde van de wet in beginsel vervroegd vrijlaten uit de penitentiaire inrichting van tot duurzame vrijheidsstraf veroordeelde personen.

Verzet

Gewoon rechtsmiddel, aan te wenden tegen een uitspraak (verstekvonnis) die door een rechtsprekende instantie niet op tegenspraak is gegeven en waartegen geen hoger beroep openstaat.

Verzetvonnis

Uitspraak in een rechtszaak die de rechter na verstekverlening opnieuw heeft beoordeeld.

Verzoekschriftprocedure

Procedure in een burgerlijke zaak o.a. voor het geven van een rechterlijke voorziening aan de verzoeker(s), zoals bij adoptie, curatele of voogdij, maar ook bij echtscheiding, ingeleid met een verzoekschrift (rekest) en eindigend met een beschikking.

Voeging ad informandum

Het voegen, door het openbaar ministerie, van een strafzaak zonder tenlastellegging bij een andere zaak die aan de rechter wordt voorgelegd, met het doel de rechter bij de bepaling van de strafmaat rekening te laten houden met de gevoegde zaak.

Voeging ter berechting

Het samenvoegen, door het openbaar ministerie, van ingeschreven strafzaken, met het doel de rechter bij één vonnis verschillende zaken tegelijk te laten afdoen.

Voeging ter zitting

Het samenvoegen, door de rechter, van onder verschillende parketnummers ingeschreven strafzaken, met het doel deze zaken als één strafzaak te behandelen.

Vonnis

Gemotiveerde bindende uitspraak van de rechter in een voor hem gevoerd rechtsgeding.

Voogdij

Gezag over minderjarige en diens goederen, van rechtswege of op beslissing van de rechter aan een ouder of een derde opgedragen, wanneer het ouderlijk gezag niet over het kind wordt uitgeoefend.

Voorlopige hechtenis

Vrijheidsbeneming in een huis van bewaring voorafgaand aan behandeling ter terechtzitting, in het algemeen toegepast bij verdenking van een ernstig delict (misdrijf waarop een gevangenisstraf van vier jaren of meer is gesteld), op grond van ernstig vluchtgevaar en/of een gewichtige reden van maatschappelijke veiligheid, bij voorbeeld vrees voor herhaling.

Voorlopige toevertrouwing

Maatregel waarbij de kinderrechter voorlopig in de gezagsuitoefening van een minderjarige voorziet, indien een minderjarige niet onder gezag staat of dit gezag niet over hem wordt uitgeoefend.

Vreemdeling

Ieder die de Nederlandse nationaliteit niet bezit en niet op grond van een wettelijke bepaling als Nederlander moet worden behandeld.

Vrijspraak

Uitspraak, door de rechter, waarbij hij niet bewezen acht dat het door de officier van justitie ten laste gelegde feit door de verdachte is gepleegd.